

**ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE
YEREL YÖNETİMLER AÇISINDAN
ÇEVRE POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ:**

UŞAK BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Muhammet KORKUTAN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet HATİPOĞLU

Uşak

Haziran, 2016

**ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE
YEREL YÖNETİMLER AÇISINDAN
ÇEVRE POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ:
UŞAK BELEDİYESİ ÖRNEĞİ**

MUHAMMET KORKUTAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet HATİPOĞLU

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2016

ÖZET

ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE YEREL YÖNETİMLER AÇISINDAN ÇEVRE POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: UŞAK BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Muhammet KORKUTAN

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2016

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet HATİPOĞLU

Günümüzde çevre sorunları en önemli konular arasında yerini almıştır. Sanayileşme, nüfus artışı, plansız kentleşme, enerji ihtiyacının artması ve teknolojik gelişmelere paralel çevre sorunları her geçen gün artmaya devam ederek, dünyanın yaşanılabilirlik düzeyini etkilemektedir. Ortaya çıkan çevre sorunlarına karşı uluslararası boyutta birçok yasal düzenlemeler yapılmış ve çevre sorunlarına karşı bir takım politikalar oluşturulmuştur. Türkiye’de ise 1970’li yıllardan itibaren çevre ile ilgili olarak Anayasada, kanunlarda, kalkınma planlarında ve diğer yasal düzenlemelerde çevre adına önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. Türk çevre politikasını oluşturan bu yasal düzenlemelerde yerel yönetimlere önemli görev, yetki ve sorumluluklar verilmiştir. Çevre sorunlarının en temel özelliği merkez kaynaklı olmalarından ziyade yerel kaynaklı ortaya çıkmalarıdır. Bu açıdan çevre sorunlarının çözümüne yerel boyutta başlamak, sorunun büyük boyutlara dönüşmeden çözülmesi için elzemdir. Bu sebeple çevre sorunlarının çözümünde yerel yönetimlerin, özellikle belediyelerin görev ve sorumluluğu önem arz etmektedir.

Çalışmanın sonunda çevre sorunlarının çözümünde yerel yönetimlerin çevre politikası uygulamaları, Uşak Belediyesi örneği çerçevesinde ele alınmıştır. Uşak ilindeki öncelikli çevre sorunları açıklanarak, Uşak Belediyesi tarafından çevre sorunlarına yönelik yürütülen faaliyetler ve çevreyi korumaya yönelik politikalar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler; Çevre, Çevre Sorunları, Çevre Politikası, Yerel Yönetimler, Belediyeler

ABSTRACT

EVALUATION OF ENVIRONMENTAL POLICY IN TERMS OF LOCAL GOVERNMENT IN SOLUTION OF ENVIRONMENTAL PROBLEMS: SAMPLE OF MUNICIPALITY UŞAK

Muhammet KORKUTAN

Public Administration Department

Social Sciences Institute of Uşak University

June, 2016

Counsellor: Asst. Prof. Dr. Mehmet HATİPOĞLU

Today, environmental problems have become one of the most important issues. Industrialization, increase in population, unplanned urbanization, and environmental problems paralld with technological developments have been increasing each day and affect the livability level of the Earth. Various legislative regulations have been made internationally against emerging environmental problems. However, in Turkey significantly it has been begun to make a stride in constitution, laws, development plans and other legislative regulations for the environment since 1970's. In these legislative regulations forming Turkish environmental policy local administrations are charged with important duties, authority and responsibility. The main characteristics of environmental problems is that they emerge with local origin rather than central origin. From this point of view it is a must to begin the solution of environmental problems locally in order to solve the problem before it turns to large size. Thus, duty and responsibility of the local administrations especially municipalities are very important in the solution of environmental problems.

At the end of the study environmental policy practices of local administrations in the solution of environmental problems were handled within the framework of Uşak Municipality sample. By explaining primary environmental problems the activities conducted by Uşak University for the environmental problems and policies for protecting the environment were appreciated.

Key words; Environment, Environmental problems, Environmental problems, Local administrations, Municipalities

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı 124011011 No'lu öğrencisi Muhammet KORKUTAN 'ın "Çevre Sorunlarının Çözümünde Yerel Yönetimler Açısından Çevre Politikalarının Değerlendirilmesi : Uşak Belediyesi Örneği " adlı tezi 22/06/2016 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman	: Yrd. Doç. Dr. Mehmet HATİPOĞLU	
Öye	: Doç. Dr. Fulya AKYILDIZ	
Öye	: Doç. Dr. Oğuzhan BAŞIBÜYÜK	
Öye	: Yrd. Doç. Dr. Altan Fahri GÜLERCI	
Öye	: Yrd. Doç. Dr. Mustafa TAYTAK	

Doç. Dr. Asım ARI
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Türkiye’de yerel yönetimlerin çevre sorunlarının çözümüne yönelik uygulamalarının ve politikalarının inceleneceği bu çalışmada bir yerel yönetim birimi olarak; Uşak Belediyesi örneği çerçevesinde çevre sorunlarının çözümüne yönelik yürütülen faaliyetler ve politikalar ele alınmıştır.

Bu çalışmada emeği geçen herkese en kalbi duygularıyla teşekkür ederim. Öncelikle tezimin başından sonuna kadar zamanını, emeğini, akademik bilgi ve tecrübelerini hiç bir zaman eksik etmeyen, yoğun çalışma temposuna rağmen benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, değerli danışmanım ve saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet HATİPOĞLU’ na sonsuz teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim süresince her türlü desteği benden esirgemeyen, yoğun ve stresli çalışma süresi içerisinde sevgi ve sabırla her zaman yanımda olan eşime teşekkür ederim. Tezimi hazırlarken her zaman yanımda olan ve bana destek veren değerli arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca araştırma aşamasında bana yardımcı olan Uşak Belediyesi yöneticilerine ve çalışanlarına, Uşak Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü çevre mühendislerine teşekkür ederim.

Muhammet KORKUTAN

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Muhammet KORKUTAN

Doğum Yeri ve Tarihi : Selendi / MANİSA 02.04.1987

Lisans Öğretimi : Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi,
Kamu Yönetimi Bölümü.

Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,

Fen Bilgisi Öğretmenliği Bölümü.

Yüksek Lisans Öğretimi : Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Bölümü

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (E-YDS : 55,00)

Bilimsel Faaliyetleri : Korkutan, Muhammet ve M. Esat Bolat (2016),
“F Klavye ve Yeni Açılımlar” ", 3. Adalet Meslek Yüksekokulu Sempozyumu
Bildiri Kitabı (Adalet Meslek Yüksekokullarının Gelişmesinde Yeni Eğilimler),
17-18 Mayıs 2016, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, s. 68-82.

İş Deneyimi :

Çalıştığı Kurumlar : SHÇEK Uşak Yetiştirme Yurdu 2006 – 2011

Uşak Üniversitesi İ.M.İ.D. Başkanlığı 2011 - 2013

Uşak Üniversitesi Adalet M.Y.O. 2013-.....

İletişim

e-posta adresi : muhammet.korkutan@usak.edu.tr

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	v
ÖNSÖZ	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM : KAVRAMSAL BOYUTLARIYLA ÇEVRE	
1.1. ÇEVRE KAVRAMI.....	3
1.1.1. Ekoloji Kavramı	4
1.1.2. Ekosistem Kavramı	5
1.2. ÇEVRE SORUNLARI.....	7
1.2.1. Başlıca Çevre Sorunları.....	8
1.2.1.1. Su Kirliliği.....	9
1.2.1.2. Hava Kirliliği	9
1.2.1.3. Toprak Kirliliği	10
1.2.1.4. Gürültü Kirliliği	11
1.2.1.5. Flora (Bitki Örtüsü)’nın ve Fauna (Hayvan Topluluğu)’nın Tahribi.....	12
1.2.1.6. Diğer Çevre Sorunları	12
1.2.2. Çevre Sorunlarının Önemi	13

1.3. ÇEVRE SORUNLARINA KARŞI ÇÖZÜM ODAKLI KAVRAMLAR.....	14
1.3.1. Çevre Yönetimi	14
1.3.2. Çevre Hukuku	15
1.3.3. Sürdürülebilir Kalkınma.....	16
1.3.4. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED).....	17
1.3.5. Çevre Etiği	18
1.3.6. Çevre Politikası	19
1.3.6.1. Çevre Politikasının Hedef ve İlkeleri.....	21
1.3.6.1.1. Kirleten Öder İlkesi.....	22
1.3.6.1.2. İhtiyat İlkesi	23
1.3.6.1.3. Önleme İlkesi	23
1.3.6.1.4. İşbirliği İlkesi	24
2. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE ÇEVRE POLİTİKALARI VE YEREL YÖNETİMLER	
2.1. TÜRKİYE’DE ÇEVRE POLİTİKALARI.....	25
2.1.1. Türkiye’de Planlı Dönem Öncesinde Çevre Politikaları.....	25
2.1.2. Türkiye’de Planlı Dönemde Çevre Politikaları.....	26
2.1.2.1. Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	27
2.1.2.2. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973–1977)	27
2.1.2.3. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)	29
2.1.2.4. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)	30
2.1.2.5. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)	32
2.1.2.6. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000).....	34
2.1.2.7. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)	37
2.1.2.8. Dokuzuncu (Yedi Yıllık) Kalkınma Planı (2007-2013).....	39
2.1.2.9. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018).....	41

2.1.3. Anayasa ve Çevre.....	43
2.1.4. Kanunlar ve Çevre.....	45
2.1.4.1. 2872 Sayılı Çevre Kanunu	45
2.1.4.2. İmar Kanunu.....	47
2.1.4.3. Kıyı Kanunu	48
2.1.4.4. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	49
2.1.4.5. Milli Parklar Kanunu.....	50
2.1.4.6. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu.....	51
2.1.4.7. Türk Ceza Kanunu	52
2.1.5. Çevre İle İlgili Diğer Düzenlemeler.....	52
2.2. YEREL YÖNETİMLER.....	53
2.2.1.1. Merkezden Yönetim ve Yerinden Yönetim Arasındaki İlişki	54
2.2.2. İdari Vesayet (Vesayet Denetimi).....	56
2.2.3. Özerklik.....	57
2.2.4. Etkinlik.....	58
2.2.5. Katılımcı Demokrasi	59
2.3. ÇEVRE POLİTİKALARININ UYGULANMASINDA YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ.....	59
2.3.1. Belediyelerin Çevre İle İlgili Görev, Yetki ve Sorumlulukları.....	61
2.3.2. Büyükşehir Belediyelerinin Çevre İle İlgili Görev, Yetki ve Sorumlulukları	64
2.3.3. İl Özel İdarelerinin Çevre İle İlgili Görev, Yetki ve Sorumlulukları.....	67
2.3.4. Köy İdarelerinin Çevre İle İlgili Görev, Yetki ve Sorumlulukları.....	68
3. BÖLÜM: BİR YEREL YÖNETİM BİRİMİ OLARAK UŞAK BELEDİYESİ'NİN ÇEVRE İLE İLGİLİ FAALİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ	70
3.2. UŞAK İLINE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER.....	71

3.3. UŞAK BELEDİYESİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	73
3.3.1. Uşak Belediyesi'nin Misyonu	74
3.3.2. Uşak Belediyesi'nin Vizyonu	74
3.3.3. Uşak Belediyesi'nin Stratejik Planı	74
3.4. UŞAK İLİNİN ÖNCELİKLİ ÇEVRE SORUNLARI	77
3.5. UŞAK BELEDİYESİ'NİN ÇEVRE SORUNLARINA YÖNELİK YÜRÜTTÜĞÜ ÇALIŞMALAR	79
3.5.1. Katı Atıkların Düzenli Depolanması ve Bertarafına Yönelik Çalışmalar.....	82
3.5.2. Ambalaj Atıklarının Kaynağında Ayrı Toplanmasına Yönelik Çalışmalar	85
3.5.3. Bitkisel Atık Yağların Toplanmasına Yönelik Çalışmalar	87
3.5.4. Atık Madeni Yağların Toplanmasına Yönelik Çalışmalar.....	88
3.5.5. Tıbbi Atıkların Toplanmasına Yönelik Çalışmalar.....	90
3.5.6. Atık Pillerin Toplanmasına Yönelik Çalışmalar	91
3.5.7. Ömrünü Tamamlamış Lastiklerin Toplanmasına Yönelik Çalışmalar	92
3.5.8. Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğini Önlemeye Yönelik Çalışmalar.....	93
3.5.9. Gürültü Kirliliğini Önlemeye Yönelik Çalışmalar.....	97
3.5.10. Çevre Bilinci Geliştirme Çalışmaları	98
3.5.11. Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyalar	99
3.5.12. Şikayet ve Taleplerin Değerlendirilmesi.....	100
3.5.13. Evsel Atık Su Arıtma Tesisi.....	101
3.5.14. Yeraltı Konteynırı Projesi	102
3.5.15. Poşetli Çöp Toplama Sistemi	102
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
KAYNAKÇA	107

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Uşak İli 2012, 2013, 2014 Yılları Öncelikli Çevre Sorunları.....	77
Tablo 2.Uşak İlinde Hava Kirliliğinin Önlenmesinde Karşılaşılan Güçlükler	78
Tablo 3.Uşak İlinde Su Kirliliğinin Önlenmesinde Karşılaşılan Güçlükler	79
Tablo 4. 2013 Yılı Filtre Takan İşletme Sayıları	95
Tablo 5.Getirme Merkezi Oluşturma ve AEEE Toplama Başlangıç Yılları.....	100

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.Yıllara Göre Uşak İli Nüfusu	72
Şekil 2. Yıllara Göre Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü Bütçe Giderleri.....	80
Şekil 3.Yıllara Göre Uşak Belediyesi K.A.D.D.T. toplam katı atık miktarı (kg)	84
Şekil 4.Yıllara Göre Uşak Belediyesi Ambalaj Atıkları Kaynakta Ayrı Toplama Miktarları (kg).....	86
Şekil 5.Yıllara Göre Uşak Belediyesi Bitkisel Atık Yağ Toplama Miktarları (kg) ...	88
Şekil 6.Yıllara Göre Uşak Belediyesi Atık Madeni Yağ Toplama Miktarları (kg) .	89
Şekil 7.Yıllara Göre Uşak Belediyesi Tıbbi Atık Toplama Miktarları (kg)	90
Şekil 9.Yıllara Göre Uşak Belediyesi Atık Pil Toplama Miktarları (kg).....	91
Şekil 8.Yıllara Göre Uşak Belediyesi Ömrünü Tamamlamış Lastik Toplama Miktarları (ton).....	93
Şekil 10.Yıllara Göre Uşak Belediyesi Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğini Önlemeye Yönelik İdari Yaptırım Sayısı.....	96
Şekil 11.Yıllara Göre Uşak Belediyesi Gürültü Şikayet Denetim Sayısı	97

KISALTMALAR LİSTESİ

BM	: Birleşmiş Milletler
AEEE	: Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyalar
KADDT	: Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi
TAP	: Taşınabilir Pil Üreticileri ve İthalatçıları Derneği
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
GDO	: Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirme
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
Ağıs	: Adı Geçen İnternet Sitesi
S.	: Sayfa
Vd.	: Ve diğerleri
Vb.	: Ve benzeri
Yy.	: Yüzyıl
Çev.	: Çeviren
San.	: Sanayi
Tic.	: Ticaret
Ltd.	: Limited
Şti.	: Şirketi
Nak.	: Nakliyat
A.Ş.	: Anonim Şirketi
PETDER	: Petrol Sanayi Derneği

GİRİŞ

Çevre sorunları, çağımızda en önemli konular arasında yer almaktadır. Nüfus artışı, sanayileşme ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda çevre hızlı bir şekilde kirlenmeye, doğal kaynaklar tükenmeye başlamıştır. 20. yüzyılın sonlarına doğru evrensel boyutlara ulaşan çevre sorunları bütün dünyayı tehdit eder hale gelmiştir. Hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği, atıklar, flora ve faunanın kirlenmesi, küresel ısınma, sera etkisi, ozon tabakasının incilmesi vb. artan çevre sorunları, eğitsel, siyasi, yönetsel ve hukuki çözümlerin gerekliliğini aşikar hale getirmiştir (Şeren ve Dedebeğ, 2013, s.2).

Türkiye’de artan çevre sorunlarına karşı bir takım politikalar geliştirilmiştir. Çevre ile ilgili olarak anayasada, uluslararası antlaşmalarda, kalkınma planlarında, kanunlarda, yönetmeliklerde ve diğer yasal düzenlemelerde çevre adına önemli adımlar atılmıştır. Çevre sorunlarının yerel kaynaklı olması, yayılma özelliği taşıması ve bu sorunların henüz ortaya çıkmadan merkezinde önlenmesi amacıyla bu yasal düzenlemelerde yerel yönetimlere önemli görev, yetki ve sorumluluklar verilmiştir. Yerel yönetimler arasında ise belediyeler hem çevresel durumları itibariyle hem de kendi temel nitelikleri gereğiyle çevre yönetiminde diğer yerel yönetim kurumlarından daha ön plana çıkmaktadır (Zengin ve Esedov, 2010, s.150-151).

Belediyelere çevre hizmetleri konusunda yetki veren kanun, tüzük, yönetmelik ve diğer yasal düzenlemelerin sayısı 150'nin üzerindedir. Bunların bir kısmı belediyelere doğrudan, bir kısmı da dolaylı yetkiler vermektedir. Ayrıca Belediye Kanunu ile belediyelere verilen görevlerin çoğunluğu çevreyle doğrudan ilgili olan insan faaliyetlerine ve etkinliklerine yöneliktir. Bu nedenlerle belediyelerin çevre koruma ve geliştirme sürecinin içinde yer alması kaçınılmaz bir gerekliliktir (Kocalar, 2014, s.349- 351).

Bu tez çalışmasında, Türkiye’de yerel yönetimlerin çevre sorunlarının çözümüne yönelik uygulamalarının ve politikalarının ortaya konması amaçlanmıştır. Bu amaçla öncelikle Uşak Belediyesinin mevcut durumu ve Uşak ilindeki öncelikli çevre sorunları açıklanarak, merkezi yönetimin Uşak Belediyesi’ne çevre ile ilgili verdiği görev, yetki ve sorumluluklar çerçevesinde yürüttüğü faaliyetler değerlendirilecektir. Ayrıca çalışmada elde edilen veriler ışığında Uşak Belediyesi’nin çevre sorunlarına yönelik faaliyetleri ve politikası incelenerek uygulamada belediyelerde yaşanan sorunların belirlenmesi ve çözüm önerileri geliştirilmesi de amaçlanmaktadır.

Bu çalışma üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde çevre ile ilgili kavramlar, çevre sorunları ve ortaya çıkan çevre sorunlarına karşı çözüm odaklı kavramlar; çevre yönetimi, çevre hukuku, çevresel etki değerlendirmesi, sürdürülebilir kalkınma, çevre etiği ve çevre politikası hakkında açıklamalarda bulunulacaktır.

İkinci bölümde ise, çevre politikalarının Cumhuriyetten günümüze kadarki dönemde gelişim süreci açıklanacaktır. Türkiye’de uygulanmakta olan çevre politikalarını oluşturan kaynaklar; anayasalar, kalkınma planları, kanunlar ve çevre ile ilgili diğer yasal düzenlemelere değerlendirilecektir. Son olarak Türkiye’de yerel yönetimler konusu ele alınarak, merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki ilişki ve yerel yönetimlerin çevrenin korunmasına yönelik görev, yetki ve sorumlulukları açıklanacaktır.

Bu tez çalışmasının son bölümünü oluşturan üçüncü bölümde ise Uşak Belediyesi örneğinde, yerel yönetimlerin çevre sorunlarının çözümüne yönelik politikaları ve uygulamaları ele alınacaktır. Bu çerçevede Türkiye’de belediyelere çevre sorunlarına yönelik olarak yeni uygulama önerileri getirilmeye çalışılacaktır.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL BOYUTLARIYLA ÇEVRE

Çalışmanın bu bölümünde, kavramsal boyutlarıyla çevre başlığı altında çevre kavramı, ekoloji kavramı, ekosistem kavramı, çevre sorunları, çevre sorunlarının önemi, çevre sorunlarına karşı çözüm odaklı kavramlar; çevre yönetimi, çevre hukuku, çevresel etki değerlendirmesi, sürdürülebilir kalkınma, çevre etiği ve çevre politikası konuları detaylarıyla ele alınarak açıklanacaktır.

1.1. ÇEVRE KAVRAMI

Çevre kavramına ilişkin günümüze kadar literatürde birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Görmez (2010, s.4)’e göre çevre; “ canlıları, özellikle de insanı etkileyen ve ondan etkilenen dış şartların tamamıdır ”.

Akyüz (2015, s.430)’e göre çevre; “insanların ve diğer tüm canlı türlerin hayatlarını idame ettikleri, ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içerisinde oldukları, fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam ve içinde yaşadığımız doğal ortamdır”.

Karacan (2012, s.3)’a göre çevre; “insanların, canlıların organizasyonların varlıklarını ve faaliyetlerini içinde sürdürdüğü hava, su, doğal kaynaklar, bitkiler (flora) ve hayvanlar (fauna) ve aralarındaki etkileşimleri kapsayan bir ortamdır”.

Semiz (2014, s.43)’e göre çevre; “su, toprak, hava, deniz, ormanlar, akarsular, flora ve fauna gibi doğanın canlı ve cansız tüm unsurları ile düzenli kentleşme olgusunu ve kültür varlıklarını da içeren bir bütündür”.

Bu yapılan tanımların yanında bazı kuruluşlar da çevre kavramını tanımlamaya çalışmışlardır. BM; insanlar çevreye hem zarar vermekte hem de korumaktadır, çevre ise insanların zihinsel, ahlaki, sosyal ve ruhsal gelişimini sağlaması için fırsatlar vermektedir şeklinde açıklamaktadır (Unep, agis, 2015).

Yasal mevzuatlarımızda da çevrenin tanımı yapılmış olup 2872 sayılı Çevre Kanununun ikinci maddesine göre çevre; canlıların birbirleriyle etkileşim içerisinde buldukları, yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri fiziksel, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel bir ortamdır.

Çevre kavramı, günlük yaşamdaki ve bilimsel literatürdeki kullanımına bakıldığında yeni bir olgu olmasına rağmen, üzerinde çok tartışılan ve konuşulan konulardan birisidir. Konuyu tamamen algılama güçlüğü, karmaşık ve sınırlarının belirsiz olması nedeniyle ortaya çıkmakta, kavramı kolay anlaşılır ve tanımlanır olmaktan uzaklaştırmaktadır. Bu nedenlerle çevre, sözcüğü kullanan kimseler tarafından nasıl algılanmak isteniyorsa o anlama bürünmüştür (Kızıllıboğa ve Batal, 2012; Parlak, 2004).

Yukarıdakilerin bir sonucu olarak genel bir tanımla çevre, insan etkinliklerinin canlı ve cansız varlıklar üzerinde hemen ya da bir süre sonra doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkide bulunabilecek, biyolojik, kimyasal, fiziksel, kültürel ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamıdır. Böyle bir açıklamayla çevre kavramı bütün alan ve süreçleri kapsamaktadır (Keleş ve Hamamcı, 2002, s.28).

Çevre kavramının tanımını görüldüğü gibi çoğaltabilmek mümkündür. Çevre sözcüğü kullanan kişiler tarafından nasıl algılanıyorsa, o şekilde açıklanmaya ve tanımlanmaya çalışılmıştır. Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı gibi çevre kavramı dünyadaki bütün canlı ve cansız varlıkları ve bu varlıkların birbirleri ile olan etkileşimlerini kapsamaktadır.

Çevre ile çağrışım yapan, çevre kavramını daha anlaşılır bir şekilde açıklığa kavuşturan kavramlar aşağıda açıklanmaktadır.

1.1.1. Ekoloji Kavramı

Yaklaşık yüz elli yıl önce Alman biyolog Ernst Haeckel tarafından ekoloji sözcüğü, canlı varlıkların yaşam ortamlarıyla olan ilişkilerini araştıran bir disiplini tanımlamak için kullanılmıştır. Haeckel tarafından ekoloji sözcüğü eski Yunanca oikos (yer) ve logos (bilim) köklerinden türetilerek yerleşme bilimi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Türkçedeki karşılığı ise çevrebilim olarak kullanılmaktadır (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2012, s.46).

Ernst Haeckel'in ekoloji kavramı tanımlamasından sonra çevreye duyulan ilgi sebebiyle başka araştırmacılar tarafından daha değişik ve daha geniş anlamlarda ifade edilmiştir.

Akın (2009, s.7)'a göre ekoloji; "canlıların birbirleriyle ve çevreleriyle ilişkilerini inceleyen bilim dalıdır".

Çepel (1992, s.13) tarafından ise ekoloji kavramı şu unsurlar gözetilerek tanımlanmıştır:

- ✓ "Ekoloji, doğanın yapı ve işlevini inceleyen bilim dalıdır.
- ✓ Ekoloji, organizmaların kendi içlerinin ve çevreleriyle olan karşılıklı ilişkilerinin tümünü kapsayan doğa ekonomisi bilimidir.
- ✓ Ekoloji, ekosistemleri inceleyen bir bilim dalıdır".

İnsanlar, bitkiler ve hayvanlar doğada bir ekolojik denge içerisinde yaşarlar. Ekolojik denge doğadaki canlıların yaşamlarını devam ettirebilmesi için önemlidir. Çevrenin korunması ve geliştirilmesi ancak ekolojik dengenin sağlanması ile mümkün olmaktadır (Çüçen, 2001, s.3).

Ekolojik açıdan dengeli bir çevre; su, hava, toprak, bitki örtüsü, biyolojik çeşitlilik, flora ve fauna başta olmak üzere çevrenin tüm bileşenlerinin doğal yapılarının korunduğu, kirlilikten uzak tutulduğu temiz bir çevredir (Semiz, 2014, s.10).

1.1.2. Ekosistem Kavramı

Ekosistem, hayata destek ve devamlılık sağlayan aynı kaderi paylaşan, havada, denizde ve karada yaşayan hayvan ve bitkilerin oluşturduğu topluluktur (Toprak, 2012, s.10). Başka bir ifade ile ekosistem, birbirleriyle sürekli etkileşim halinde olan ve sınırları belirli bir alanda yaşayan, canlılarla cansız öğelerin oluşturduğu topluluktur (Karacan, 2012, s.4).

Çevre doğal ve yapay çevre olarak ikiye ayrılır. Doğal çevre, insanın elinin değmediği, oluşumuna katkıda bulunmadığı ve insanın değiştiremediği bütün doğal varlıklardır. Doğal çevrenin diğer bir adı da ekosistemdir. Doğal çevreye örnek olarak dağlar, denizler, akarsular gösterilebilir. Yapay çevre ise, dünyanın başlangıcından günümüze kadar geçen sürede insan tarafından doğal çevreden

faaydalanılarak oluşturulan tüm varlıklardır. Sokaklar, evler, şehirler, parklar yapay çevreye örnek olarak gösterilebilir (Uşak, 2009, s.4).

Dünyada farklı büyüklüklerde ve özelliklerde birçok ekosistem bulunmaktadır. Bir örnekle ifade edersek derede yaşayan canlıların oluşturduğu topluluk ekosistem olabileceği gibi gl, deniz, orman, okyanus ve olde yaşayan canlıların oluşturduğu kek ya da büyük topluluklar da ekosistem oluşturabilir. Her bir ekosistemin içerisinde ayrı bir ekosistem oluşabilir. Bunların hepsi kendi başına birer ekosistem örneğidir. Ekosistemler çok kek olabileceği gibi büyük ekosistemler de bulunmaktadır. İster dünya kadar büyük olsun isterse de akvaryum kadar kek olsun her ikisi de ekosistem olarak ifade edilir (OECD, 1998, s.18).

Her bir ekosistemin belli parçaları bulunmaktadır. Bu parçaların bir bölümü canlı, diğer bir bölümü de cansız varlıklardan oluşmaktadır (OECD, 1998, s.19). Ekosistemin parçaları ayrı ayrı görevlerini yerine getirerek, sistemin eksiksiz ve tam çalışmasını sağlamaktadırlar. Ekosistemin parçalarından herhangi biri bozulursa veya sistemden çıkarılırsa, ekosistemin verimi düşer ve önceki görevini yapamaz hale gelir. Ayrıca ekosistemler kendi içerisinde ortaya çıkan belli aksaklıkları tedavi edip iyileştirebilme özelliğine de sahiptirler (Din ve zkaya, 2009, s.36). Bir okyanus ekosistemi sanayi atıklarına maruz kalmış olsa bile doğanın kendini yenileyebilme özelliği sayesinde zamanla eski haline dönebilir.

Balın (2011, s.2)'a göre ekosistemlerin insanlara birçok faydası bulunmaktadır. Bu faydalardan bazılarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz;

- ✓ İklım ve sıcaklık dengesinin sağlanması, atmosfer kalitesinin sürekliliği, su ve yiyeceklerin dönüşümü gibi insan yaşamının sürdürülebilmesini sağlayan fonksiyonlara hizmet etmektedir.
- ✓ Ekosistemler atıkları kendi içerisinde temizlemektedir. Ekosistemler sayesinde üretim ve tüketime kaynaklanan atıklar yeniden çevrime sokulmaktadır.
- ✓ Yenilenebilir ya da yenilenemez doğal enerji kaynakları sağlar.
- ✓ Doğal evre insanlara eğitimsel, dini ve kültürel değerler sunmaktadır.

1.2. ÇEVRE SORUNLARI

Çevre sorunları, insanların bencil ihtiyaçlarını karşılamak uğruna, hava, toprak ve suyun zaman içerisinde yapısının bozularak yaşam özelliğini kaybetmesi, bitki, hayvan neslinin tükenmeye başlaması ve ekosistemin doğal yapısının bozulması sorunudur (Kaypak, 2013, s.19).

Çevre sorunları aniden gün yüzüne çıkmamış, zaman içerisinde ortaya çıkmış bir olaydır. İnsan faaliyetleri sonucunda çevreye verilen zararlar, doğanın kendi kendini yenileyebilme yeteneği sayesinde ilk başlarda fark edilmemiş, çevrenin zaman içerisinde kendini yenileyeceği düşünülmüştür. Ancak sanılanın aksine zaman içerisinde çevreye atılan kirletici maddelerin türlerinin sayıca artmasıyla çevrenin kendini yenileyebilme kapasitesinin çok üzerine çıkmıştır (Keleş ve Hamamcı, 1993, s.14). Kirletici maddelerin nitelik ve nicelik olarak sayıca artmasıyla birlikte çevre kendini tamir edememiş, geri dönüşümünü sağlayamamış ve hızlı bir şekilde bozulmaya başlamıştır (Aydoğdu, 2014, s.146).

Sanayi devrimi sonrasında artan insan faaliyetleri ile birlikte çevre ciddi manada zarar görmüş, çevre sorunları hızlı bir şekilde artmış ve canlı yaşamı için bir tehlike oluşturmaya başlamıştır. Çünkü insanın doğaya hâkimiyeti sanayi devrimi ile birlikte başlamıştır (Gandhi, 1998; Görmez, 2010).

Çevre sorunları başlangıçta belirli bölgelerle sınırlıyken, günümüzde daha önce eşi benzeri görülmemiş bir boyuta ulaşarak sanayi bölgelerini, denizleri, kıtaları, ormanları, kentleri ve hatta insan sağlığını tehdit eder hale gelmiştir (Brock ve Taylor, 2004, s.1-2).

Çevre sorunlarının nedenleri arasında sanayileşme, plansız kentleşme, enerji ihtiyacının artması, aşırı nüfus artışı, eğitim yetersizlikleri, yoksulluk, sorunları hafife alma, aşırı kazanma hırsları, çevre bilincinin gelişmemiş olması, yasal eksiklikler gibi bir çok sebep yer almaktadır (Karabıçak ve Armağan, 2004, s.205).

Çevre sorunlarının oluşmasındaki diğer önemli nedenlerden bazıları ise; göçler ve düzensiz şehirleşme, ormanların tahribi, yangınlar, erozyon, kişi başına kullanılan enerji, kağıt, su, petrol vb. tüketiminde yaşanan artış, kaçak avlanma, katı atıklar ve çöpler, motorlu araç kullanımının artması, sulak alanların ve göllerin kurutulması, arazilerin yanlış kullanımı, kanalizasyon sularının arıtılmadan alıcı ortamlara aktarılması ve sulamada kullanılması, gübre ve zirai ilaçlar, aşırı otlatma,

doğal bitki örtüsünün tahribi, endüstriyel ve kentsel kaynaklı gürültü kirliliğidir (Cevreonline, agis, 2015).

Çevre sorunlarının birçok farklı nedeni olmakla birlikte, temelinde insan ve doğa arasındaki ilişkinin bozulması yatmaktadır (Gökdayı, 1997, s.110). Buradan da anlaşılacağı üzere çevre sorunlarının ortaya çıkmasında ve giderek artmasında başrolü insan faktörü oynamaktadır.

Bozkurt (2013, s.8)'a göre çevre sorunlarının doğada oluşturduğu zararları daha iyi anlayabilmek için, çevre sorunlarının başlıca özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz;

- ✓ Evrensel nitelikli olması,
- ✓ Bir çevre sorununun çok yönlü zararlarının ortaya çıkabilmesi,
- ✓ Çevre sorunlarının birbirine bağlı olması,
- ✓ Diğer toplumsal sorunlardan soyutlanamaması,
- ✓ Canlı ve cansız her türlü varlığı etkilemesi,
- ✓ Maliyetlerinin yüksekliği,
- ✓ Gelecek nesillerin yaşam kalitesini yok etmesi,
- ✓ Uzun süreli kalıcı etkilere sahip olması.

Çevre sorunlarının uzun süreli etkileri düşünüldüğünde, yalnız bazı kişileri değil, ayrıca gelecek nesilleri, tek bir ülkeyi değil bugün dünyadaki bütün ülkeleri ilgilendiren bir sorunlar kütesi haline gelmiştir (Yılmaz Turgut, 2012, s.9).

1.2.1. Başlıca Çevre Sorunları

Çağımızda çevre sorunlarının başında; su kirliliği, hava kirliliği, toprak kirliliği, gürültü kirliliği, hayvan ve bitki türlerinin tükenmesi gelmektedir (Haftacı ve Soylu, 2007, s.102). Bu çevre sorunlarının sebeplerini ve sonuçlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1.2.1.1. Su Kirliliği

Su kirliliği, suyun yararlı kullanımını olumsuz yönde etkileyecek miktarda fiziksel, kimyasal, ya da biyolojik maddelerin suyun yapısına katılmasıyla kalitesinin bozulmasıdır (Toprak, 2012, s.23). Başka bir ifade ile su kirliliği, doğal çevrenin önemli bir kısmını oluşturan akarsu, göl, denizler, içme suyu, vb. kaynaklarının farklı kirletici maddeler tarafından bozularak canlı yaşamını olumsuz yönde etkilemesidir (Alkan, Serdar ve Fidan, 2008, s.6).

Dünyanın 3/4'ünün sularla çevrili olduğu, tüm canlıların ağırlığının 3/4'ünün sudan oluştuğu ve bitkilerin fotosentez yapabilmesi için suya ihtiyacı olduğu düşünüldüğünde, su hayatın vazgeçilmez bir parçasıdır (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2004, s.20). Buradan da anlaşılacağı üzere yeryüzündeki bütün canlılar hayatlarını devam ettirebilmek için suya ihtiyaç duyarlar.

Çevre kirliliğinden en kolay, en hızlı ve en çok etkilenen madde sudur. Toprakta ve havada oluşan kirlenmeler, suyun doğal sirkülasyonu nedeniyle su kaynaklarının kirlenmesine yol açar. Bu şekilde su kirliliği doğrudan kirletici maddelerin etkisiyle değil dolaylı bir şekilde de ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple çevre kirliliğinin en son durağı su kaynaklarıdır (Haftacı ve Soylu, 2007, s.105).

İhtiyaçların karşılandığı yeryüzündeki su kaynakları sınırlıdır. Giderek artan endüstriyel ve ticari faaliyetler sonucu ortaya çıkan katı veya sıvı atıklar mevcut su kaynaklarının kirlenmesine yol açmaktadır (Merdun ve Çınar, 2013, s.13).

WHO tarafından sularda kirletici etki oluşturabilecek unsurlar; virüsler, bakteriler, sanayi atıkları, yağlar, deterjanlar, radyoaktif kirleticiler, pestisitler, anorganik tuzlar, tarımsal gübreler, organik ve inorganik kimyasal maddelerden kaynaklı kirlenmeler olarak açıklanmıştır (Bozkurt, 2013, s.33).

Su kirliliği ishal, kolera, sarılık, sıtma gibi hastalıklara, doku ve organ sistemlerinin bozulmalarına, hatta kanserojen etkilere kadar çeşitli olumsuz etkilere neden olmaktadır (Akın, 2009, s.192).

1.2.1.2. Hava Kirliliği

Yaşamın vazgeçilmez bir diğer parçası olan hava, yapısında yaklaşık %20 oranında oksijen, %78 oranında azot ve çok küçük oranlarda karbondioksit, argon ve diğer gazları bulundurmaktadır (Turan ve Gökcalp, 1993, s.28). Hava kirliliği, bu

karişımının dışında havaya fiziksel, kimyasal ve biyolojik özellikleri farklı kirletici maddelerin karişması ve bunun sonucu olarak havanın canlı yaşamını, refahını tehdit edecek şekilde değişikliğe uğramasıdır (Büyükgüngör, 2006, s.4).

Hava kirliliğinin temel nedenleri kentleşme, nüfus artışı ve sanayileşmedir (ktem, 2003, s.41). Son 100 yılda dünya nüfusu yaklaşık dört kat civarı artmıştır. Hızlı bir şekilde artan nüfusa paralel olarak ulaştırma, ısınma, tarımsal ve endüstriyel üretim talepleri de artmış bunun sonucu olarak özellikle kentsel alanlarda hava kirliliği ciddi boyutlara ulaşmıştır (zdilek, 2004, s.77). Hava kirliliğinin diğer sebepleri arasında orman yangınları, kentlerdeki ısıtma sistemi, enerji için kullanılan yakıt türleri, ulaşım araçlarından çıkan egzoz gazları, volkan lavları, toz fırtınaları, gibi vb. bir çok nedenler vardır (akır Sümer, 2014, s.38).

Hava kirliliği, insan sağlığını, doğayı, hayvan ve bitki türlerini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Hava kirliliği bitki gelişimini ve fotosentezi engelleyerek yeşil alanların azalmasına ve tarımsal üretim düşmesine neden olmaktadır. İnsan hava kirliliğine kısa süreli maruz kalması halinde gözlerde yanma, burun akıntısı, solunum tahrişi, öksürük, uzun süreli maruz kalınması halinde ise kronik bronşit, kalp hastalığı ve akciğer kanseri gibi çeşitli hastalıklar ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca havayı kirletici maddelerin atmosferde aşırı birikmesi sonucu ozon tabakasının incilmesi ve sera etkisi gibi küresel sorunlara da yol açmaktadır (Ctf, agis, 2015).

1.2.1.3. Toprak Kirliliği

Hava ve su gibi canlıların vazgeçilmez yapı taşlarından bir diğeri de topraktır. Toprak, bitki örtüsünün, insanların ve diğer canlıların yaşamasında ve beslenmesinde ana kaynaktır. Toprak hem su kaynaklarının gücünü korur, hem de flora ve faunayı besler, büyütür. Toprak yeryüzünde yeniden üretilme imkânı bulunmayan doğal bir kaynaktır (Keleş, 2013, s.29). Toprak kirliliği ise insanların bilinçsiz faaliyetleri sonucu toprağın yapısındaki fiziksel, biyolojik, kimyasal ve jeolojik değişme, bozulma ve tükenmedir (Güler ve obanoğlu, 1997, s.18)

Geçmiş yüzyıllarda nüfusun azlığı ve sanayinin gelişmemiş olması gibi nedenlerden dolayı diğer evre faktörlerinde de olduğu gibi toprakta herhangi bir kirlenme ortaya çıkmamıştır. Ancak 20.yy. başlarından itibaren sanayileşmenin

hızlanması ve modern tarıma geçilmesiyle birlikte toprak kirliliği bir çevre sorunu olarak sahnede yer almaya başlamıştır (Mutlu, 2009, s.129).

Tarım faaliyetlerinde yanlış tarım tekniklerinin uygulanması, toprağın aşırı sulanması, kimyasal gübre kullanımı, tarımsal mücadele ilaçlarının kullanımı, sanayi ve evsel atıkların zehirli maddelerin toprakta birikmesi, kentsel alanda uygun olmayan yapılaşma sonucunda toprak kirliliği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca hava ve su kirliliğine neden olan sebepler de toprak kirliliğine neden olmaktadır (Çepel, 1992, s.204).

1.2.1.4. Gürültü Kirliliği

Gürültü kirliliği geçmişte bir çevre tehlike oluşturmazken, günümüzde şehirleşme, sanayileşme ve teknolojik ilerlemelerle birlikte önemli bir çevre sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gürültü, genellikle yapay olarak ortaya çıkan, gelişi güzel yapılı birbiri ile uyumlu bir tonel özellik göstermeyen niteliği ve niceliği bozulmuş karmaşık ses düzenidir (Karacan, 2012, s.515). Başka bir ifade ile gürültü, insanların işitme duyusunu ve sağlığını olumsuz yönde etkileyen, fizyolojik, psikolojik ve ruhsal yapılarını tahrip edebilen, çalışma performansını azaltan, çevre huzurunu yok eden önemli bir çevre kirliliği türüdür (Bayazıt Hayta, 2006, s.371).

Gürültü kaynakları arasında; endüstrileşme, motorlu araç sayısındaki artış, trafiğinin yaygınlaşması, plansız kentleşme, konser salonları, eğlence ve alışveriş merkezleri, yerleşim yerlerindeki günlük sesler, satıcıların çıkardığı sesler, yapım ve onarım faaliyetlerinden kaynaklanan sesler, çocuk parkları ve bahçeleri, havalandırma sistemleri ve klimalar gibi bir çok faktör yer almaktadır (Bozkurt, 2013, s.66).

İnsan sağlığı açısından ses şiddeti 90 desibelin üzerindeki gürültüler zararlı olmakta, 140 desibeli aşan gürültüler ise ciddi beyin hasarlarına, işitme bozukluklarına neden olmaktadır (Görmez, 1997, s.64).

1.2.1.5. Flora (Bitki Örtüsü)'nin ve Fauna (Hayvan Topluluğu)'nin Tahribi

Flora ve fauna, insan dışında yer alan canlı öğelerin oluşturduğu biyolojik zenginliktir (Türküm, 1998, s.168). Doğal hayatta canlı ve cansız varlıklar bir arada birbirleriyle sürekli etkileşim içerisinde bulunurlar. Ormanlar, bitkiler, dağlar, ovalar ve hayvanlar bir bütün içinde, birbiriyle uyum içinde yaşamlarını doğada sürdürürler. Bu varlıklardan birinin yok olması doğada var olan doğal dengeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Zaman içerisinde bazı türlere yapılan müdahaleler türlerin yok olmasına neden olmaktadır. Türlerin yok olmasının sonucu ekolojik denge bozulmaya başlamaktadır (Görmez, 2010, s.26).

Ekolojik denge açısından bakıldığında çevre sorunları arasında zincirleme bir ilişki vardır. Fosil yakıtların tüketilmesiyle hava kirlenmekte, kirli hava toprağın fiziksel ve kimyasal yapısını etkilemekte, yerüstü sularının yapısı bozulmakta ve yeraltına sızarak kirliliğe neden olmaktadır. Ayrıca hava kirliliği asit yağmurlarını başlatmakta, doğal bitki örtüsü zarar görmektedir. Doğal bitki örtüsünün zarar görmesi, orada yaşamakta olan hayvanları da olumsuz bir şekilde etkilemektedir (Güney, 2004, s.5).

1.2.1.6. Diğer Çevre Sorunları

Yukarıda açıklaması yapılan kavramlar başlıca çevre sorunlarını oluşturmakla birlikte, bunların dışında birçok çeşitli çevre sorunları bulunmakta olup bazıları şunlardır;

Radyoaktif kirlilik, insanların radyoaktif maddelere müdahalesi sonucu ortaya çıkmıştır. Çağımızda modern teknoloji, birçok avantajı ile birlikte birçok dezavantajı da beraberinde getirmiştir. Barajlardan ve termik santrallerden üretilen enerjinin zamanla yetersiz kalmasıyla nükleer enerji kullanılmaya başlanmıştır. Bu amaçla birçok nükleer denemeler yapılmış, bu denemeler sonucu çevre radyoaktif kirliliğe maruz kalmıştır. Ortaya çıkan radyoaktif kirlilik, insanlara, çevreye fiziksel, kimyasal ve biyolojik açıdan birçok zararlar vermektedir (Çokadar, Türkoğlu ve Gezer, 2009, s.93).

Çevre sorunlarından bir diğeri ise **atıklardan** kaynaklanan problemler, ülkemizin önemli çevre sorunlarının başında gelmektedir. Nüfus artışı, tüketim alışkanlıklarının değişimi ve hızlı sanayileşmeye paralel olarak atıkların miktarı hızla

artmaktadır (Neyim, 2009, s.1). Ortaya çıkan atıklar, çevre ve insan sağlığı üzerinde olumsuz etkileriyle günümüzde önemli çevre sorunlarından birisini oluşturmaktadır.

Ozon tabakasının tahribi, asit yağmurları, tsunami, sel, kasırga gibi doğal afetlerin artması, ormansızlaşma, çölleşme, GDO'lu ürünlerle ilgili genetik yapının bozulması, deniz seviyesinin yükselmesi, küresel ısınma ve iklim değişikliği vb. sorunlar dünyamızın son yıllardaki diğer önemli çevre sorunlarından bazılarını oluşturmaktadır (Kaypak, 2012, s.212).

1.2.2. Çevre Sorunlarının Önemi

Çevre sorunları, canlı ve cansız varlıkların devamı açısından çağımızda çok önemli bir konu haline gelmiştir. Çünkü bugün dünyamızda çevre konusunda yaşanan olumsuz olaylar iç karartıcı bir vaziyettedir. Dünyamız üzerinde gelişen olumsuz olaylara bir göz attığımızda durumun vaziyeti daha iyi anlaşılmaktadır. Dünya nüfusunun önemli bir kısmı, sağlıklı içme suyu bulunmayan ülkelerde yaşamaktadır. Dünya üzerinde her yıl yüzlerce bitki ve hayvan türünün nesli tükenmektedir. Dünyanın biyolojik çeşitliliği tehlike altına girmekte, ekolojik dengede zarar görmektedir. Ormanlar yok olmakta ve çölleşme hızlı bir şekilde ilerlemektedir. Atmosferdeki ozon tabakası her geçen gün daha da incelmekte ve bu incelme küresel ısınmayı giderek artırmaktadır. Küresel ısınmayla birlikte iklim değişikliği ortaya çıkmakta, buzullar erimekte ve bir çok kara parçası su altında kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Dünyada çevre üzerinde yaşanan bu olumsuz gelişmeler hızlı ve zincirleme bir şekilde artarak devam etmektedir (Özey, 2009, s.20-21).

Artan çevre sorunlarından dolayı dünyanın farklı bölgelerinde, çok sayıda insan ve canlı yaşamı tehlike altına girmektedir. Başta hava, su ve toprak kirliliği gibi sebepler olmak üzere çeşitli çevre sorunlarının alarm veren boyutlarda olduğu görülmektedir (Romoundou ve Koundouri, 2009, s.2161-2171).

Günümüzde ortaya çıkan çevre sorunlarının önemli bir kısmı insan kaynaklıdır. Yaşadığımız, içinde bulunduğumuz çevrede insan eliyle çevre sorunlarının ortaya çıkmasından dolayı, insanın çevreyi korumak ve geliştirmek adına koruyucu ve geliştirici önlemler alması ve uygulaması gerekmektedir (Brenner ve Schmid, 2014, s.734-752).

Yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı çevre sorunları günümüzde dünyanın önemli gündem başlıklarından birisini oluşturmaktadır. Artan çevre sorunlarına karşı yönetimsel, eğitimsel, siyasi, ve hukuki çözümler gerekli hale gelmiştir.

1.3. ÇEVRE SORUNLARINA KARŞI ÇÖZÜM ODAKLI KAVRAMLAR

İnsanoğlu sınırsız ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken doğal kaynakları hızlıca, bilinçsizce sömürerek doğayı tahrip etmiştir. Sanayi devrimiyle büyük hız kazanan bu süreçte ortaya çıkan sanayi atıkları, hava, su ve toprağı kirletmiş, telafisi mümkün olmayan çevre sorunlarına yol açmıştır. Yaşanan bu olumsuz olaylar 1970’li yıllarda fark edilmeye başlanmış ve gelişmiş ülke kamuoylarının artan çevre bilincinin etkisiyle çevre sorunlarına karşı çözüm odaklı çevre ile ilgili yeni kavramların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu kavramlar; çevre yönetimi, çevre hukuku, çevresel etki değerlendirmesi, sürdürülebilir kalkınma, çevre etiğı ve çevre politikasıdır (Kasapoğlu, 2005, s.140).

1.3.1. Çevre Yönetimi

Çevre yönetimi, çevre üzerinde zarar verici etkileri olabilecek insan faaliyetlerini düzenlemeye yönelik karar alma ve uygulama sürecidir (Keleş ve Ertan, 2002, s.253). Diğer bir ifade ile çevre yönetimi, çevrenin korunması amacıyla çevre politikalarının uygulanması, geliştirilmesi ve sürdürülebilmesi için gerekli örgüt yapısını, planlamaları, yöntemleri ve süreçleri kapsayan bir yaklaşımdır (Karacan, 2012, s.548).

Çevre yönetimi, bütün canlıların sağlıklı bir çevrede yaşamaları, doğal kaynakların korunması amacıyla, hem merkezi hem de yerel yönetim düzeyinde işbirliğı, iletişim, planlama ve denetim sistemlerinin oluşturulmasını ve bu hizmetlerin yürütülmesini sağlayacak bir örgüt sisteminin kurulmasını sağlamaktadır (Öktem, 2003, s.84). Bu kapsamda çevre yönetimi, çevre ile insan arasındaki ilişkiyi yönetmeye çalışmaktadır. Çünkü insan, çevreyi en çok etkileyen ve çevreyi yeniden şekillendirme becerisine sahip tek canlıdır (Şengül, 2001, s.139).

Çevre yönetiminin temel hedefleri arasında çevre politikası oluşturmak, çevreyle ilgili araştırmalar yapmak, çevre planlaması yapmak, çevre kalitesini yükseltmek, ulusal ve yerel düzeyde çevre örgütlerini oluşturmak, oluşturulan çevre örgütlerinin çevre ile ilgili görev ve sorumluluklarını belirlemek gibi konular yer almaktadır (Baykal, 2010, s.480).

Çevre yönetimi, çevre politikaların temelini oluşturmaktadır. Bu açıdan çevre yönetimi etkin ve işlevsel çevre politikalarının oluşturulmasını ve oluşturulan bu politikaların uygulanması için gerekli organizasyon teşkilatının kurulmasını sağlamaktadır. Ulusal düzeyde çevre politikalarını oluşturan ve bu politikaları uygulanmasını koordine eden kuruluş Çevre ve Şehircilik Bakanlığıdır. Yerel yönetim düzeyinde ise belediyelerdir (Ünlü, 1991. s.27).

Belediyeler çevre yönetimi açısından merkezi bir konumdadır. Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de belediyeler en önemli yerel yönetim birimidir. Belediyelerin önemi günümüzde şehirleşmenin hızla yaygınlaşmasına, kent sayısının, kentlerde yaşayan insan sayısının ve insanların ihtiyaç ve taleplerinin artmasına bağlı olarak artmıştır. Belediyelerin en temel görevi; kentlerde yaşayanların ortak ihtiyaçlarını karşılamak ve etkili, planlı, katılımcı, koordinasyonlu, eşit ve etkin bir şekilde halka hizmet sunmaktır (Gül, vd., 2014, s.129). Vatandaşların ortak ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olan belediyeler, hukuki düzenlemeler sayesinde çevreye yönelik hizmetlerle doğrudan ilişkili hale gelmiştir (Kızılboğa ve Batal, 2012, s.204).

1.3.2. Çevre Hukuku

Hukuk toplumsal düzeni sağlamak için insanların birbirleriyle ve çevresindekilerle ilişkilerini düzenleyen, kamu gücüyle desteklenen kurallar bütünüdür. Hukuk kuralları uygulanmadan çevrenin korunması oldukça zordur. Çevreye tüm insanların aynı tutumda, aynı saygıda davranacağı beklenemeyeceğine göre, çevre sorunlarının hukuksal kurallarla düzenlenmesi gerekmektedir (Bal, 2009, s.184).

Hayatın diğer tüm konularında olduğu gibi, çevre konusunda da hukuksal düzenlemelerin getirilmesi kaçınılmazdır. İnsanların çevreye karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmesini sağlamak, hızlı bir şekilde yıpranan doğanın

zararlarını minimize etmek ve insanların sağlıklı bir çevrede yaşama haklarını sağlamak amacıyla çevre hukuku ortaya çıkmıştır (Fitzmaurice ve Marshall, 2007, s.104-110).

Çevre hukuku, çevre ile insan arasındaki ilişkileri düzenlemek, çevresel sorunları çözmek için kullanılacak etkili çözüm yollarından birisidir. Çevre hukuku, bir takım hukuksal tedbirlerle çevresel kirliliğin canlılar üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin ortadan kaldırılmasını ve önlenmesini amaçlamaktadır (Erdoğan, 2009, s.2).

Çevrenin uluslararası, ulusal ve yerel boyutlarının bulunması, çevre konusunda uygulanacak hukuki düzenlemelerin de çeşitli olmasına neden olmaktadır (Ünlü, 1991, s.59). Bu açıdan çevresel değerlerin hukuki güvence altına alınması amacıyla çevreye ilişkin hükümler anayasa, kanun, uluslararası antlaşmalar, kanun hükmünde kararname, tüzük ve yönetmeliklerde yer almaktadır (Özey, 2009, s.29). Bütün bu hukuksal düzenlemeler ise insan varlığını dikkate alarak mevcut doğal kaynakların korunması ve kirlenen çevresel kaynakların iyileştirilmesi ilkesi üzerine inşa edilmiştir (Kılıç, 2001, s.133).

1.3.3. Sürdürülebilir Kalkınma

Hızlı bir şekilde büyüyen sanayileşme, şehirleşme, tarımda modernleşme, teknolojiye ve ekonomideki yenilikçi gelişmeler nedeniyle doğal kaynaklar hızlı bir şekilde kirlenmeye ve yok olmaya başlamıştır. İnsanların sosyal refahını artırma isteği, insanlığın geleceğini tehlikeye atmıştır. Yaşanılan bu olumsuz gelişmeler ise sürdürülebilir kalkınma kavramını ortaya çıkmasına neden olmuştur (H. Baykal ve T. Baykal, 2008, s.10).

Sürdürülebilir kalkınma, bütün canlı ve cansız varlıkların birbirini etkileyen bir sistem olduğundan hareketle, bu sistemi korumak ve yaşam kalitesini artırmak için bir çaba sarf edilmesi gerektiği üzerinde yoğunlaşan, çevresel, sosyal, ekonomik boyutları olan çok yönlü bir bakış açısıdır (Ulucak, 2013, s.3). Sürdürülebilir kalkınma kısaca doğal hayatı tehlikeye atmadan gerçekleştirilen ekonomik kalkınmadır.

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının temelinde çevrenin korunması ve geliştirilmesi amacıyla etkin politikalar oluşturmak ve bu yaklaşımı hakim kılmak düşüncesi yer almaktadır (Partidario, 1996, s.39). Sürdürülebilir kalkınmanın temel amacı insanların gelecek yaşamlarının devamlılığını ve doğal kaynakların korunmasını sağlamaktır (Kocalar, 2014, s.354). Günümüzdeki insanlar ihtiyaçlarını karşılarken gelecekteki neslin ihtiyaçlarını göz ardı etmemelidir. Her bir nesil, tabiatı atalarından aldığı gibi kendinden sonraki nesillere en azından aldığı şekilde bırakabilmelidir. Bunun için sosyo-ekonomik yaşam ve tabiat birbiriyle uyum içinde olmalıdır (Mamedov, 1996, s.14).

Bal (2009, s.200)'a göre sürdürülebilir kalkınmanın başlıca temel ilkeleri ise şunlardır:

- ✓ Doğal kaynaklar çevreye zarar vermeden, tamamen tüketilmeden kullanılmalıdır.
- ✓ Doğal kaynakların devamlılığı açısından ekonomi ile ekosistem arasındaki denge korunmalıdır.
- ✓ İnsanlar çevreye zarar vermeden ihtiyaçlarını karşılamalıdır.
- ✓ Ekonomik kalkınma, ekolojik açıdan sürdürülebilirliktir.

1.3.4. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)

Çevresel Etki Değerlendirmesi, çevreye önemli etkileri olabilecek faaliyet yada projeler hakkında karar alınmadan önce çevre üzerindeki olası zararların önceden belirlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması sürecidir (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2004, s.90). Diğer bir ifade ile ÇED, daha önceden bahsedilen yatırımlar sonucunda ortaya çıkması muhtemel çevre sorunlarına karşı ihtiyat ilkesinin uygulamadaki bir yansımasıdır (Ulucak, 2013, s.11).

Çevresel Etki Değerlendirmesinin amacı; sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeye engel olmaksızın, ekonomik politikalar karşısında çevresel değerleri korumak, faaliyeti planlanan projenin oluşturabileceği bütün olumsuz çevresel etkilerin önceden tespit edilip, gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamaktır (Pınarlı ve Salihoğlu, 2007, s.4). Çevresel etki değerlendirme kalkınmanın toplum, çevre, ekonomi ve insan açısından zaman içinde sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesi amacıyla ortaya konmuş bir yaklaşımdır (Karacan, 2012, s.535).

Çevrenin bozulduktan sonra eski haline getirilmesinin çok zor ve hatta bazen imkânsız olması, son dönemlerde insanları çevre bozulmadan gerekli önlemleri almaya yöneltmiştir. Çevrenin kirlenmeden, bozulmadan olumsuz etkilerini ilk başta önlemek amacıyla 1969 yılında ABD’de yürürlüğe giren Ulusal Çevre Politikası Kanunu kapsamında Çevresel Etki Değerlendirmesi yaklaşımı geliştirilmiştir. Türkiye’de ise ilk olarak 1983 tarihli Çevre Kanunu’nun 10. maddesi ile çevre mevzuatına girmiştir (Ünlü, 1991, s.51). Çevre Kanunu’nun kabulünden on yıl sonra 1993 yılında ilk ÇED yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. ÇED yönetmeliği mevzuatta üç kez revize edilerek bugün yürürlükteki son şeklini almıştır (Serter, 2006, s.44).

Çevresel Etki Değerlendirmesi, kararlar verilmeden önce bu kararların çevre üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkilerinin önceden hesaba katılmasını sağlayan bir süreçtir. Bu süreç, çevre üzerindeki olası etkilerin analizi ve raporda gösterilmesi, rapor hakkında halkın istişare etmesi, son karar verilirken yorumların ve söz konusu raporların göz önünde bulundurulması ve halkın karar hakkında bilgilendirilmesi aşamalarını içermektedir (Ökmen ve Demir, 2010, s.265).

Çevresel Etki Değerlendirmesinin faydaların şu şekilde sıralayabiliriz:

- ✓ Planlama aşamasında ortaya çıkabilecek olumsuz etkilerin önceden görülmesini, olumsuz etkiler için gerekli tedbirlerin alınmasını, olumsuz etkilerin en aza indirilmesini sağlar,
- ✓ Projeler üzerindeki maliyetlerin azaltılmasını sağlar,
- ✓ Karar verme sürecinde daha güvenilir, şeffaf, işbirlikçi bir yaklaşımdır (Cevreonline, agis, 2016).

1.3.5. Çevre Etiği

Etik sözcüğü Yunanca gelenek anlamı içeren ethos sözcüğünden gelmektedir. Etik, genel inançlarla, tavırlarla ya da alışılmış davranışları yönlendiren kuralları içermektedir (Des Jardins, 1992/2006, s.46-52). Çevre etiği, insanlar ile doğal çevreleri arasındaki ahlaki ilişkilerin düzenli olarak incelenmesidir. Çevre etiği, ahlak kurallarının insanların doğal yaşamlarındaki davranışlarını, tutumlarını yönettiği ve yönetmesi gerektiğini varsaymaktadır (Des Jardins, 1992/2006, s.52-58). Kısaca çevre etiği, insanın doğayla ve dış dünyasıyla nasıl bir ilişki kurması gerektiğini ifade etmektedir (Çüçen, 2001, s.3).

İnsanın insanla ilişkileri, insanın diğer canlı varlıklarla olan ilişkileri, canlı varlıkların çevreyle olan ilişkilerinin yaşandığı ortam olan çevrenin korunması bilinci, çevre etiğinin temelini oluşturmaktadır. Çevre sorunlarının ekosisteme zarar verir hale gelmesiyle birlikte değişen koşullar ve gereksinimler temelinde başvuru olan çevre etiği yaklaşımı, ekosistemin var olan denge ve süreklilik içindeki işleyişini korumayı amaçlamaktadır (Akkoyunlu Ertan, 1998, s.125-126).

Etiğin ortaya çıkışında bütün insanlığı kapsayan ortak ahlaksal düzenin bulunduğu, bu düzenin ise bazı genel ilkeler üzerine kurulu olduğu düşüncesi hâkimdir (Karakoç, 2004, s.59).

Es (2010, s.192)'e göre çevre etiğinin genel özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- ✓ Kalkınma ile çevre koruma faaliyetleri arasında bir denge sağlanarak uzun süreli koruma kullanma dengelerinin oluşturulması için temel teşkil eder.
- ✓ Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ile gelecek nesillerinde haklarını korumayı amaçlar.
- ✓ Farklı bakış açıların karşılaştırmalı olarak birbiri ile dikkate alınması ve bu amaçla etik ilkelerin belirlenmesini amaçlar.
- ✓ İnsan-insan, insan-toplum ve insan-doğa ilişkilerini şekillendirir.

1.3.6. Çevre Politikası

Politika sözlük anlamıyla, devletin etkinliklerini içerik, yöntem, amaç olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, davranış biçimi, siyaset, düşünce yapısı olarak açıklanmaktadır (Tdk, agis, 2015). Diğer bir ifadeyle politika, belli bir sorunu çözmek için geleceğe yönelik olarak alınması gereken tedbirler ve benimsenen ilkelerdir (Türkiye Çevre Sorunları Vakfı [TÇSV], 1987, s.11).

Çevre politikası ise, bir ülkenin çevre konusundaki ilişkisini düzenlemek için belirlediği ilkeler, hedefler, tercihler ile çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik aldığı tedbirler olarak tanımlanmaktadır (Keleş vd., 2012, s.339). Kısaca çevre politikası, çevre sorunlarına karşı alınması gereken önlem ve ilkeleri kapsamaktadır (Çokgezen, 2007, s.93).

Çevre kirliliği 18. yüzyılın sonlarına doğru sanayi devrimi ile ortaya çıkmıştır (Görmez, 2010, s.186). İlk başlarda ülkeler ekonomik büyümeye önem vermelerinden dolayı çevre kirliliğini önemsememişlerdir. Ancak sanayileşme, nüfus artışı ve teknolojik gelişmelere paralel olarak sorunların hızlı bir şekilde artmaya başlamasıyla birlikte çevre bilinci oluşmaya başlamıştır. Çevre bilincinin oluşmasıyla birlikte devletler çevre kirliliğine karşı çözüm odaklı çevre politikaları oluşturmaya başlamıştır. Doğal yaşamı bozan, insan yaşamını tehdit eden çevre sorunlarına karşı çevre politikaların oluşturulması, var olan sorunların çözümü ve yeni sorunların ortaya çıkmasının önlenmesi noktasında önem arz etmektedir (Şeren ve Dedebeğ, 2013, s.2).

Çevre sorunlarının sınır tanımazlığı, çözümünde çok yönlü işbirliğini ve eşgüdümü gerekli hale getirmiştir. Çevre sorunlarının sınır tanımazlığı, giderek artmasından dolayı ülkeler çevre politikası olarak birçok uluslararası anlaşmalar, eğitimsel, yönetsel, siyasi ve hukuksal birçok düzenlemeler yürürlüğe koymuştur (Kaypak, 2013, s.18).

Çevre politikası, doğal ve yapay çevrenin korunması ve geliştirilmesi amacıyla hükümetlerce geleceğe yönelik alınan önlemleri kapsamaktadır. Çevre politikaları her ülkenin özelliklerine göre farklı biçimlerde oluşturulduğu gibi, bütün ülkelerin üzerinde ortak olarak uzlaştığı özelliklere sahip çevre politikaları da bulunmaktadır. Bunlar; sağlıklı bir çevrede insanların yaşamalarını sağlamak, çevre politikalarını uygulamada ortaya çıkan yükün paylaşılmasında toplumsal adalet ilkelerine uymak ve toplumun benimsediği çevresel değerlerinin korunması ve geliştirilmesidir (Öktem, 2003, s.113).

Bal (2009, s.188)'a göre ülkeler tarafından oluşturulan çevre politikalarının etkin bir şekilde hedeflerine ulaşabilmesi için dayanması gereken temel ilkeler şunlardır:

- ✓ Çevre politikasının ekolojik doğal sistemler ve nüfus dağılışı üzerindeki etkileri belirlenmelidir.
- ✓ Çevre üzerindeki olumsuz etkileri yok edilebilecek olanlar, en aza indirilebilecek olanlar ve etkisinden kaçınılması imkânsız olanlar diye üçe ayırarak, her birinin kısa ve uzun dönemdeki olası maliyetleri hesaplanmalıdır.

- ✓ Her bir projenin kısa ve uzun dönemdeki verimliliği hesaplanarak, uzun dönemdeki birikimli etkilerden gelecek kuşakların nasıl etkileneceği belirlenmelidir.
- ✓ Projelerin telafisi mümkün olmayan sonuçları düşünülmelidir.
- ✓ Projelerin toplumun farklı kesimlerine ne tür fayda ve zarar vereceği hesaba katılmalıdır.

Çevre politikasının temel amacı; çevrenin yaşam kalitesini yükselterek, toplumsal refahın kalkınmasını sağlamaktır (Budak, 2000, s.32-34). Çevre politikası bireylerin sağlıklı bir çevrede yaşamalarının sağlanması ve toplumların sahip oldukları çevresel değerlerin korunup, geliştirilmesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.

1.3.6.1. Çevre Politikasının Hedef ve İlkeleri

Çevre sorunlarının artış göstermesiyle birlikte halk çevre konusunda bilinçlenmiş, ülkeler tarafından ise çevreyi korumaya yönelik birçok antlaşma ve ortak eylem programları hazırlanmıştır. Bu süreçte ortak hareket etme anlayışı, oluşturulan politikalarda uyulması gereken hedeflerin varlığının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Ulucak, 2013, s.3).

Çevre politikalarının belirlenen birçok farklı hedefleri olmakla birlikte, bu hedefler içerisinde sacayak olarak adlandırılan ve büyük bir öneme sahip üç temel hedefi vardır. Bu hedefler:

- ✓ İnsanların huzur ve sağlık içerisinde bir çevrede yaşamalarını sağlamak,
- ✓ İnsan kaynaklı zararlı etkilerden su, hava, toprak, hayvan ve bitki âlemini korumak,
- ✓ Ortaya çıkan insan kaynaklı zararları ve bu zararların meydana getirdiği hasarları ortadan kaldırmaktır (Budak, 2000, s.31).

Çevreyi korumaya yönelik oluşturulacak politikaların hedeflerine ulaşabilmesi için bazı ilkeler belirlenmiştir. Çevre politikalarının genel ilkeleri; kirleten öder ilkesi, ihtiyat ilkesi, önleme ilkesi ve işbirliği ilkesidir. Etkin nitelikli bu ilkelerin çevre politikalarının geliştirilip uygulanmasında oldukça büyük bir

öneme sahiptir. Bu ilkeler evrensellik ve disiplinler arası nitelikleri gereği çağın değişen şartlarına ve gereklerine uyum gösterebilmektedir (Turgut, 2012 s.109-10).

1.3.6.1.1 Kirleten Öder İlkesi

Kirleten öder ilkesi çevre politikalarının en temel ilkesidir (Güzel, 2001, s.1). Ayrıca uluslararası boyutta çevre politikaları ilkeleri arasında da önemli bir yere sahiptir (İisd ve Unep, 2005, s.11). Bu ilke insanların çevreye yönelik zararlı faaliyetleri sonucunda çevreye verilen zararların etkilerini gidermek amacıyla sorumlulara bedellerinin ödettirilmesi ve onların çevreye verdiği kirliliği azaltmalarını sağlamayı amaçlamaktadır (Woerdman, Arcuri ve Clo, 2007; Mutlu, 2006).

Bu ilkenin amacı, çevreye zarar verenler tarafından çevreye verilen zararların karşılanması gerektiğidir. Bu ilke çevreye zarar verenleri cezalandırmak amacıyla ortaya çıkmamıştır. Doğal kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak, çevreye verilen zararların bertaraf edilmesini sağlamak ve sanayi sektörünü de çevre dostu ürünlerin kullanımını teşvik etmek amacıyla uygulanmaktadır (Arabatzis, H. Papadopoulou, Manos, ve A. Papadopoulou, 2015, s.5).

Doğal kaynakların sınırlı olması ve gelecek nesillerinde bu kaynaklardan yararlanması gerektiği bilincine varılmış olması açısından çevre hakkını güvenceye alan önemli bir çevre koruma aracıdır (Abdulahakimoğulları, Sezer ve Akpınar, 2011, s.81). Ancak kirleten öder ilkesi çerçevesinde belirlenecek politikalarla doğal kaynaklara ve çevreye verilecek zararların önüne geçilebilmesi mümkün değildir. Kirletenlerin birikimli etkisinin zamanla gün yüzüne çıkması ve zamanla ortaya çıkan kirliliğin sorumlularının ve kirletmeye sebep olan zararların açık bir şekilde belirlenememesi nedeniyle, kirleteni bulmak ve çevreye ne kadar zarar verdiğini kanıtlamak zordur. Ayrıca çevreye verilen zararın ölçüsü parasal nitelikte olduğunda, kirletene verdiği zararın karşılığı parasal olarak ödettirilse bile çevrenin ve doğal kaynakların eski güzelliğine kavuşması mümkün değildir (Dağdemir, 2012, s.149).

Kirleten öder ilkesinin bu eksik yönlerini tamamlamak için ihtiyat, önleme ve işbirliği ilkesi geliştirilmiştir (Budak, 2000, s.34).

1.3.6.1.2 İhtiyat İlkesi

Çevreye zarar vereceği düşünülen ve çevreyi kirletme potansiyeli olan bir faaliyetin, bilimsel açıdan herhangi bir varlığının kanıtı ortaya çıkmasa bile, yani çok geç olmadan gerekli önlemlerin alınması, söz konusu faaliyetin önlenmesi anlamına gelmektedir (Zylicz, 2010; Sarıkaya, 2004). Kısacası çevresel etkileri öngörülemeyen faaliyetlerin önlenmesine ilişkin bir ilkedir (Duru, 2007, s.9).

Kirleten öder ilkesinin ekonomik temeline karşılık, ihtiyat ilkesi daha çok hukuki temeller üzerine inşa edilmiş bir yaklaşımdır. Çevre sorunları oluşturacak sorunları önceden belirleyip, sebep olabileceği zararları önlemeyi ve doğayı ileri vadede güvence altına almayı amaçlamaktadır (Mutlu, 2006, s.64).

İnsan hayatı sürekli risklerle doludur. Teknolojik gelişmeler çevre ve sağlık açısından önemli faydalar sağlasa da öngörülemeyen, ekosistemi ve insanın sağlığını tehdit eden riskleri de beraberinde getirmiştir. Bu açıdan ihtiyat ilkesi ekosistemin dengesinden insan sağlığına kadar oluşabilecek bütün zararların önlenmesinde etkin bir rol oynamaktadır (Martuzzi ve Tickner, 2004, s.26-27).

İhtiyat ilkesi, en iyi yaşam standartlarına yönelik olarak sağlıklı ve temiz bir çevrede yaşama hakkı açısından önemli bir ilkedir. Bu ilke göz ardı edildiğinde çok fazla sosyal ve ekonomik maliyetler doğabilir. İhtiyat ilkesi gelecek kuşakların daha sağlıklı ve daha temiz bir çevrede yaşayabilmelerinin garantisini sağlamaktadır (Abdulahakimoğulları vd., 2011, s.83).

İhtiyat ilkesine dayandırılmış çevre politikası uygulamalarına, zararlı atık ve emisyonların oluşumuna katkıda bulunan üretim ve tüketim faaliyetlerinin kontrol altına alınması, ihtiyat risk unsuru yüksek, tehlikeli maddelerin taşınmasının sınırlandırılması gibi tedbirler örnek olarak verilebilir (Dağdemir, 2012, s.153).

1.3.6.1.3 Önleme İlkesi

Önleme ilkesi, çevresel bir sorunun ortaya çıktıktan sonra oluşacak etkilerini kontrol altına almaya çalışmaktan ziyade, sorunun ortaya çıkmadan önce gerekli tedbirlerin alınması gereğinin önemini vurgulamaktadır (Balın, 2011, s.92).

İhtiyat ilkesi, çevre sorunları ortaya çıkmadan önce gerekli önlemleri almayı amaçlarken, önleme ilkesi ise çevre sorunlarının meydana gelme safhasında müdahale etmeyi amaçlamaktadır (Şeren ve Dedebeğ, 2013, s.3). Çevresel zararları

ortaya çıkmadan önce kaynağında önlemek, ortaya çıktıktan sonra oluşacak zararların telafi edilmesinden daha ucuza mâl olmakta ve neticesinde tasarruf sağlanmış olmaktadır (Mengi, 1998, s.66).

1.3.6.1.4 İşbirliği İlkesi

İşbirliği ilkesi, karşılıklı görüş, düşünce, bilgi, belge alışverişi, teknolojinin paylaşılması, dayanışma ve yardımlaşma sağlanması ve bunun için ortak çaba gösterilmesi anlamına gelmektedir. Gösterilen bu ortak çabalar hem çevre ile ilgili plan, politika ve programlar oluşturulması ve uygulanmasında hem de karşılaşılan uyumsuzlukların çözüme kavuşturulmasında önemlidir. Çevre sorunsalındaki evrensellik, çok yönlülük ve karmaşıklık bu gereksinimi ortaya çıkarmaktadır (Yılmaz Turgut, 2012, s.113).

Çevre kirliliklerinin çağımızda sınır tanımadığı ve bir bölgede oluşan kirlilikten bütün insanlığın olumsuz şekilde etkileneceği açıktır. Bu tür çevre kirliliklerin önlenmesi ya da giderilmesi için insanların, ulusların birlikte hareket etmeleri ve işbirliği yapmaları bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu bilgiler ışığında işbirliği ilkesi; Dünya'nın var olan ekolojik dengesinin korunması amacıyla devletlerin küresel ortaklık ruhu ve işbirliği içinde çalışmalarını öngörmektedir (Akdur, 2005, s.32).

Çevre koruma girişimlerinin uygulanmasında insanlardaki işbirliği ruhu önemlidir. İnsanları işbirliğine yönelten temel koşul insanlardaki giderek artan çevre bilincidir. Gönüllü çevre örgütlerine katılımının artması, çevre dostu ürünlerin tercih edilmesi, enerji tasarruflarının sağlanması bu bilincin geliştiğini gösterir (Mengi, 1998, s.67).

2. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÇEVRE POLİTİKALARI VE YEREL YÖNETİMLER

Türkiye'de çevre politikaları ve yerel yönetimler konusunun işleneceği çalışmanın bu bölümünde, Türkiye'de çevre politikaları başlığı altında planlı dönem öncesinde çevre politikaları ve planlı dönemde çevre politikaları (kalkınma planları), anayasa, kanunlar ve çevre ile ilgili diğer düzenlemelerle ilgili açıklamalarda bulunulacaktır. Daha sonra yerel yönetimler başlığı altında yerel yönetimlerin özellikleri, yerel yönetimler ve merkezi yönetim arasındaki ilişki ve yerel yönetim birimlerinin çevre ile ilgili görev, yetki ve sorumlulukları detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

2.1. TÜRKİYE'DE ÇEVRE POLİTİKALARI

Türkiye'de uygulanmakta olan çevre politikalarının Cumhuriyetten günümüze kadar ki dönemde gelişim süreci açıklanacaktır.

2.1.1. Türkiye'de Planlı Dönem Öncesinde Çevre Politikaları

Türkiye'de devletin çevre politikası oluşturmaya başlaması uluslararası düzeydeki gelişmelerle birlikte 1970'li yıllardan itibaren ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında uzun savaşlardan çıkan Türkiye için çevre politikaları konusunda 1970'li yıllara kadar çok şey söylemek mümkün değildir. Uzun savaşlardan çıkmış olması nedeniyle öncelikle yeni bir devlet düzeni kurma girişimleri bunda etkili olmuştur. Ülkede ana sorun halk sağlığı olmuştur. Cumhuriyet döneminin çevreye yönelik ilk düzenlemesi 1925 yılında 1882 tarihli Ebnîyye Kanunu'nun bazı hükümlerini değiştiren 642 Sayılı Kanundur. Bu Kanun ile 150'den fazla binanın yandığı alanlarda belediyelere önemli düzenleme yetkileri verilmiştir. 1930 yılında 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 1580 sayılı

Belediye Kanunu, 1933 yılında ise 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanunu yürürlüğe girmiştir (Görmez, 2010, s.150-151).

1937 yılında Kara Avcılığı Kanunu, 1950 yılında Bataklıkların Kurutulması ve Bundan Elde Edilecek Topraklar Hakkında Kanun, 1956 yılında Ormanlar Kanunu, 1957 yılında Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu, 1960 yılında Yeraltı Suları Hakkında Kanun, 1966 yılında Gecekondu Kanunu ve 1971 yılında Su Ürünleri Kanunu yürürlüğe giren çevre konusundaki diğer düzenlemelerdir (Erim, 2000, s.182-184).

2.1.2. Türkiye’de Planlı Dönemde Çevre Politikaları

Sanayileşme, bütün dünyada birçok alanda değişime neden olduğu gibi çevre konularında da hızlı bir şekilde değişime neden olmuştur. Dünyada üzerinde sanayileşme, nüfus artışı, çarpık kentleşme, tüketim çılgınlığı, su, toprak, hava ve gürültü kirliliği gibi çevre sorunları her geçen gün daha fazla artmaktadır. Bu sorunlar hakkında 1970’li yıllara kadar ciddi bir çalışma yapılmamıştır (Zeytin ve Kırlioğlu, 2014, s.239). 1970’li yıllarda artan çevre sorunları karşısında ortak tavır izleme gereksinimi ve çevre bilincinin oluşmasıyla birlikte çevre konusu uluslararası platformda tartışılır hale gelmiştir. 1972 yılında düzenlenen Stockholm İnsan Çevre Konferansı’nın etkileri Türkiye’ye de yansımıştır (Aksu, 2014, s.3). Bu yansımının ilk etkileri diğer yasal kanunlarla birlikte kalkınma planlarında ortaya çıkmıştır (Öktem, 2003, s.111).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’nin dünya ile rekabet edebilmesi için öncelikli hedefi sanayileşerek kalkınmak olmuştur. Bu amaçla sanayileşme ve kalkınma hedeflerini planlı bir şekilde gerçekleştirmek isteyen Türkiye’de 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur (Aksu, 2014, s.3). Kalkınma planları Devlet Planlama Teşkilatı tarafından beş yılda bir hazırlanmakta olup, şu an Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı yürürlüktedir. Beş yıllık kalkınma planları bakanlıkları, yerel yönetimleri ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarını yakından ilgilendirmektedir. Kalkınma planları, devlet politikalarının düzenlenmesinde önemli araçlardan birisidir (Kerestecioğlu, 2005, s.10). Ayrıca Kalkınma Planları Türkiye’de oluşturulan çevre politikalarının belirleyicilerinden birisidir (Karacan, 2012, s.665). Kalkınma

planlarında çevreye yönelik geliştirilen politikalar hem Anayasal hem de diğer yasal düzenlemelerle de uyum içinde ortaya konmuştur (Öktem, 2003, s.119).

2.1.2.1. Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Birinci (1963-1967) ve İkinci (1968-1972) Beş Yıllık Kalkınma Planları incelendiğinde doğrudan bir çevre koruma bölümü yoktur. Ancak dolaylı bir şekilde çevreyi içeren bölümler var olmasına rağmen bunların çevreyi koruma açısından yetersiz olduğu görülmektedir (Akdur, 2005, s.135).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde çevrenin korunmasına yönelik bir düzenleme yapılmamıştır. Kamu hizmetleri başlığı altında dolaylı bir şekilde sağlık hizmetleri konusunda; sağlık seviyesinin yükseltilmesi için çevre sağlığı şartlarının düzeltilmesi, vatandaşların sağlık konusunda bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi, beslenme şartlarının geliştirilmesi, nüfus planlamasının yapılması vb. hedeflerin kalkınma politikaları arasında yer aldığı görülmektedir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1963, s.406-416).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndaki gibi, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında sanayileşme temel hedefi oluşturmaktadır. (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1968, s.2-3). Bu planda da Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında olduğu gibi çevrenin korunmasına doğrudan yer verilmemiştir. Ancak bu planda da, çevre ile ilgili dolaylıda olsa; sağlık, turizm, bölgesel gelişme şehirleşme ve yerleşme sorunu başlıklarında değinilmiştir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1968, s.215-593).

2.1.2.2. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973–1977)

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırladığı Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından 26 Ekim 1972 tarihli gündemin 155. birleşimde onaylanmıştır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1972).

Türkiye'nin 1972 tarihli Stockholm Çevre Konferansından etkilenmesi sonucu çevre politikalarının ilk kez ulusal nitelik kazanmasının bir göstergesi olarak üçüncü beş yıllık kalkınma planında çevre sorunlarına ayrı bir yer verilmiştir

(Bozkurt, 2010, s.46). Kalkınma planında yoğun kentleşme alanlarında ortaya çıkan hava, su, toprak ve kıyı kirlenmesi gibi belli başlı çevre sorunlarına dikkat çekilmektedir. Çevre politikalarının temelinde kirliliği azaltma ve önleme düşüncesi hâkimdir. Ancak kalkınma ve sanayileşmeye zararı olabilecek hiçbir çevre politikasının kabul edilmeyeceği de belirtilmiştir (Keleş ve Hamamcı, 2002, s.324).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ortaya çıkan çevre sorunlarına yönelik olarak geliştirilen ilke ve politikalar şöyledir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1972, s.866-867):

- ✓ Sanayileşme ve ekonomik büyümeyi engellemeksizin çevre politikalarının oluşturulması, mevzuatta belirlenmesi ve uygulanması sağlanacaktır.
- ✓ Ülkemizde sanayi sektörünün giderek artması nedeniyle uzun vadede sahip olunacak sanayinin çevreyi kirletme dereceleri tahmin edilecek ve gelişmiş ülkelerde sanayide kirlenmenin önlenmesi için yapılan araştırma ve çalışmalar ve uluslararası düzeydeki gelişmeler önemle izlenecek ve değerlendirilecektir.
- ✓ Çevre sorunları açısından Devlet Planlama Teşkilatı koordinatörlüğünde ilgili bakanlık ve kuruluşlar arasında koordinasyonun oluşturulması ve ulusal düzeyde görev dağılımının yeniden düzenlenmesi sağlanacaktır.
- ✓ Çevre sorunları ile ilgili yürürlüğe girmiş kanunlar incelenerek yeniden gerekli düzenlemelerin yapılması sağlanacaktır.
- ✓ Toplumun çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunda eğitimden geçirilmesi sağlanacaktır.

Kalkınma planında temel ilke kalkınma ve sanayileşmeye zarar verecek politikaların kabul edilmeyeceğidir. Bu da üçüncü kalkınma planında çevre sorunlarına gereken önemin verilmediğini göstermektedir (Talu, 2006, s.21). Planda önleyici çevre politikası olarak kurulması söz konusu sanayi tesislerinin yaratacağı kirliliğin önceden tahmin edilmesi yer almaktadır (Öktem, 2003, s.115).

2.1.2.3. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından 29-30 Kasım 1978 tarihli gündeminin 15. Birleşimde onaylanmıştır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1978).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde çevreye ayrıntılı bir yer verilmiş olup, çevre sorunlarının ortaya çıkmadan önlenmesi amaçlanmıştır. Kalkınma planında çevre sorunlarının toplumsal değişim süreci ile birlikte çözüme kavuşturulması temel ilke olarak benimsenmiştir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1978, s.297).

Kalkınma Planının ikinci kesimin üçüncü bölümünde Kentleşme ve Belediyeler başlığı altında çevre sorunlarına yer verilmiştir. Bu başlık altında belirlenen çevre politikaları ise şöyledir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1978, s. 297):

- ✓ Tarımda modernleşme, sanayileşme, kentleşme aşamasında çevre dikkate alınacak ve çevresel sorunların ortaya çıkmadan önce önlenmesine önem verilecektir.
- ✓ Ortaya çıkan sorunların çözümünde ise alternatif çözüm önerileri dikkate alınarak çevreye, ekolojik yapıya ve sosyo-ekonomik yapıya en uygun çözüm yolları uygulanacaktır.
- ✓ Ankara'nın hava kirliliğine karşı çözüm odaklı projeler üretilerek, uygun olanlar plan döneminde uygulanacaktır.
- ✓ İzmit Körfezi'nin çevre sorunları ile İstanbul Haliç'in rehabilitasyonu açısından, yeniden düzenlenmelerine yönelik çalışmalar hız kazandırılacaktır.
- ✓ Çevre politika ve uygulama aşamasında gerekli bilgi birikiminin sağlanması amacıyla merkezi yönetimle yerel yönetimler arasında iletişim ve koordinasyon sağlanacak, kararlarda yerel yönetimlere ağırlık verilecektir.
- ✓ Çevre sorunları bakımından dernek, vakıf vb. gönüllü kuruluşlar desteklenecek ve özendirilecektir.
- ✓ Tarihi çevrenin ve önemli savaş alanların, kırsal ve kentsel dinlenme bölgelerinin belirlenmesi, korunması ve iç ve dış turizme yönelik olarak değerlendirilmesi çalışmalarına ağırlık verilecektir.
- ✓ Büyük şehirlerde kentleşme sonucu yeşil alanların azalmasından dolayı yeşil alanlar arttırılacak ve halkın kullanımına sunulacaktır.

- ✓ Uluslararası alandaki teknolojik, bilimsel ve hukuki gelişmeler izlenerek, ülkemizi yakından ilgilendiren konularda ise etkin tutum takınılacağı belirtilmiştir.

4. Beş Yıllık Kalkınma Planının, 3. Beş Yıllık Kalkınma Planından en önemli farkı hem önleyici hem de onarımcı çevre politikalarının yer almasıdır. Çevre sorunları ile ilgili merkezi ve yerel yönetimler arasındaki koordinasyon konusunda önceki plan döneminde olduğu gibi bu plan döneminde de politika geliştirilmiştir (Kılıçoğlu, 2005, s.75). Dördüncü kalkınma planı döneminde yerel yönetimlerin çevre konularında yetkilendirilmesi gündeme gelmiştir (Talu, 2006, s.21). Bu plan döneminde çevresel kirliliğin önlenmesi konularındaki çalışmalar devam etmiştir (Şeren ve Dedebeğ, 2013, s.5).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde Türkiye’de çevre politikası geliştirme ve uygulamalarının ilgili bakanlıklar ile yürütülemeyeceğinin anlaşılması üzerine Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde 1978 yılında çevre politikalarının geliştirilmesi ve uygulama konularında üst düzey etkin bir eşgüdüm ve yönetim görevini sağlamak amacıyla Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı kurulmuştur. Yine Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde 1982 Anayasası çevre konusunda hak ve görevler getirmiş, 1983 yılında 2872 sayılı Çevre Kanunu, Milli Parklar Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir (Arat, 2000, s.169).

2.1.2.4. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı’nın 1985-1989 yılları için hazırladığı Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu Tarafından 13 Temmuz 1984 tarihli gündemin 90. birleşiminde onaylanmıştır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1984).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında benimsenen temel ilke, yalnızca çevre kirliliğinin azaltılması yada ortadan kaldırılması değil, aynı zamanda gelecek kuşaklarında yararlanabilmesi için doğal kaynakların en iyi biçimde korunması ve geliştirilmesidir (Öktem, 2003, s.116).

Kalkınma planının “Sosyal Hedef ve Politikalar” adlı dördüncü bölümünde çevre sorunları başlığı altında belirlenen ilke ve politikalar ise şu şekildedir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1984, s.171):

- ✓ Yatırım ve arazi kullanım kararlarında planlama aşamasında ortaya çıkabilecek çevre sorunları değerlendirilecek ve ilgili mevzuat gereği gerekli tedbirler alınacaktır.
- ✓ Haliç, Marmara denizi, İzmir ve İzmit Körfezleri gibi su kirliliğinin arttığı yerlerde sanayi tesisleri tasfiye işlemlerinde gerekli önlemleri alacaktır.
- ✓ Çevre faktörü tesis izni, yatırımların projelendirilmesi, ön izin, proje değerlendirme ve üretim aşamalarında göz önünde bulundurulacak ve sanayi atıkları denetlenecektir.
- ✓ Kullanma ve içme suyunda insan sağlığının gerektirdiği şartların uyulması sağlanacak, su kaynaklarının farklı kullanım amaçlarını içeren alıcı ortam ve atık standartları oluşturulacaktır.
- ✓ Hava kirliliğinin sağlık açısından tehlike oluşturduğu şehirlerde başta Ankara olmak üzere önlemler alınacak, soruna etkin çözümler bulmak amacıyla alternatif yakıt türleriyle ısınma proje çalışmalarına önem verilecektir.
- ✓ Çevre ile ilgili gerekli araştırma ve geliştirme çalışmalarına öncelik verilerek üniversite ve kuruluşların desteklenmesi planlanmaktadır.

Bu plan döneminde doğal kaynakların kullanımında ekolojik dengenin göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca yatırımlarla ilgili kararlarda ve arazi kullanımında çevre sorunlarının planlama aşamasında belirlenerek gerekli tedbirlerin alınması ilkesi de benimsenmiştir. Bu ilkenin ise Çevresel Etki Değerlendirmesi ile uyumlu olduğu görülmektedir (Budak, 2000, s.431).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde 1984 yılında Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı kaldırılarak yerine Devlet Bakanlığına bağlı Çevre Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Aynı yıl Kıyı Kanunu, Büyükşehir Belediye Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 1985'te İmar Kanunu, Kıyı Kanunu Uygulama Yönetmeliği, 1986 yılında Hava Kalitesini Koruma Yönetmeliği, Gürültü Yönetmeliği, 1988'de ise Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir (Arat, 2000, s.170).

2.1.2.5. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı'nın 1990-1994 yılları için hazırladığı Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından 22 Haziran 1989 tarihli gündemin 107. birleşiminde onaylanmıştır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1989).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında çevre standartları, çevre bilincinin geliştirilmesi gibi konulara öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sanayileşmenin ve küreselleşmenin bir sonucu olarak çevre kirliliği Türkiye'de ve uluslararası çerçevede önemli derecede arttığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası düzeyde çevre sorunlarının önlenmesine yönelik çalışmaları önemli mesafeler almıştır (Türk, 2013, s.86-88).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında çevre konusunda benimsenen temel ilke; doğal çevreyi ve insan sağlığını koruyarak devamlı bir ekonomik kalkınmayı sağlayacak biçimde doğal kaynakların kullanılmasını sağlamak ve doğal çevreyi sağlıklı bir biçimde gelecek kuşaklara bırakmaktır. Ayrıca planda çevresel bozulmaların önceden tahmini ile gerekli önlemlerin kirlilik ortaya çıkmadan önce alınması gerektiği de vurgulanmaktadır (Öktem, 2003, s.117).

Kalkınma planının "Sosyal Hedef, İlke ve Politikalar" bölümünde "Çevre ve Yerleşme" başlığı altında çevre sorunlarına yönelik belirlenen ilke ve politikalar şunlardır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1989, s.312-313):

- ✓ Ekonomik bütün politikalarda çevre faktörü dikkate alınacaktır. Bakanlıklar sınırları içerisindeki uygulamaların çevreye etkisi, teşhisi ve önlenmesi amacıyla politika oluşturulması ve uygulanmasında sorumludur. Koordinasyon ise çevreden sorumlu kurum tarafından sağlanacaktır.
- ✓ Ortaya çıkabilecek çevre sorunları önceden tahmin edilerek çevre sorunları ortaya çıkmadan önce gerekli önlemler alınacaktır.
- ✓ Çevre standartları belirlenirken kullanılabilir mevcut teknolojiler ve ülke durumu beraber düşünülecek ve standartlar sürekli devamlı araştırmalarla etkin bir şekilde belirlenecektir.
- ✓ Bütün planlama safhalarında çevre faktörü göz önünde bulundurulacaktır. İmar yasası, çevre faktörü dikkate alınarak yeniden gözden geçirilecektir.
- ✓ Kıyı şeritlerinin ekonomik ve faydalı kullanımını sağlamak amacıyla kamu yararını gözetilen bir master planı hazırlanacaktır.

- ✓ Çevre denetleme ve izleme sistemi etkinlik kazandırılarak tek merkezden koordine edilmesi sağlanacaktır.
- ✓ Yabancı kaynaklı atıkların Türkiye sınırlarına girmesi önlenecek, ülke sınırları içerisindekilerin zararsız hale getirilmesi sağlanacaktır.
- ✓ Belediyelerin düzenli katı atık bertaraf etme tesisleri oluşturmaları teşvik edilecek, düzenli çöp depolama tesislerin için yer seçimi ve işletme esasları oluşturulacaktır.
- ✓ Ev ve sanayi atıklarından farklı olan hastane atıkları ayrı olarak bertaraf edilecektir.
- ✓ Tatil köyleri, sitelerin ve sanayi kuruluşlarının ortak arıtma tesisleri kurmaları amacıyla gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.
- ✓ Arıtma kapsamındaki araştırmalar teşvik edilecek, özellikle biyoteknolojinin atık su arıtılmasında kullanılmasına önem verilecektir.
- ✓ Yenilenebilir enerji kaynaklarını artırmak amacıyla araştırma geliştirme programları oluşturulup desteklenecektir.
- ✓ Enerji üretiminde çevre kirliliğini en aza indirmek için tesislerin özelliklerine uygun araştırma, geliştirme ve teknoloji transferi çalışmalarına önem verilecektir.
- ✓ Petrol ürünlerinin tüketimi esnasında ortaya çıkabilecek çevre kirliliğine karşı gerekli tedbirler alınacaktır.
- ✓ Avrupa topluluğu çevre politikalarına uyum için başlatılan çalışmalara devam edilecektir.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planının çevre politikaları içinde ayrı bir önemi vardır. Çünkü çevre konusunun diğer sektör politikalarında ve stratejilerinde dikkate alınmaya başlanması ilk kez bu plan döneminde Türkiye'nin gündemine girmiştir (Talu, 2006, s.21). Ayrıca 1992 yılında gerçekleştirilen Rio zirvesinde ağırlıklı olarak ele alınan sürdürülebilir kalkınma kavramına ilk kez bu plan döneminde yer verilmiştir (Karacan, 2012, s.666).

Bu plan döneminde yerel yönetimlerin bünyesinde çevre örgütlerinin kurulması, yasal mevzuattan doğan karışıklıkların önlenmesine yönelik önlemler alınması planlanmıştır (Kızılboğa ve Batal, 2012, s.197).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde Türkiye çevre sorunları konusunda bir çok önemli adımlar atmış, uluslararası düzeyde sözleşmeler imzalamıştır. 1990 yılında Ozon Tabakasının Korunması ile ilgili Viyana Sözleşmesi ve Montreal Protokolü onaylanmış, denizlerin gemiler tarafından kirletilmesinin önlenmesi için MAR-POL 73 Sözleşmesi ve 78 Protokolü'ne katılmamız Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmış, Hükümetler Arası İklim Değişikliği (IPCC) çalışmalarına katılım kararı alınmış, Rio Deklerasyonu ile Biyolojik Çeşitlilik Antlaşması ülkemizce imzalanmış ve Gündem 21 ülkemizce benimsenmiştir. Ayrıca Kalkınma Planı döneminde bölgesel düzeyde ise 1990 yılında 3621 sayılı yeni Kıyı Kanunu, 1993'de ise Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir (Arat, 2000, s.171).

2.1.2.6. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırladığı Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından 18 Temmuz 1995 tarihli gündemin 142. birleşimde kabul edilmiştir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1995).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile çevre alanında politika üretme süreci, Avrupa Birliğinin çevre alanındaki politikaları ile uyumlu hale gelmiştir. Bu kalkınma planı döneminde Türkiye'de bir ulusal çevre stratejisinin geliştirilmesi amacıyla hazırlanan stratejik hedefleri arasında çevre altyapı hizmetlerine vatandaşların erişiminin sağlanması, yenilenebilir kaynakların kullanımının artırılması, çevre ve ekonomiyi birlikte sürdürülebilir yapacak politikaların geliştirilmesi, çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevresel tehlikelere maruz kalmanın en aza indirilmesi yer almaktadır (Ekmeztoglou, Balodimos ve Budak, 2001, s.118).

Kalkınma Planının temel stratejisi; sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda, doğa ve insan yaşamını koruyarak devamlı olarak ekonomik kalkınmayı sürdüreceği şekilde doğal kaynakların devamlılığını sağlamak ve gelecek kuşaklara doğal bir çevre bırakmaktır. Kalkınma Planının çevre konusuna yönelik ilke ve politikaları ise şu şekildedir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1995, s.191-194):

- ✓ Çevre politikalarının sosyal ve ekonomik politikalara uyumunda ekonomik araçlardan faydalanılacaktır.
- ✓ Çevrenin korunması ve geliştirilmesi ticari, sosyal, siyasi ve ekonomik açılardan birbirleriyle ahenk ve bütünleşmiş bir yaklaşımla ele alınacaktır.
- ✓ Çevre yönetiminde emret yaptır yaklaşımı ve özendir oluştur yaklaşımı esas alınacaktır.
- ✓ Atıkların azaltılması, geri kazanılması ve yeniden değerlendirilmesine yönelik çalışmalar teşvik edilecektir.
- ✓ Ulusal Çevre Stratejisi hazırlanacaktır.
- ✓ Çevre bakanlığı ile diğer ilgili bakanlıklar ve yerel yönetimler arasındaki yetki karmaşası giderilecek, ilgili bakanlıkların ve yerel yönetimlerin yetki ve sorumlulukları yeniden düzenlenecektir.
- ✓ Çevrenin korunması ve çevre sorunlarının çözülmesiyle ilişkili olan kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve işbölümünü sağlamaya yönelik uygulamalar geliştirilecek ve etkin çalışan bir çevre denetim sistemi kurulacaktır. Ayrıca yerel yönetimler içerisinde çevre birimleri oluşturulacaktır.
- ✓ Çevre sorunlarının sınır tanımazlığı dikkate alınarak uluslararası anlaşmazlık oluşturacak konuların çözümünde uzmanlaşmaya gidilecektir.
- ✓ İzleme, karar alma ve denetleme süreçlerinde yerel inisiyatiflerin etkinliği sağlanacaktır.
- ✓ Çevre yönetim sistemi kurulması sağlanacaktır.
- ✓ Çevre standartları, istatistikleri, envanterleri, çevre dostu teknolojiler için gerekli araştırma ve geliştirme, veri ve bilgi erişim sistemleri oluşturulacaktır.
- ✓ Çevre sorunlarına yönelik alınan kararlar ve uygulanan politikaların AB ve uluslararası standartlara uygun olması sağlanacaktır.
- ✓ Çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik olarak çevre finansman sistemi revize edilecektir.
- ✓ Genel bütçeden çevre yatırımlarına ayrılan mali kaynak arttırılacaktır.
- ✓ Çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik olarak milli gelir hesaplarında içselleştirme çalışmaları yapılacaktır.
- ✓ Çevre ile ilgili uluslararası mali kaynaklardan yararlanmak için ulusal çevre projeleri hazırlanacaktır.

- ✓ Çevre sorunlarının çözümü, önlenmesi yönelik çalışmalarda çevre ve kalkınma politikalarının uyumlaştırılmasını için ulusal uzlaşma sağlanması gerekmektedir.
- ✓ Çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik olarak gönüllü kuruluşların faaliyetleri desteklenecektir.
- ✓ Çevre bilinci oluşturmak için örgün ve yaygın eğitimde düzenlemeler yapılacaktır.
- ✓ Çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik eğitimler düzenlenecektir.

Yedinci Kalkınma planı döneminde, diğer kalkınma planlarından farklı olarak çevre politikalarının uygulanmasına yönelik hukuki ve kurumsal düzenlemelere de yer verilmiştir. Kalkınma Planında yer alan hukuki ve kurumsal düzenlemelerden bazıları şunlardır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1995, s.194):

- ✓ Anayasa'nın, çevre ile ilgili maddeleri sürdürülebilir kalkınma ilkesi kapsamında revize edilmesi gerekmektedir.
- ✓ 3194 sayılı İmar Kanunu günümüzün koşullarına ve doğal çevreye entegre olacak şekilde yeniden düzenlenecektir.
- ✓ Özellikle ormanlar öncelikli olmak üzere kamu arazilerinin turizm yatırımlarına tahsis edilmesinde 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu yeniden düzenlenecektir.
- ✓ 3621 sayılı Kıyı Kanunu günün koşullarına göre revize edilecektir.
- ✓ 2872 sayılı Çevre Kanunu günün koşullarına göre revize edilecektir.
- ✓ 6831 sayılı Orman Kanunu günün koşullarına göre yeniden düzenlenecektir.
- ✓ 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile kültür varlıklarını korumaya önem verilmesinden dolayı kanunda tabiat varlıklarını da korumaya yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

Yedinci Kalkınma Planı döneminde sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının doğal kaynakların yönetiminde uygulanmasını öngören politikaları içeren bir plan olması bakımından önemlidir. Kalkınma Planı döneminde Türkiye'de çevre politikalarının tespitine ve çözüm önerilerine yönelik olarak Dünya Bankasının desteği ile hazırlanan en önemli çalışma Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP)'dir. Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı bugüne kadar çevre alanında hazırlanmış en kapsamlı politika kaynağıdır (Talu, 2006, s.21).

Çevre açısından uluslararası sorumluluklarımız ilk kez bu belgede geniş bir şekilde ele alınmıştır. UÇEP'in başlıca hedefleri arasında; çevre bilincinin ve duyarlılığının yükseltilmesi, daha etkin bir çevre yönetim yapısının geliştirilmesi ve daha etkin bir çevre yönetimi için gerekli yatırımların yapılması gerektiği belirlenmiştir (Keleş, 2013, s.229).

2.1.2.7. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı'nın 2001-2005 yıllarını kapsayacak şekilde hazırladığı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından 27 Haziran 2000 tarihli 119. birleşiminde onaylanmıştır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2000).

Sekizinci Kalkınma Planı dönemi dünyada köklü sosyal, kültürel ve ekonomik değişimlerin yaşandığı buna karşılık Türkiye'de ise yapısal sıkıntıların devam ettiği bir dönemdir. Kalkınma Planı döneminde Helsinki 1999 ile birlikte AB adaylık sürecinin başlamış olması, kalkınma planının diğer planlardan daha farklı bir yöntem ve beklenti içerisinde hazırlanmasını gerekli kılmıştır (Talu, 2006, s.23).

Kalkınma Planında sürdürülebilir kalkınma açısından istenilen başarının elde edilemediği ve çevre politikalarının ekonomik ve toplumsal politikalarla bütünleştirilememesinden bahsedilmektedir. Ayrıca çevre yönetimine etkinlik kazandırılmaması, ÇED yönetmeliğinin uygulanmasında ortaya çıkan başarısızlık, yerleşme konularındaki eksiklikler, doğal kaynakların yönetimindeki başarısızlık ve çevresel denetim sisteminin kurulamaması gibi sorunlardan bahsedilmektedir (Bozkurt, 2013, s.134-135).

Kalkınma Planının çevre konusundaki temel ilkesi; ekolojik dengeyi, insan sağlığını, kültürel ve tarihi değerleri korumak suretiyle toplumsal ve ekonomik büyümeyi sağlamaktır. Kalkınma Planının çevre konusuna yönelik ilke ve politikaları ise şu şekildedir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2000, s. 188-189):

- ✓ Ekolojik dengeyi, insan sağlığını, tarihi, kültürel ve estetik değerleri korumak koşuluyla sosyal ve ekonomik gelişme sağlanmalıdır.
- ✓ UÇEP kapsamındaki öncelikli faaliyetler revize edilerek uygulanması için ilgili gruplar arasında koordinasyon sağlanacaktır.

- ✓ Çevre sorunlarının çözümüyle ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve işbölümü sağlanması amacıyla sistemler oluşturulacaktır.
- ✓ UÇEP uygulamalarının sağlıklı bir şekilde gözlenmesi amacıyla sürdürülebilir kalkınma göstergeleri oluşturulacaktır. UÇEP güncelleştirilecek ve yasal bir mevzuata kavuşturulacaktır.
- ✓ Ülke koşulları da dikkate alınarak, AB ve uluslararası standartlara uygun, çevre sorunlarının çözümü için politika ve stratejiler oluşturulacaktır.
- ✓ Çevre yönetim araçlarının kullanılması sağlanacak, çevresel yönetim kapasitesi arttırılacaktır.
- ✓ Çevresel riskler azaltılacak, doğal kaynakların sürdürülebilirliği teşvik edilecektir.
- ✓ Ulusal Çölleşme Eylem Planı oluşturulacaktır.
- ✓ Bütün sektörlerde kirliliğin önlenmesi ve çevresel duyarlılığın araştırılması için çalışmalar yapılacaktır.
- ✓ Bütün sektörlerde hava kirliliğinin önlenmesi amacıyla emisyon envanteri oluşturulacaktır.
- ✓ Sanayi politikalarının belirlenmesinde ve yeni sanayi yatırımlarında çevre dostu teknolojilere öncelik sağlanacak, yerel imalatçılar çevre dostu teknolojiler konusunda bilgilendirilecek ve teşvik edilecektir.
- ✓ Sanayi yatırımlarında ve sanayi politikalarında çevre dostu teknolojiler teşvik edilecektir.
- ✓ ÇED sürecinin etkinliğini arttırmaya yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
- ✓ Biyogüvenlik risklerin azaltılması amacıyla kurumsal, yasal ve uygulamaya yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
- ✓ Sanayi, enerji, ulaştırma ve evlerden kaynaklanan sera gazı emisyonlarını azaltmak amacıyla enerji verimliliğinin arttırılması için düzenlemeler yapılacaktır.

Kalkınma Planında yer alan “Hukuki ve Kurumsal Düzenlemeler” ise şu şekildedir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2000, s.189):

- ✓ Çevre Bakanlığı'nın Kuruluşu ve Görevleri Hakkında 443 sayılı KHK ve Çevre Kanununda ihtiyaçlara uygun düzenlemeler yapılacaktır.
- ✓ Biyogüvenlik Yasası hazırlanarak, yürürlüğe konulacaktır.

- ✓ Çevrenin sürdürülebilirliğini sağlamak için gerekli kurumsal ve yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Kalkınma Planında Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planın yürürlüğe gireceğinden bahsedilmektedir. Ayrıca çevre ile ekonomik politikaların bir arada yürütülmesinin gerekli olduğu, AB standartlarına uygunluk sağlanacağı da vurgulanmaktadır (Türk, 2013, s.90).

2.1.2.8. Dokuzuncu (Yedi Yıllık) Kalkınma Planı (2007-2013)

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı'nın 2007-2013 yıllarını kapsayacak şekilde hazırladığı Dokuzuncu Kalkınma Planı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından 28 Haziran 2006 tarihli 121. birleşiminde onaylanmıştır (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2006).

Dokuzuncu Kalkınma Planı AB'ye üyelik sürecinde katkı sağlamak için temel strateji dokümanı olarak hazırlanmıştır. Avrupa Birliği mali takvimi hesaba katılarak diğer kalkınma planlarından farklı olarak beş yıldan daha uzun bir süreyi kapsayacak şekilde yedi yıllık olarak hazırlanmıştır (Ertürk, 2012, s.375).

Dokuzuncu Kalkınma Planı AB'nin Türkiye'den beklentileri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Hazırlıklar aşamasında 55 adet özel ihtisas komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonlardan birisi de Çevre Özel İhtisas Komisyonu'dur. Diğer özel ihtisas komisyonlarından bazıları da dolaylı bir şekilde çevre ile ilgili olmuştur (Talu, 2006, s.24).

Kalkınma planında AB uyum sürecinin gereklilikleri, çevrenin korunması ön plana çıkmakta ve doğanın korunması, gürültü, atık yönetimi ve çevresel etki değerlendirmesi gibi konularda ülkemizde ilerleme olduğu belirtilmektedir. Ancak Avrupa çevre mevzuatına uyum açısından GDO, biyoteknoloji ürünlerin kullanımı, standartların oluşturulması gibi konularda hala birçok adımın atılması gerektiği vurgulanmaktadır (Keleş, 2013, s.228).

Kalkınma Planının çevre konusundaki temel ilkesi; gelecek nesillerin ihtiyaçlarını gözeterek doğal kaynakların kullanım şekillerini belirlemek, bu doğal kaynaklardan herkesin eşit ve sağlıklı bir şekilde yararlanmasını sağlayacak çevre yönetim sistemlerinin oluşturulması sağlamaktır. Kalkınma Planında "Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi" başlığı altında yer alan çevre

kapsamındaki temel amaç, ilke ve politikaları ise şu şekildedir (T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2006, s.81-82):

- ✓ Uluslararası yükümlülüklerin karşılanması, ortak fakat farklı sorumluluk ilkeleri ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri kapsamında uygulanacaktır.
- ✓ AB'ye uyum kapsamında ülke koşulları ve kamu yönetiminde etkinlik gözetilerek çevre standartları ve yönetimini belirleyen hukuki düzenlemeler güncelleştirilecektir.
- ✓ Bütün sektörlerde üretim, yatırım ve tüketim aşamalarında kirleten öder ilkesi çerçevesinde araçlar etkin bir şekilde uygulanacaktır.
- ✓ Çevresel altyapı yatırımlarının yapılmasında ve işletilmesinde yerel yönetimler arasındaki koordinasyon ve işbirliği geliştirilecek, mahalli idare birliklerinin kurulması teşvik edilecektir.
- ✓ Kalkınma ve çevre ile ilgili bilgi sistemleri oluşturulacak, denetim, izleme ve raporlama altyapısı sağlanacaktır.
- ✓ Genetiği değiştirilmiş organizmalar ve biyogüvenlik konusundaki risklerin en aza indirilmesi için ülkemizin sahip olduğu genetik kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin araştırılması, değerlendirilmesi ve korunması çalışmalarına hız verilecektir.
- ✓ Sera gazı azaltımı politika ve önlemlerini kapsayan Ulusal Eylem Planı hazırlanarak, BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine ilişkin yükümlülükler sağlanacaktır.
- ✓ Sanayide çevre dostu teknolojiler uygulanacak, hammadde kullanımında verimli üretim gerçekleştirilecek ve atıklar azaltılacaktır.
- ✓ Ülke kapsamında belediyelerin kentsel altyapı ihtiyaçlarını belirleyecek kentsel altyapı ana planı ve mali kaynak stratejisi oluşturulacaktır.
- ✓ Belediyelere kentsel altyapı hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde finansal ve teknik danışmanlık hizmetleri etkinleştirilecektir.
- ✓ Çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik altyapı tesislerinin oluşturulmasında, işletilmesinde ve bakımında ülke şartlarına en uygun teknolojiler kullanılacaktır.
- ✓ Evsel nitelikli katı atık yönetiminde işletme ve yatırım maliyetleri düşük, ülke koşullarına uygun düzenli depolama yöntemi uygulanacaktır.
- ✓ Ülkemizde su kaynaklarının yönetimine ilişkin idari yapı oluşturulmasına ve hukuki düzenleme yapılmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.

- ✓ Suların kirlenmeden korunması ve atık suların arıtılması sağlanacak ve arıtıldıktan sonra sanayide ve tarımda kullanılması desteklenecektir.
- ✓ Evsel nitelikli olmayan atıkların üretimi azaltılacak, ülke koşullarına uygun toplama, geri kazanım, taşıma ve bertaraf sistemleri kurulacaktır.
- ✓ Çevre yatırımlarının planlanması, uygulanması ve işletilmesinde yeni mali kaynak yöntemleri geliştirilecektir.
- ✓ Çevresel altyapı hizmetlerinin projelendirilmesi, planlanması, işletilmesi ve uygulanmasına yönelik belediyelerin var olan kapasiteleri artırılacaktır.
- ✓ Çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik olarak vatandaşlara seminer, konferans, toplantı vb. eğitim çalışmaları yapılacaktır.

Kalkınma planında çevre bilincinin gelişmesini sağlayıcı eğitimlere önem verilmesi, çevresel planlamaya önem verilmesi, yönetim alanındaki uyuşmazlıkların giderilmesi, yerel yönetimler arasındaki işbirliğinin sağlanması, yerel yönetim kuruluşlarının, vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının yönetim sürecine katılımının sağlanması gibi önemli konular üzerinde durulmaktadır (Kızılboğa ve Batal, 2012, s.198).

2.1.2.9. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)

T.C. Kalkınma Bakanlığı'nın 2014-2018 yıllarını kapsayacak şekilde hazırladığı Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından 01.07.2013 tarihli 127. birleşiminde onaylanmıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulduğu tarihten itibaren 1963-2013 yıllarını kapsayacak şekilde dokuz adet Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Ancak önceki kalkınma planlarından farklı olarak Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Devlet Planlama Teşkilatının 2011 yılında Kalkınma Bakanlığı olarak yeniden organize olmasından dolayı Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır (Wikipedia, agis, 2015).

Onuncu Kalkınma Planı yüksek, istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi

unsurları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Plan 2023 hedefleri doğrultusunda ülke potansiyelini, bölgesel dinamikleri ve insan yeteneklerini harekete geçirerek kalkınma sürecinin hızlandırılması amacıyla hazırlanmıştır. Aynı zamanda yeniden şekillenen küresel ekonomilerde uluslararası işbölümü ve değer zinciri hiyerarşisinde Türkiye'nin konumunu üst basamaklara çıkarmayı hedeflemektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s.1).

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, başarılı, kapsayıcı ve istikrarlı ekonomik büyümenin yanı sıra bilgi toplumu, insani gelişmişlik, hukukun üstünlüğü, çevrenin korunması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını kapsayacak şekilde hazırlanmıştır (Karagöl, 2013, s.1).

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planının çevre konusundaki temel amacı; ekonomik ve toplumsal kalkınma sağlanırken, bugünün ve gelecek kuşakların doğal kaynaklardan etkin şekilde faydalanmasını sağlayacak şekilde çevrenin korunması ve geliştirilmesidir. Bunu gerçekleştirirken de sanayi, enerji, inşaat, ulaştırma ve şehirleşme gibi alanlarda çevre dostu yeni ürünlerin, iş imkanlarının ve teknolojilerin geliştirilmesi ile ortaya çıkan fırsatlar değerlendirilerek, çevrenin gelişmesinin sağlanması hedeflenmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 137).

Onuncu Kalkınma Planında “Çevrenin Korunması” başlığı altında yer alan çevre konusundaki politikalar ise şu şekildedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, s.137-138):

- ✓ Çevre yönetiminde yerel yönetimlerin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının rolü arttırılacak, kurum ve kuruluşların görev, yetki ve sorumluluklarındaki yetersizlikler ve belirsizlikler giderilecek, denetim mekanizmaları güçlendirilecektir.
- ✓ Sürdürülebilir kent ruhuna uygun bir şekilde kentlerde su, enerji ve kaynak verimliliğinin sağlanması, gürültü ve görüntü kirliliğinin önlenmesi, atık ve emisyonu azaltma ve çevre dostu malzemelerin kullanılması gibi uygulamalarla yaşam kalitesi ve çevre duyarlılığı arttırılacaktır.
- ✓ Çevre dostu uygulamaların geliştirilmesi ve markalaşması desteklenerek teşvik edilecektir.
- ✓ Sürdürülebilir üretim ve tüketimi arttırmak için kamu kurum ve kuruluşlarındaki alımlarda çevre dostu ürünlerin tercihi özendirilecektir.
- ✓ Doğa koruma başta olmak üzere çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.

- ✓ İlaç, gıda, tarım ve ormancılık sanayii açısından değerli olan biyolojik çeşitliliğin tespit edilmesi, korunması, geliştirilmesi, izlenmesi ve sürdürülebilir kullanımı sağlanacaktır.
- ✓ İklim değişikliği ile mücadele ve uyum çalışmaları ülkenin durumu gözetilerek “göreceli kabiliyetler” ile “ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar” ilkeleri kapsamında sürdürülecektir.
- ✓ Sanayi, enerji, ulaştırma, tarım, inşaat, hizmetler ve şehirleşme gibi alanlarda yeşil büyüme olanakları değerlendirilecek, ekonomik büyümeyi sağlayan çevreye duyarlı yeni iş alanları, araştırma geliştirme ve yenilikçilik teşvik edilecektir.

Onuncu Beş Kalkınma Planında çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi, çevre bilincinin artırılması, çevre yönetiminde yerel yönetimler, özel sektör ve STK’ların işlevselliğinin artırılması, çevreye duyarlı ekonomik gelişmeyi sağlayan yeni iş sahalarının desteklenmesi gibi politikalar yer almaktadır. Kalkınma Planında küresel iklim tehdidi karşısında alınan tedbirlere rağmen nüfus artışı, ekonomik büyüme, üretim ve tüketim baskılarının çevre üzerindeki olumsuz etkilerine devam ettiğinden bahsedilmekte ve bunlara yönelik kurumlar arası işbirliğinin güçlendirilmesi, denetimin artırılması ve çevre dostu teknolojilerin teşvik edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Şeren ve Dedebeğ, 2013, s.6).

2.1.3. Anayasa ve Çevre

Türkiye’de çevrenin korunması, 1980’li yılların başına kadar Anayasamızda sağlık politikasının bir parçası olarak görülmüş ve 1961 Anayasa’sının 49. maddesinde sağlık hakkı başlığı altında düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, “Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbî bakım görmesini sağlamakla ödevlidir” hükmü yer alır. Türkiye’nin çevrenin korunması ile ilgili uluslararası arenadaki gelişmelerden etkilenmesiyle 1982 Anayasası’nda bu anlayış değişmiş ve 56. madde ile çevre politikasına geniş yer verilmiştir (Ekmeztoglou, Balodimos ve Budak, 2001, s.122).

1982 Anayasası'nda çevrenin korunmasıyla ilgili doğrudan hükümler 56. maddesinde sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması başlığı altında düzenlenmiştir. Anayasa'nın 56. maddesinde "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir" hükmü yer almaktadır. Bu madde ile Anayasa vatandaşların sadece sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına sahip olmalarını değil aynı zamanda onlara, çevreyi koruma ve geliştirme yükümlülükleri de yüklemektedir (Kerestecioğlu, 2005, s.10).

1982 anayasasının 56. maddesi ışığında çevre, hukuk sistemimiz içerisinde normlar hiyerarşisinin en üst düzeyi olan 1982 Anayasası tarafından güvence altına alınmıştır. Anayasalar bütün toplumlarda en yüksek değerlerin ifadesidir. Anayasal açıdan tanınma, devlet içerisinde bu hakka diğer konulardan daha üstün bir yer verildiğinin göstergesidir (Kaboğlu, 1996, s.41).

1982 Anayasa'sında çevreyi doğrudan ilgilendiren maddeler olduğu gibi dolaylı olarak ilgilendiren maddeler de yer almaktadır. Bu maddeler aşağıdaki gibidir:

Kıyıların korunmasını amaçlayan 43. maddede; kıyıların devletin tasarrufu ve hükmü altında bulunduğunu belirtmektedir. Ayrıca akarsu, deniz ve göl kıyılarıyla, sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikli olarak kamu yararının gözetileceği de açıklanmaktadır (1892 Anayasası).

Toprak mülkiyetine ilişkin 44. maddesinde devlete, toprağın verimli olarak işletilmesini sağlamak, toprağın erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeterli miktarda toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye, toprak sağlamak amacıyla gerekli önlemleri alması görevini vermiştir (1982 Anayasası).

Hayvancılık, tarım ve üretim yapılarında çalışanların korunmasına ilişkin 45. madde; devlete tarım arazilerinin çayır ve meraların korunmasını sağlamak, tarımsal üretim kapsamında bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak için, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer malzemelerin sağlanması görevini vermiştir (1982 Anayasası).

Kültür, tarih ve doğa varlıklarının korunmasına ilişkin 63. madde; devlete tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlamak ve bu amaçla destekleyici, teşvik edici tedbirleri almak görevlerini vermiştir (1982 Anayasası).

Ormanların korunması ve geliştirilmesine ilişkin 169. maddesinde ise devlete ormanların korunması ve alanlarının genişletilmesi için gerekli kanunları koymak ve gereken önlemleri alma görevi vermiştir (1982 Anayasası).

Çevre ile ilgili dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek olan 5., 13., 17., 23., 35., 46., 57., 65., 119., 168., ve 170. maddelerin hükümleri de 1982 Anayasasında yer almaktadır (1982 Anayasası).

Sonuç olarak, çevre ile ilgili yasal düzenlemelerin önemli bir kısmı 1982 Anayasa'sının yürürlüğe girmesinden sonra hayata geçmiştir. Özellikle 2872 sayılı Çevre Kanunu ve diğer çevre ile ilgili kanunlar 1982 Anayasa'sı hükümleri doğrultusunda hazırlanarak yürürlüğe girmiştir (Kızılboğa ve Batal, 2012, s.196).

2.1.4. Kanunlar ve Çevre

Türkiye'de çevrenin korunması ve geliştirilmesi ile ilgili başta Anayasa olmak üzere, yürürlükte çok sayıda kanun, tüzük ve yönetmelik bulunmaktadır. Bu kanunlardan bazıları şunlardır:

2.1.4.1. 2872 Sayılı Çevre Kanunu

2872 sayılı Çevre Kanunu 1982 Anayasasının 56.maddesine dayanılarak 11.08.1983 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 2872 Sayılı Çevre Kanunu, özü değiştirilmeden 1986, 1987, 1988, 2001 ve 2006 yıllarında önemli bir yenilenmeye tabi tutulmuştur (Keleş vd., 2012, s.532-534).

2872 Sayılı Çevre Kanununun 1. maddesinde kanunun amacı; bütün canlıların yaşam alanı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri kapsamında korunmasını sağlamaktır.

Çevre Kanununun 2. maddesinde çevre, çevrenin korunması, çevre kirliliği, sürdürülebilir çevre, sürdürülebilir kalkınma, doğal varlık, kirleten, ekosistem, atık su, arıtma tesisi, ekolojik denge, biyolojik çeşitlilik, atık, tehlikeli kimyasallar, kirli balast, çevresel etki değerlendirme, çevre yönetimi, stratejik çevresel değerlendirme, hava kalitesi, koku, elektromanyetik alan, risk değerlendirme gibi terimlerin açık bir şekilde tanımı yapılmaktadır.

Çevre Kanununun 3. maddesinde ise çevrenin korunması, kirliliğin önlenmesi ile ilgili her türlü faaliyette, yerel yönetimler ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı iki temel asli unsur olarak değerlendirilmiştir. Çevre Kanunuyla birlikte çevre sorunlarının çözümü sürecinde yerel yönetimlerin önemli bir unsur olduğu düşüncesi kabul görmüştür (Orhan, 2014, s.60).

Keleş (2013, s.213-215)'e göre çevrenin korunması, geliştirilmesi ve kirliliğin önlenmesine ilişkin Çevre Kanunu'nun dayandığı temel ilkeler şunlardır:

- ✓ Anayasa'nın 56. maddesi gereğince çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesinde herkese bir sorumluluk düşmektedir.
- ✓ Çevresel kirliliğin azaltılması ve önlenmesi amacıyla çevre kirliliğine yol açanlar hakkında ortaya çıkan zararlardan dolayı kusur koşulu aranmaksızın çevrenin iyileştirilmesi için yapılacak harcamalarda kirletenin ödemesi ilkesi benimsenmiştir.
- ✓ Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, yerel yönetimler, meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri çevrenin korunması ve geliştirilmesi konularında her türlü çalışmalarda işbirliği yapmaları zorunludur.
- ✓ Çevre ile ilgili yetkili kurum ve kuruluşlar, karar alma ve uygulama aşamalarında sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun davranmakla yükümlüdürler.
- ✓ Bütün faaliyetlerde atıkların geri dönüşümünü sağlayan çevre dostu teknolojiler kullanmak zorunludur.
- ✓ Çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevrenin geliştirilmesi amacıyla piyasa mekanizmasının liberal araçları ile çözüm aranması ilkesi benimsenmiştir.
- ✓ Çevre politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında katılım ilkesine bağlı kalma zorunluluğu vardır.
- ✓ Yapılması söz konusu olan her türlü yatırımın çevresel etki değerlendirmesi açısından değerlendirilmesi zorunludur.
- ✓ Çevre sorunlara etkili çözüm ancak çevre bilincine sahip vatandaşların yetiştirilmesi ile sağlanabilmektedir. Bu amaçla M.E.B'e bağlı örgün eğitim kurumlarının derslerinde çevre ile ilgili konulara yer verilmesi kuralı getirilmiştir. Ayrıca, radyo ve televizyonlarda çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik konulara yer verilmesi ilkesi benimsenmiştir. TRT ile özel televizyon kanallarında ayda en az yarım saat yayın yapma zorunluluğu getirilmiştir.

- ✓ Türkiye’de Bilgi Edinme Kanunu yürürlüğe girmeden önce, 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 30. Maddesi ile vatandaşlara çevreye yönelik bilgileri edinme hakkı tanınmıştır.

Çevre kanunu, çevrenin korunmasına ve kirliliğin önlenmesine yönelik yukarıdaki ilkeler doğrultusunda çeşitli hükümler getirmiştir. Bu hükümler arasında 10. madde; Çevresel Etki Değerlendirmesi, 12. madde; denetim, bilgi verme ve bildirim yükümlülüğü, 13. madde; zararlı kimyasallar ve atıklar, 14. madde; gürültü, 15. ve 16. maddeler; çevreye zarar veren işletmelerin faaliyetlerinin durdurulması, 20.-27. maddeler ise cezalar ile ilgilidir. Ayrıca 28. maddede; çevreyi zarar verenlerin ve kirletenlerin sebep oldukları bozulma ya da kirlenmeden dolayı herhangi bir kusur şartı aranmaksızın sorumlu oldukları düzenlenmiştir (Keleş ve Ertan, 2002, s. 276).

2.1.4.2. İmar Kanunu

03.05.1985 tarihinde yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Kanunun 2. maddesinde Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışında kalan yerlerde yapılacak planlar ile inşa edilecek resmi ve özel bütün yapıların bu kanun hükümlerine tabi olacağı yer almıştır. Ancak kanunun 4. maddesinde uygulama alanlarına bazı istisnalar getirilmiştir. 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, bu kanunun ilgili maddelerine uyulmak kaydı ile 2960 sayılı İstanbul Boğaziçi Kanunu ve 3030 sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun ile diğer özel kanunlar ile belirlenen veya belirlenecek olan yerlerde, bu Kanunun özel kanunlara aykırı olmayan hükümlerin uygulanacağı açıklanmıştır. Ayrıca Türk Silahlı Kuvvetlerine ait harekât, eğitim ve savunma amaçlı yapılar için, bu Kanun hükümlerinden hangisinin ne şekilde uygulanacağı Milli Savunma Bakanlığı ile Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından müştereken belirleneceği de istisna maddeler arasında sayılmıştır (3194 Sayılı İmar Kanunu).

İmar Kanunu'yla imar planlarının yapılmasına dair esaslar, çizim normları belirlenmiş ve son nüfus sayımında nüfusu on bini aşan yerleşmelerin imar planı yaptırmalarını zorunlu hale getirilmiştir. Kanunla İmar planları ve değişiklikleri onaylama yetkisi belediye mücavir alan sınırları içinde belediyelere verilmiştir. İmar Kanunuyla getirilen yetki devri yerel demokrasi adına önemli bir gelişmedir (Görmez, 2010, s.177).

2.1.4.3. Kıyı Kanunu

Kıyılar insanoğlunun yaşamak için ilk tercih ettiği alanlardandır. Tarihimize baktığımızda medeniyetler ilk önce göl, deniz, kıyı kenarlarında kurulmuştur. Türkiye'de de insanların önemli bir kısmı kıyı kenarlarında yaşamaktadır. Turizm açısından bakıldığında da yılın belli dönemlerinde nüfus kıyı bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. İnsanların yaşam bölgesi olması sebebiyle göl, deniz, akarsu kıyıları ve sahil şeritleri koruma açısından önem arz etmektedir (Görmez, 2007, s.241).

1984 yılında yürürlüğe giren 3086 sayılı Kıyı Kanunu göl, deniz, akarsu kıyıları ve sahil şeritleriyle ilgili yasal düzenlemeler içermektedir. Kanun 1986 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından kıyıların korunmasına yeterli olmadığı düşüncesiyle iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi gerekçesinde yasanın kıyı ve kıyı kenar çizgisi tanımlarıyla, kıyılarda yapılaşmayı ilgilendiren hükümlerin Anayasa'nın 43. maddesine aykırı olduğunu belirtmiştir (Keleş vd., 2012, s.593).

3086 sayılı Kıyı Kanununun iptalinden sonra 1990 yılında 3621 sayılı yeni Kıyı Kanunu yürürlüğe girmiştir. 04.04.1990 tarihinde yürürlüğe giren 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun amacı deniz, tabii ve suni göl ve akarsu kıyıları ile bu yerlerin etkisinde olan ve devamı niteliğinde bulunan sahil şeritlerinin doğal ve kültürel özelliklerini gözeterek koruma ve toplum yararlanmasına açık, kamu yararına kullanma esaslarını tespit etmek amacıyla düzenlenmiştir. Deniz, tabii ve suni göller ve akarsu kıyıları ile deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerine ait düzenlemeleri ve bu yerlerden kamu yararına yararlanma imkan ve şartlarına ait esasları kapsayacağı yer almaktadır. İstisna olarak ise askeri yasak bölgeler ve güvenlik bölgelerinde veya ülke güvenliği ile doğrudan ilgili, Türk Silahlı Kuvvetlerine ait hareket ve savunma amaçlı yerlerde (konut ve sosyal tesisler hariç) özel kanun hükümlerine, diğer özel

kanunlar uyarınca belirlenmiş veya belirlenecek yerlerde ise özel kanunların bu kanuna aykırı olmayan hükümlerine uyulacağı ifade edilmiştir (3621 Sayılı Kıyı Kanunu).

Kanunun 5. maddesi ile kıyılarda ve sahil şeridinde planlama ve uygulama yapılabilmesi için kıyı kenar çizgisinin tespiti zorunlu olup, kıyı kenar çizgisinin tespit edilmediği bölgelerde ise talep meydana gelmesi halinde, talep tarihini takip eden üç ay içinde kıyı kenar çizgisinin tespiti zorunluluğu getirilmiştir. Sahil şeritlerinde yapılacak olan yapıların kıyı kenar çizgisine en fazla 50 metre yaklaşabileceği ve yaklaşma mesafesi ile kıyı kenar çizgisi kıyı kenar çizgisi arasında kalan alanların, ancak yaya yolu, gezinti, dinlenme, seyir ve rekreatif amaçla kullanmak üzere düzenlenebileceği ifade edilmektedir. Ayrıca kıyılar Devletin hüküm ve tasarrufu altında, herkesin eşit ve serbest olarak yararlanması açık olup kıyı ve sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetileceği düzenlenmiştir (3621 Sayılı Kıyı Kanunu).

2.1.4.4. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Eski anıtlar ve yapıtlar, birçok tarihi ve kültürel mirasa sahip olan ülkemiz için önemli bir konudur. Bu nedenle, 1951 yılında, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair 5805 sayılı kanun çıkarılmıştır. Eski anıt ve yapıtlarla ilgili daha sonra 1960 yılında 7463 sayılı, 1973 yılında 1710 sayılı yine 1973 yılında 1741 sayılı kanunlar çıkarılmıştır. Son olarak şu an ülkemizde yürürlükte bulunan 21.07.1983 tarihinde 2683 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma Kanunu çıkarılmıştır (Keleş ve Hamamcı, 2002, s.343).

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bunların tanımlarını belirlemek, bu konuda uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmek amacıyla düzenlenmiştir (2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu).

Kanunun 5. maddesinde; Kamuya ait taşınmazlar ile özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan taşınmazlarda varlığı bilenen veya ileride ortaya çıkacak olan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat

varlıkları devlete malı niteliğindedir (2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu).

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 6. maddesine göre ise korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ise şunlardır:

- ✓ “Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
- ✓ Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,
- ✓ Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,
- ✓ Milli tarihimizdeki önlemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler.”

2.1.4.5. Milli Parklar Kanunu

09.08.1983 tarihinde yürürlüğe giren 2873 sayılı Milli Parklar Kanun’unun amacı Türkiye Cumhuriyetindeki milli ve milletlerarası düzeyde değerlere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının seçilip belirlenmesine, özellik ve karakterleri bozulmadan korunmasına, geliştirilmesine ve yönetilmesine ilişkin esasları düzenlemektir (2873 sayılı Milli Parklar Kanunu).

Milli Parklar Kanununun 3. maddesine göre milli parklar; orman ve su işleri bakanlığınca milli park yapısına sahip olduğu belirlenen alanlar, Millî Savunma Bakanlığının uygun görüşü, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı ile diğer ilgili bakanlıkların görüşü de alınarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı belirlenir. Ayrıca milli parklar kanunu ile orman arazisi dışındaki bazı alanların da milli park kapsamına alınmasına olanak tanınmıştır (Ertürk, 2012, s.393).

Milli Parklar Kanunu’nun kapsamına giren yerlerde; doğal ve ekolojik dengenin bozulması, doğal yaşamı bozacak orman ürünlerinin üretimi, bu alanların doğal yaşamının yok olmasına neden olacak etkiler, avlanma ve otlatma yapılması, toprak, hava, su kirlenmesine yol neden olacak faaliyetlerin yapılması, bina, tesis

kurulması ve işletilmesi kamu yararı açısından kesin bir zorunluluk bulunmadıkça yasaklanmıştır (Hobikoğlu, 2007, s.85).

2.1.4.6. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu

1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, genel olarak halkın sağlığını ilgilendiren konularda, yerel yönetimler tarafından alınması gereken önlemleri göstermiştir. Belediye Kanunundaki hükümler ile Umumi Hıfzıssıhha Kanunundaki hükümler birbirlerini tamamlayıcı niteliktedirler. Bu hükümler, insan ve çevre sağlığı için tehlikeli sonuçlara neden olabilecek kuruluşlarla ilgili olarak; İşyeri açma izni alınmasını, kurulmalarının önlenmesini, kurulmuş bulunanların ise kaldırılmasını ve öngörülen kuruluş yasaklarına uymayanların cezalandırılmasını içermektedir (Keleş vd., 2012, s.602).

Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 20. maddesine göre belediyelerin sorumlu oldukları görevler aşağıda belirtilmiştir.

- ✓ “İçilecek ve kullanılacak evsafı fenniyyeyi haiz su celbi,
- ✓ Lağım ve mecralar tesisatı,
- ✓ Mezbaha inşaatı,
- ✓ Mezarlıklar tesisatı ve mevta defni ve nakli işleri,
- ✓ Her nevi muzahrafatın teb'it ve imhası,
- ✓ Meskenlerin sıhhi ahvaline nezaret,
- ✓ Sıcak ve soğuk hamamlar tesisi,
- ✓ Umumi mahallerde halkın sıhhatine zarar veren amilleri izale,
- ✓ Sari hastalıklarla mücadale işlerine muavenet,
- ✓ Hususi eczane bulunmayan yerlerde eczane küşadı,
- ✓ İlk tıbbi imdat ve muavenet teşkilatı,
- ✓ Hastane, dispanser, süt çocuğu, muayene ve tedavi evi, aceze ve ihtiyar yurtları ve doğum evi tesis ve idaresi,
- ✓ Meccani doğum yardımı için ebe istihdamı”.

2.1.4.7. Türk Ceza Kanunu

2872 sayılı Çevre Kanunu'nda idari yaptırım öngörülen çevre suçları, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) yürürlüğe girmesi ile ayrı bir boyut kazanmıştır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) çevreyi kirletenlerin bu eylemlerine karşı bir yaptırım olarak ceza öngörülmüştür. Türk Ceza Kanunu'nda çevre suçları adlı bir bölüm oluşturulmuş olup, bu bölümün 181. 182. 183. ve 184. maddelerinde çevreye karşı işlenen suçlara verilecek cezalar düzenlenmiştir. Kanunun 181. maddesi *çevrenin kasten kirletilmesi* hakkında hapis cezasını, 182. maddesi *çevrenin taksirle kirletilmesi* hakkında adli para cezasını öngörmektedir. Çevre suçlarına yönelik gücü artırılan çevre cezalarının çevresel sorunların ve kirliliğin önlenmesinde önemli bir etkisi bulunmaktadır (Kaypak, 2012, s.219).

2.1.5. Çevre İle İlgili Diğer Düzenlemeler

Türkiye'de çevre politikasını oluşturan, çevre ile ilgili hükümler içeren Anayasa, Beş Yıllık Kalkınma Planları ve kanunlardan başka düzenlenmiş kanun hükmünde kararnameler, uluslararası sözleşmeler, tüzükler, yönetmelikler, tebliğler ve kararlar bulunmaktadır. Mevzuatımızda doğrudan ya da dolaylı bir şekilde çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik çıkarılan, çevre ile ilgili alanlarda düzenleme yapmak için farklı tarihlerde hazırlanarak yürürlüğe giren çevre ile ilgili birçok çevre mevzuatı bulunmaktadır.

2011 tarihli Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK, 2011 tarihli Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK, 1996 tarihli Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, 1981 tarihli Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunmasına Ait Sözleşme, 2003 tarihli Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 1985 tarihli radyasyon güvenliği tüzüğü, 2010 tarihli Atıksu Arıtma Tesisleri Teknik Usuller Tebliği, 1989 tarihli Özel Çevre Koruma Bölgesi İle İlgili Karar bu düzenlemelerdendir (Cevre, agis, 2016).

Çevre ile ilgili hazırlanan yönetmeliklerden bazıları ise şunlardır(Csb, agis, 2015);

Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği	RG:03.10.2013 – 28784
Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği	RG: 24.08.2011 - 28035
Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği	RG: 30.07.2008 - 26952

Atıkların Yakılmasına İlişkin Yönetmelik	RG: 06.10.2010 – 27721
Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği	RG: 22.07.2005 - 25883
Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği	RG: 03.07.2009 – 27277
Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik	RG: 17.05.2014 – 29003
Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği	RG: 31.12.2004 – 25687
Kentsel Atık Su Arıtımı Yönetmeliği	RG: 08.01.2006 – 26047
Çevre Denetim Yönetmeliği	RG: 21.11.2008 – 27061
Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği	RG: 08.06.2010 – 27605
Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği	RG: 06.06.2008 – 26898
Ozon Gazını İncelten Maddelerin Azaltılması Yönetmeliği	RG: 12.11.2008 – 27052
Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi Yönetmeliği	RG:04.06.2010 – 27601

2.2. YEREL YÖNETİMLER

Yerel halkın ihtiyaç duyduğu değişik tür ve çok sayıdaki hizmetlerin hepsinin merkezi yönetimce sağlanmasının sağlıklı olmaması üzerine yerel yönetimler ortaya çıkmıştır (Göymen, 1997, s.15).

Yerel yönetimler, kentte yaşayan halkın ortak nitelikteki gereksinimlerinin karşılanması için çalışan, hizmetler üreten, vatandaşların hakkını ve hukukunu koruyan, katılımcı demokrasinin uygulandığı, idari ve mali açıdan özerk demokratik yönetim birimleridir (İçişleri Bakanlığı, 2009, s.3).

Türkiye’de yerel yönetimler demokratik yaşamın vazgeçilmez bir unsurudur. 1982 Anayasası yerel yönetimlere özel bir önem vermiştir. 1982 Anayasası yerel yönetimleri, mahalli idareler olarak adlandırmış ve 127. maddesinde mahalli idareleri düzenlemiştir. Anayasa’nın 127. maddesinde “Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir. Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir” şeklinde tanımlanmıştır.

Anayasa'nın 127. maddesi çerçevesinde yerel yönetimlerin genel özellikleri aşağıdaki gibi açıklanabilir:

- ✓ Türkiye'de yerel yönetimler belediye, il özel idaresi ve köy olarak üçe ayrılır. Büyük yerleşim merkezleri için kanunla özel yönetim biçimleri (büyükşehir modeli) uygulanabilir.
- ✓ Yerel yönetimler bir kamu tüzel kişisi olup, belediye, il özel idaresi ve köylerin devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir tüzel kişiliği vardır.
- ✓ Merkezi yönetim yerel yönetimler üzerinde idari vesayet denetimine sahiptir.
- ✓ Yerinden yönetim ilkesi gereğince yerel yönetimlerin görev ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.
- ✓ Yerel yönetimlerin kendilerine özgü personeli ve bütçesi vardır.
- ✓ Yerel yönetimlerin karar organları beş yılda bir yapılan seçimle işbaşına gelir.
- ✓ Bakanlar kurulu kararıyla kendi içinde belirli kamusal hizmetlerin yürütülmesi amacıyla birlikler kurabilir.
- ✓ Belli bir alanda yaşayan insanların ihtiyaçlarını karşılamakla görevlidirler (Sezen, 2007, s.23-24).

Ayrıca 1982 Anayasa'sının 123. maddesinde, "İdare kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır" hükmü yer almaktadır.

2.2.1.1. Merkezden Yönetim ve Yerinden Yönetim Arasındaki İlişki

Merkezi yönetim kamu hizmetlerinde birlik ve düzeni sağlamak için ülke genelindeki hizmetlerin karar ve faaliyetlerinin merkezi hükümet ve onun hiyerarşik yapısı içerisinde yer alan örgütlerce yerine getirilmesidir. Kamu hizmetlerinde karar alma, politika belirleme, uygulama ve yürütme yetkisi başkentteki bir merkezi organ yada organların elinde toplanmıştır. Bu merkezi idare, kamu hizmetlerini bakanlıklar ve bakanlıklara bağlı taşra teşkilatları aracılığı ile yürütmektedir (Eryılmaz, 2011, s.88-89).

Yerinden yönetim ise merkezi yönetimin hiyerarşik yapısı dışında bulunan kamu kurum ve kuruluşlarından oluşan ve kamusal hizmetlerin buldukları yerden özerk birimlerce yürütüldüğü idare şeklidir. Yerel yönetim sisteminin temel amacı bütün ülkeyi kapsamayan sadece bir bölgedeki bir kısım vatandaşı kapsayan kamusal işlerin yerine getirilmesidir (Aydın, 2013, s.151).

Yönetim sistemlerinin temel amacı; vatandaşların temel kamusal ihtiyaçlarının ve eğitim, sağlık, adalet, sosyal güvenlik, ulaştırma vb. alanlardaki taleplerinin karşılanmasını sağlamaktır. Merkezi yönetimler daha çok toplumun genelini ilgilendiren ulusal ölçekteki hizmetleri yerine getirirler (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı, 2014, s.2). Merkezi yönetimler devletin geniş sınırları içerisinde birçok farklı görevleri yerine getirmektedir. Bu görevleri yerine getirebilmesi için birçok farklı kararlar alması gerekmektedir. Bütün bu kararların merkezi yönetimce alınması bazı sakıncaları doğurmaktadır (Tortop, Aykaç, Yayman ve Özer, 2014, s.94).

Ülke genelindeki hizmetlerin karar ve faaliyetlerin hepsinin merkezi organlar tarafından yürütülmesi hizmetlerin etkinliğini ve verimliliğini azaltmaktadır. Bölgeler arası merkeze olan uzaklık, şartların farklılığı, halkın yönetime katılımı, halka daha iyi hizmetler sunulması gibi ihtiyaçlar ve merkezi yönetiminin sakıncalarını gidermek amacıyla yerel yönetimler ortaya çıkmıştır (Ulusoy ve Akdemir, 2001, s.19).

Merkezden yönetim ve yerinden yönetim biçimlerinde her ikisinin de üstün özellikleri ve güçsüz yönleri bulunmaktadır. Birinin güçsüz yönleri, diğerinin üstün özelliklerini oluşturmaktadır (Keleş, 2006, s.25).

Parlak ve Sobacı (2005, s.15-17)' ya göre merkezden yönetim ve yerinden yönetim biçimlerinin özelliklerini karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- ✓ Merkezi yönetim kırtasiyecilik ve bürokrasinin artmasına neden olurken yerinden yönetim ise kırtasiyecilik ve bürokrasiyi azaltır.
- ✓ Merkezi yönetim halkın yönetime katılımını sınırlandırdığı için demokrasi ilkesi ile pek bağdaşmazken yerinden yönetim ise demokrasi ilkesine daha uygundur.
- ✓ Merkezden yönetimde hizmetlerin yöresel ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak yürütülmesi zorken, yerinden yönetimde ise hizmetler yöresel ihtiyaçlara daha uygun bir şekilde yürütülmektedir.

- ✓ Merkezden yönetim güçlü bir devlet yönetimi sağlarken yerinden yönetimde ise ülkenin bütünlüğü, milli birlik ve beraberliği zarar görebilir.
- ✓ Merkezden yönetimde hizmetler daha az harcama ile rasyonel bir biçimde yürütülürken yerinden yönetimde kuruluşları yeterli bütçe ve teknik imkanlara sahip değıllerse hizmetin yürütülmesinde sorunlar ortaya çıkabilir.
- ✓ Merkezi yönetim bölgeler arası hizmetlerin bir eşit bir düzeyde ülkeye yayılmasını sağlarken yerinden yönetimde ise bölgeler arası eşitsizlikler ortaya çıkabilir.
- ✓ Merkezi yönetimde kamu görevlileri yerel etkilerden bağımsız bir şekilde görevlerini yerine getirirken yerel yönetimlerde kamu görevlilerinin tarafsızlığı ortadan kalkabilir bu ise partizanca uygulamalara yol açabilir.
- ✓ Merkezi yönetimde mali denetim daha kolayken yerinden yönetim kuruluşlarında mali denetimlerinde problemler yaşanabilir.

Yerinden yönetim kuruluşları, ülkenin yönetim sistemi yapısı içerisinde yer alır. Yerinden yönetim kuruluşları, merkezi yönetimin hiyerarşik denetimine tabi değildir. Bunun yerine merkezi yönetim, yerinden yönetim kuruluşları üzerinde vesayet denetimi yürütür. Yerinden yönetim kuruluşlarının gelir yapısı, kuruluş ilkeleri, görev, yetki ve sorumlulukları yasama organı tarafından belirlenir. Ayrıca ülke yönetiminin birlik ve bütünlüğünün sağlanması amacıyla yerinden yönetim kuruluşlarının uyması gereken ulusal hedef, ilke ve standartları da belirler. Buna karşılık yerinden yönetim kuruluşları özerklik ilkesi gereğı, kamu hizmetlerine ilişkin kararlar alma, tercihler yapma, alternatif yollarla mali kaynak oluşturmak, vergi koymak, oluşturduğu mali kaynakları hizmetleri için kullanmak ve bu hizmetleri yürütmek için kendi bünyesi içerisinde örgüt yapısı kurma yetkisine sahiptir (Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneğı [TÜSİAD], 1995, s.21).

2.2.2. İdari Vesayet (Vesayet Denetimi)

İdari vesayet, merkezi yönetim organlarının yerel yönetim organları üzerindeki denetleme yetkisidir (Aydın, 2013, s.184). Böylece devlet yerinden yönetim kuruluşlarının çalışmalarında gerekli yasalara ve kurallara riayet edip etmediğini kontrol etmektedir (Tortop, vd., 2014, s.87).

Anayasal bir yetki olan idari vesayet denetimi ile Anayasanın 127. maddesinde öngörülen durumlarda merkezi yönetim yerinden yönetim kuruluşlarının yasalara uymayan eylem ve işlemleri hakkında denetleme yetkisine sahiptir (Parlak ve Sobacı, 2005, s.20).Merkezi yönetim, yerel yönetim kuruluşlarının kendilerine 1982 Anayasasınca tanınmış olan özerkliğin amacına uygun olarak ve idarenin bütünlüğünü bozmadan denetleme yetkisini elinde tutmaktadır (Sezen, 2007, s.20).

Vesayet denetimi merkezi idarenin bütünlüğünü sağlamaya, yerinden yönetimin sakıncalarını gidermeye ve yerel yönetim kuruluşlarının sahip olduğu özerklik yetkisini dengelemeye yönelik bir mekanizmadır (Sezen, 2007, s.20). Yerel yönetim kuruluşları özerk olmalarına rağmen merkezi yönetimden tamamen bağımsız değildirler. Merkezi yönetimin bütünlüğü, kamu görevlerinde birliğin sağlanması açısından yerel yönetimlere yönelik özerkliği zedelemeyecek bir denetim mekanizması zorunludur. Bu denetimle yerel yönetimlerin kanunlara aykırı uygulamalarının engellenmesi amaçlanmaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2001, s.23).

Anayasada Merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerinde hangi amaçlarla vesayet denetimi yetkisini kullanabileceği belirtilmiştir. Buna göre vesayet denetimi; yerel hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun olması, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplumun yararının korunması ve yerel ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amaçlarına yönelik olmalıdır (Sezen, 2007, s.21).

2.2.3. Özerklik

Özerklik, kanunlarla belirlenen sınırlar dahilinde yerel yönetimlerin kendi yerel nitelikteki işlerini kendi sorumlulukları altındaki organlar eliyle halkın çıkarları doğrultusunda düzenlemesi ve yönetmesi imkanıdır (Eryılmaz, 2011, s.149).

Özerklik merkezden yönetimin sakıncalarını azaltmak için düşünülen bir yönetim biçimidir. Özerklik ilkesi, yerel yönetim kuruluşlarının etkin kararlar almasını, ilgili kuruluş ve ülke menfaatine daha uygun hizmetlerin yerine getirilebilmesine imkân sağlamaktadır (Tortop, vd., 2014, s.90-91).

Yerel yönetimlerin seçimle işbaşına gelmesi, kendi yerel nitelikteki işlerini dışarıdan hiçbir müdahale olmaksızın görmeleri ve tüzel kişilik sahibi olmaları, yerel yönetimlere demokratik ve özerk kuruluş niteliği kazandırmaktadır (Keleş, 2006, s.52).

2.2.4. Etkinlik

Halka en yakın durumdaki hizmet kuruluşu olan yerel yönetimler özellikle belediyeler, insan ihtiyaçlarının çok ve çeşitli olması nedeniyle nicelik ve nitelik bakımından kaliteli ve etkin hizmet üretme yükümlüğüyle karşı karşıya kalmaktadır. Kentleşme, ekonomik kriz, çevre sorunları, göçler, konut sorunu, yaşlı, yoksul ve engelli sayısındaki artış gibi ekonomik ve toplumsal sorunlara çözüm olarak vatandaşlar, yerel yönetimlerden etkin ve kaliteli hizmetler sunulmasını beklemektedir (Aydınlı, 2004, s.72-73). Vatandaşların ortak ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olan yerel yönetim birimlerinde arasında ise belediyeler, ayrıca hukuki düzenlemelerle çevreye yönelik hizmetlerle de doğrudan ilişkili hale getirilmiştir (Kızılboğa ve Batal, 2012, s.204).

Etkinlik kavramı, bir kamu kurum veya kuruluşunun hedeflerine ulaşma derecesini ifade etmektedir. Bu hedeflerin doğru bir şekilde belirlenmesi ve belirlenen hedeflerin en kısa sürede tamamlanması hizmetlerin etkinliğini sağlamaktadır (Eryılmaz, 2011, s.147-148).

Yalçındağ (1997, s.3-4)'a göre yerel yönetimler tarafından yürütülen hizmetlerde etkinliğin sağlanabilmesi için;

- ✓ Yürütülen hizmetlerin bölgede yaşayan insanların ihtiyaçlarına ve beklentilerine dönük olması,
- ✓ Hizmetlerin yürütülmesinde kamu yararı düşüncesinin hakim olması,
- ✓ Hizmetlerin (projelerin) gerekli olduğu zamanda üretilmesi ve öngörülen en kısa sürede tamamlanması
- ✓ Hizmetlerin yürütülmesinde bir hedef belirlenmiş ise bu hedefin gerçekleşmiş olması,
- ✓ Yürütülen hizmetlerden yararlanacak insanlara doyum sağlayacak kalite düzeyine ulaşılması gerekmektedir.

Kamu hizmetlerinde etkinliği sağlamanın en önemli yollarından birisi merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki hizmet bölüşümünün düzenlenmesidir. Bir kamu hizmeti aynı anda hem yerel yönetimler hem de merkezi yönetim tarafından görülmekte veya bir kamu hizmetini sorumluluğun karşı tarafta olduğu gerekçesi ile her iki tarafta yerine getirmemektedir. Ortaya çıkan yetki karmaşıklığı hizmetlerin görülmesinde etkinliği azaltmaktadır (Gökçe ve Bayrakçı,

2007, s.63). Ayrıca yerel yönetimlerin hizmetlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi, yönetsel ve mali özerklikleriyle yakından ilgilidir. Yerel yönetimlere görevleriyle orantılı bir biçimde mali olanakların sağlanmaması ya da mali özerkliklerin zayıf tutulması hem yerel yönetimlerin etkin hizmet sunmalarını engellemekte hem de onları merkezi yönetime bağımlı hale getirmektedir (Aydınlı, 2004, s.78).

2.2.5. Katılımcı Demokrasi

Yerel yönetimlere demokratik nitelik kazandıran en önemli unsurlardan bir diğeri ise katılımcı demokrasidir. Katılımcı demokrasi, yerel yönetim kuruluşlarına halkın katılım yollarının açık olması ve katılım sürecine işlerlik kazandırılmasıdır. Yerinden yönetim kuruluşlarının kararlarını belirleme, düzenleme imkânı bölgedeki yaşayan insanlara verilmekte aynı zamanda halk denetimin etkinliği de artırılarak yerel demokrasiye gerçek nitelik kazandırılmaktadır (Tortop, vd., 2014, s.23).

Yerel yönetimlerde demokrasinin etkin bir şekilde işleyebilmesi için en önemli süreç katılımdır. Yerel katılım, ihtiyaçların ve taleplerin daha iyi bir biçimde belirlenmesine, ortaya çıkan çevre sorunlarına yönelik etkin politikalar ve çözümler üretilmesine, yönetim ile vatandaş arasındaki ilişkilerin düzenlenmesine, çıkar çatışmalarının azaltılmasına ve demokrasi kültürünün artmasına katkı sağlamaktadır (Gül, vd., 2014, s.58).

2.3. ÇEVRE POLİTİKALARININ UYGULANMASINDA YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ

Çevre sorunları özellikle kentlerde yerel yönetim kuruluşlarını yakından ilgilendirmektedir. Çevre sorunları merkezi yada yerel kaynaklı olabilmesine karşın genellikle yerel kaynaklı olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorunlar belli bir yerden ortaya çıkmakta daha sonra yerel düzeyde ortaya çıkan çevre sorunları doğanın bütünlüğü ilkesi gereğince etkileşimler yoluyla diğere bölgeleri ve ekosistemleri etkilemektedir (Geray, 1998, s.59). Yerel yönetimlerin çevre sorunlarına en yakın birim olması, sorunların ortaya çıktığı odaklarda yer almaları, çevre sorunlarına daha hızlı müdahale edebilmesi, ulusal hizmetlerin ve stratejilerin yerel yönetimlere hitap

etmesi gibi nedenlerden dolayı yerel yönetimler, çevre sorunlarının çözülmesi ve çevresel kalitenin artırılması bağlamında önemli bir konumda yer almaktadır (Yeter, 2006, s.64).

Kentlerde artan çeşitli sorunlarla birlikte genel olarak yerel yönetimlerin, özellikle belediyelerin yerel kamu hizmetleri, planlama hizmetleri, çevre yönetimi, bölgenin gelişmesi gibi sorumlulukları artmıştır. Yerel yönetimlerin bu sorumlulukları yerine getirebilmesi etkin çevre politikalarının oluşturulmasına, geliştirilmesine ve yasal mevzuatlar ile yetkilerinin ve ekonomik gelirlerinin artırılması gerekmektedir (Öztaş ve Zengin, 2008, s.186). Çevrenin korunması ve geliştirilmesinde iyi belirlenmiş ve uygulanabilirliği yüksek yerel politikalar önemlidir. Ayrıca ulusal çevre politikalarının başarısı da, büyük ölçüde yerel yönetimlerin katkısı ve desteğiyle mümkün hale gelmektedir (Şengül, 1997, s.26-29).

Bütün dünyada olduğu gibi belediyeler Türkiye’de de en önemli yerel yönetim birimleridir. Belediyelerin önemi günümüzde şehirleşmenin hızla yaygınlaşmasına, kent sayısının, kentlerde yaşayan insan sayısının ve insanların ihtiyaç ve taleplerinin artmasına bağlı olarak artmıştır (Gül, vd., 2014, s.129).

Belediyeler diğer yerel yönetim birimleri olan İl Özel İdareleri ve Köy İdareleri ile karşılaştırıldığında çevrenin korunması ve geliştirilmesi açısından daha önemli bir pozisyondadır. Belediyeler şehirde yaşayan insanların gereksinimleri ve faaliyetlerinin çeşitliliği oranında çok sayıda sorumlulukla karşı karşıyadır. Belediye Kanunu ile belediyelere verilen görevlerin çoğunluğu, insan gereksinimleri ve faaliyetlerine yönelik olarak doğrudan çevre ile ilişkilidir. Bu yüzden belediyelerin çevre koruma ve geliştirme sürecinin bir parçası olması kaçınılmazdır (Geray, 1998, s.59).

Belediyelerin büyüklüğüne göre teşkilat yapısı içerisinde başkanlık, müdürlük vb. bir çevre birimi kurulmalıdır. Bu müdürlük bölge düzeyinde çevre ile ilgili dökümlerinin çıkarılması, yerel ölçümlerin belirlenmesi, kuralların konulması, düzenlemelerin yapılması, çevre belgelerinin oluşturulması ve diğer özel ve kamu kuruluşları ile ilişkilerin kurulması görevini yürütmelidir. Çevre Müdürlüğü tarafından belediyenin çevre politikasını belirlenmeli ve uygulamaya konulmalıdır. Ayrıca belediyenin çevre politikası, üye olunan belediye birliğinin çevre politikası ve ulusal çevre politikası ile uyumlu ve eşgüdümlü olmalıdır (Şengül, 1997, s.27).

Türkiye’de belediyelere, büyükşehir belediyelerine, il özel idarelerine ve köy idarelerine çevre ile ilgili verilen görev, yetki ve sorumluluklar şunlardır:

2.3.1. Belediyelerin Çevre İle İlgili Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Yerel yönetimler tarihimiz bakımından bugünkü belediye yönetimlerinin temeli olan ilk belediye yönetimi, Osmanlı Döneminde İstanbul’da 1854 yılında İstanbul Şehremaneti adıyla kurulmuştur. Batılı anlamda ise ilk belediye teşkilatlanması 1858 yılında İstanbul’un, Beyoğlu ve Galata semtlerinde Altıncı Daire-i Belediye adıyla kurulmuştur. 1869 yılında çıkarılan Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi ile belediye teşkilatı tüm İstanbul’u kapsar hale getirilmiştir. Cumhuriyet döneminde ise belediyeler ile ilgili ilk yasal düzenleme 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 sayılı Belediye Kanunudur. Daha sonraki süreçte belediye hizmetlerini düzenleyen birçok kanuni düzenleme yapılmıştır. Belediye yönetimlerinin en son yapılanması ise bugün yürürlükte olan 2005 tarih 5393 sayılı Belediye Kanunudur (Tortop, vd. 2014, s.323-324).

2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanununun 3. maddesi göre belediye; bir bölgede yaşayan halkın yerel nitelikteki ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir. Belediye Kanunu’nun 4. maddesinde ise belediyelerin kuruluşu ile ilgili nüfusu 5.000 ve üzeri olan yerleşim bölgelerinde belediye kurulabilir. İl ve İlçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur ifadesi yer almaktadır.

Belediyeler mali yapıları ve yasal yetkileri itibari ile il özel idareleri ve köy yönetimlerine göre daha etkin konumdadırlar. Belediyeler çevrenin korunması ve geliştirilmesi bakımından yasal olarak yönetsel kolluk hizmeti görmektedirler. Çevre Kanunu, Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediye Kanunu, İmar Kanunu, Kıyı Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Belediyelerin İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına Dair Kanun vb. yasal düzenlemeler belediyelere çevre yönetimi açısından görev, yetki ve sorumluluklar yüklemektedir (Zengin, 2009, s.119). Bu yasal mevzuatlara göre belediyelerin kural koyma, ruhsat verme, denetleme, düzenleme ve ceza uygulama yetkileri bulunmaktadır.

Kanununda belediyelerin yerleşim büyüklüklerine göre yapmaları gereken görev ve sorumlulukları yer almaktadır. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesinde, belediyelerin çevreye yönelik önemli görev ve sorumlulukları şu şekilde belirtilmiştir:

- ✓ İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı hizmetleri,
- ✓ Coğrafi ve kent bilgi sistemleri,
- ✓ Çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık,
- ✓ Zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans,
- ✓ Şehir içi trafik,
- ✓ Defin ve mezarlıklar,
- ✓ Ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar,
- ✓ Sağlıkla ilgili her türlü tesisi açma ve işletme
- ✓ Mabetlerin yapımı, bakımı, onarımı
- ✓ Kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak.

5393 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesinde belediyelerin yetki ve imtiyazları arasında çevre ile ilgili önemli hükümler ise şu şekilde belirtilmiştir:

- ✓ Bölgede yaşayan vatandaşların ortak nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla her türlü girişimde bulunmak.
- ✓ Yasaların belediyeye verdiği yetkiler kapsamında yönetmelik çıkarmak, yasak koymak, uygulamak ve kanunlarda belirtilen cezaları vermek.
- ✓ İçme, kullanma ve endüstri suyu sağlamak.
- ✓ Atık su ve yağmur sularının uzaklaştırılmasını sağlamak, bunlar için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek.
- ✓ Her türlü toplu taşıma sistemlerini kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek.
- ✓ Halkın ortak nitelikteki hizmetlerini yerine getirmek amacıyla belediye sınırları içerisinde taşınmaz almak, satmak, kamulaştırmak, kiralamak, kiraya vermek, tahsis etmek.
- ✓ Katı atıkların toplanması, ayrıştırılması, taşınması, geri kazanımı, bertarafı ve depolanması ile ilgili işleri yapmak ve yaptırmak.

- ✓ Otobüs terminali, fuar alanı, mezbaha, toptancı ve perakendeci halleri ile ilgili mevzuata göre kurmak, kurdurmak, işletmek, işlettirmek ve bu yerlerin gerçek ve tüzel kişilerce açılmasına izin vermek.
- ✓ Halka açık dinlenme ve eğlence yerini ruhsatlandırma ve denetlemek.
- ✓ Eğlence yerlerini, işyerlerini şehrin belirli yerlerinde toplamak.
- ✓ Hafriyat ve moloz döküm alanlarını, inşaat malzemeleri, odun, kömür ve hurda depo alanları, sıvılaştırılmış petrol gazı depolama sahalarını ve satış yerlerini belirlemek, bu alanlarda çevre kirliliği oluşmaması için gerekli önlemleri almak.
- ✓ Durak yerleri ile yol, cadde, sokak, meydan vb. yerler üzerinde araç park yerleri belirlemek, işletmek, işlettirmek.
- ✓ Kanunların belediyeye verdiği yetki çerçevesinde trafik düzenlemesi işlerini yürütmek.
- ✓ Kara, su, deniz ve demiryolu üzerinde işletilen her türlü toplu taşıma ve servis araçları ile taksi sayılarını, bilet tarifelerini, zaman ve güzergâhlarını belirlemek.

Belediyelerin çevreyle ilgili görev, yetki ve sorumlulukları 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nda yer almaktadır. Ancak bu kanunların yanı sıra; 2872 sayılı Çevre Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu, 775 sayılı Gecekondu Kanunu, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 3621 sayılı Kıyı Kanunu, 3998 sayılı Mezarlıkların Korunması Kanunu, 4077 Tüketicinin Korunması Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'ndan doğan görev ve sorumlulukları da bulunmaktadır (Kızılböğü ve Batal, 2012, s.205).

Yukarıda belirtilen kanunların yanında belediyeler çeşitli yönetmelik düzenlemelerine de tabidir. Bunlardan bazıları; Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği (2011), Çevre Denetimi Yönetmeliği (2008), Çevre Görevlisi ve Çevre Danışmanlık Firmaları Hakkında Yönetmelik (2010), Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (2013), Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği (2011), Su Kirliliği Yönetmeliği (2004), Kentsel Atık Su Arıtımı Yönetmeliği (2006), Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği (2008), Atık Yönetimi Yönetmeliği (2015), Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği (2004), Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği (2010), Hava Kalitesi Değerlendirme ve

Yönetimi Yönetmeliği (2008) ve Atıkların Yakılmasına İlişkin Yönetmelik (2010)'dir.

Yukarıdaki açıklamalardan çevrenin korunması ve yönetiminde yerel yönetimlere yasal olarak önemli görev ve sorumluluklar verildiği görülmektedir. Çevre konusunda belediyelere yetki ve sorumluluk veren yasa, tüzük ve yönetmelik olarak 150'nin üzerindedir. Bu yasa, tüzük ve yönetmeliklerin bir kısmı belediyeleri çevre hizmetleri açısından doğrudan yetkili kılarken, bir kısmı da dolaylı yetkiler vermektedir (Kocalar, 2014, s.351).

Belediyelere verilen bu yetki ve sorumluluklar çerçevesinde yerel düzeyde çevre sorunlarının çözümü için önlemler almak, çevre kaynaklarının etkin kullanımı, korunması ve geliştirilmesini sağlamakla yükümlüdür. Çevrenin dolayısıyla toplumsal yaşamın korunması için belediyelerin iyi belirlenmiş, uygulanabilirliği yüksek, etkin politikalar geliştirmesi ve uygulaması gerekmektedir (Şengül, 1997, s.26).

2.3.2. Büyükşehir Belediyelerinin Çevre İle İlgili Görev, Yetki ve Sorumlulukları

1982 Anayasası'nın 127. maddesinde yer alan büyük yerleşim bölgeleri için özel yönetim biçimleri getirilebilir hükmü, büyükşehir belediye sisteminin temelini oluşturmaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2013, s.343-344).

Türkiye'de 1984 tarihine kadar 1580 sayılı Belediye Kanununa göre belediye birimi kurulmakta olup nüfusu 2000 olan yerleşim yerleriyle, nüfusu milyonları bulan yerleşim yerleri aynı kategori içerisinde değerlendirilmiştir. Bu açıdan çevre kirliliği, alt yapı, ulaşım, su, kanalizasyon, temizlik vb. konularda sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Artan benzeri sorunlar nedeniyle farklı bir örgütlenmeye gitme zorunluluğu ortaya çıkmış ve büyükşehir belediyesi yönetimine yönelik 1984 yılında bir yasal düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeyle belediye sınırları içerisinde birden fazla ilçe bulunan şehirlerde büyükşehir belediyesi adıyla yeni bir belediye birimi kurulmuştur. İlk olarak İstanbul, İzmir ve Ankara'da Büyükşehir Belediyeleri yönetimi uygulanmıştır. Günümüzün şartlarına uyum sağlaması açısından 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı yasayla birlikte Büyükşehir Belediyeleri yeniden düzenlenmiştir (Koçak, 2008, s.109).

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 3. maddesinde büyükşehir belediyesi; idari ve mali özerkliğe sahip olarak kanunlarla kendisine verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkilerini kullanan, karar organı halk tarafından seçilerek oluşturulan, sınırları il mülki sınırları olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasındaki koordinasyonu sağlayan kamu tüzel kişisi olarak ifade edilmektedir.

Kanun'un 4. maddesinde ise büyükşehir belediyelerinin kuruluşu ile ilgili toplam nüfusu 750.000'den fazla olan illerin il belediyeleri kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülür hükmü yer almaktadır.

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7. maddesinde Büyükşehir Belediyesinin çevreyle ilgili görev, yetki ve sorumlulukları şu şekilde düzenlenmiştir:

- ✓ Çevre düzeni planına uygun bir şekilde büyükşehir belediye sınırları dahilinde 1/5.000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekte nazım imar plânını yapmak, yaptırmak ve uygulamak,
- ✓ Yasalarla büyükşehir belediyesine verilen görev ve yetkilerin gerektirdiği yapım, proje, bakım ve onarım işleriyle ilgili her ölçekteki imar plânlarını, parselasyon plânlarını yapmak ve ruhsatlandırmak,
- ✓ 775 sayılı Gecekondu Kanununda belediyelere verilen yetkileri uygulamak,
- ✓ Büyükşehir belediyesi tarafından yapılan veya işletilen alanlardaki işyerlerine büyükşehir belediyesinin sorumluluğunda bulunan alanlarda işletilecek yerlere ruhsat vermek ve denetlemek,
- ✓ Toplu taşıma ve ulaşım hizmetlerini planlamak ve yürütmek
- ✓ Durak yerleri ile yol, cadde, sokak, meydan vb. yerler üzerinde araç park yerleri belirlemek, işletmek, işlettirmek.
- ✓ Kanunların belediyeye verdiği yetki çerçevesinde trafik düzenlemesi işlerini yürütmek.
- ✓ Kara, su, deniz ve demiryolu üzerinde işletilen her türlü toplu taşıma ve servis araçları ile taksi sayılarını, bilet tarifelerini, zaman ve güzergâhlarını belirlemek.
- ✓ Büyükşehir belediyesinin yetkisindeki mahalleleri ilçe merkezlerine bağlaya yollar, bulvar, meydan, cadde ve ana yolları yapmak, yaptırmak, bakım onarımı, temizliğini yürütmek,

- ✓ Sürdürülebilir kalkınma ilkesi kapsamında çevrenin, su alanlarının, tarım alanlarının korunmasını sağlamak
- ✓ Ağaçlandırma yapmak,
- ✓ İşyerlerini, eğlence yerlerini, şehrin belirli yerlerinde toplamak
- ✓ Hafriyat ve moloz döküm alanlarını, inşaat malzemeleri, odun, kömür ve hurda depo alanları, kum ve çakıl depolama alanlarını, kömür satış ve depolama alanlarını belirlemek, bu alanlarda çevre kirliliği oluşmaması için gerekli önlemleri almak.
- ✓ Büyükşehir katı atık yönetim planı yapmak veya yaptırmak
- ✓ Tıbbi ve sanayi atıklara yönelik hizmetleri yürütmek, tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek, işlettirmek,
- ✓ Katı atıkların ve hafriyatların yeniden değerlendirilmesi, bertaraf edilmesi ve depolanması ile ilgili hizmetleri yerini getirmek, tesisler kurmak, kurdurmak, işletmek, işlettirmek,
- ✓ Deniz araçlarının atıklarını toplamak, toplatmak,
- ✓ Gıda ile ilgili müesseseleri denetlemek, ruhsatlandırmak,
- ✓ Zabıta hizmetlerini yürütmek,
- ✓ Terminaller, otoparklar yapmak, yaptırmak, işletmek, işlettirmek veya ruhsat vermek,
- ✓ Sağlık, eğitim, dini ve kültür hizmetleri için tesis ve binalar yapmak,
- ✓ Kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî doku bakımından önem taşıyan mekânların korunmasını sağlamak, bu amaçla onarım ve bakım ve yapmak,
- ✓ Büyükşehir sınırları içindeki toplu taşıma hizmetlerini yürütmek ve gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek,
- ✓ Kanalizasyon ve su hizmetlerini yürütmek,
- ✓ Mezarlıklar tesis etmek, işletmek, işlettirmek, defin hizmetlerini yürütmek,
- ✓ Hastaneler, sağlık merkezleri, gezici sağlık üniteleri ile yaşlılar, yetişkinler, kadınlar, engelliler, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek.

2.3.3. İl Özel İdarelerinin Çevre İle İlgili Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Merkezi idarenin taşra örgütü olan il özel idarelerinin günümüzdeki temelini 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi ve 1870 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesine göre kurulan vilayet umumi meclisleri oluşturmuştur. Daha sonra il özel idareler ile ilgili hükümler içeren 1913 tarihli İdare-i Hususiye-i Vilayet Kanunu Muvakkati çıkarılmış olup bu kanun 1987 yılında 3360 sayılı Kanunla değişikliğe uğramıştır. Kanun son olarak 2005 yılında değişikliğe uğramış olup, yerini 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'na bırakmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2009, s.13).

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 3. maddesinde il özel idaresi; ilde yaşayan halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı vatandaşlar tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmıştır.

Belediye ve köylerin hizmetleri belli bir alan ile sınırlı olduğu halde il özel idaresinin hizmetleri il sınırları içerisindeki bütün bölgeyi kapsamaktadır. Bu bakımdan il özel idaresi merkezi yönetimle diğer yerel yönetim birimleri arasında yerel ortak hizmetler yürüten ara düzey bir yerel yönetim birimi olarak görülmektedir (Eryılmaz, 2011, s.155).

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6. Maddesinde il özel idarelerinin çevreyle ilgili görev, yetki ve sorumlulukları şu şekilde düzenlenmiştir:

- ✓ İl sınırları içinde belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri hariç şehrin çevre düzeni planı, bayındırlık ve iskan, toprağın korunması, yoksullara kredi verilmesi, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları, ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binaların yapım bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçların karşılanmasına yönelik hizmetleri yapmakla görevli ve yetkilidir.
- ✓ Belediye sınırları dışında yol, su, kanalizasyon, katı atık, imar, çevre, acil yardım ve kurtarma, orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe yapımına ilişkin hizmetleri yapmakla görevli ve yetkilidir.

Ayrıca 5302 sayılı İl Özel İdare Kanununun 7. maddesine göre; belediye sınırları dışındaki gayri sıhhî müesseseler ile umuma açık istirahat ve eğlence yerlerine denetleme yapma ve ruhsat verme görevi il özel idarelerine verilmiştir. Kanununun 16. maddesine göre ise; il özel idaresi bünyesinde İhtisas komisyonları, her

bağımsız üyelerin ve siyasî parti grubunun il genel meclisindeki üye sayısının meclis üye tam sayısına oranlanması suretiyle oluşturulması, oluşturulan ihtisas komisyonları içerisinde çevre ve sağlık komisyonunun kurulması zorunlu kılınmıştır. Ayrıca Kanunun 65. maddesine göre; İl özel idareleri çevre ve sağlık hizmetlerinin yapılmasında ilde dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde daha etkin olmak, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programları uygulayabilmektedir.

2.3.4. Köy İdarelerinin Çevre İle İlgili Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Köyler Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan beri toplumumuzda bağımsız bir sosyal birim olarak yer almıştır. Köyler batıdaki komün yönetimlerinde olduğu gibi idari, sosyal ve siyasal ihtiyaçların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Köylerin bir mahalli idari birimi olarak düzenlenmesine yönelik ilk hükümler 1864 yılında Teşkil-i Vilayet Nizamnamesinde yer almıştır. Köylerin dünyada ve ülkemizde köklü bir geçmişe sahip olmalarına karşın, ülkemizde yerel yönetim birimi olarak kabul edilmeleri ve tüzel kişilik kazanmaları, T.B.M.M. tarafından 1924 tarihinde kabul edilen 442 sayılı Köy Kanunu'na dayanmaktadır (Ulusoy ve Akdemir, 2013, s.341-344).

Cumhuriyetin ilanından hemen bir yıl sonra kabul edilen Köy Kanunu ile ülkeye yeni bir düzen verme ve yeni bir kalkınma hamlesi sağlamak amaçlanmıştır. 1924 tarih ve 442 sayılı köy kanunu ile köy muhtarlıklarına tüzel kişilik verilmiş ve bu yerleşim birimlerinin tüm düzenlemeleri bu kanun ile yapılmıştır (Tortop vd., 2014, s.404-405).

Köy Kanununun 1. maddesinde nüfusu iki binden aşağı olan yerlere köy denilmekte olup, 2. maddesinde ise köy; cami, mektep, otlak, baltalık gibi ortak malları bulunan ve toplu veya dağınık biçimde evlerde yaşayan insanların bağ, bahçe ve tarlalarıyla birlikte oluşturduğu topluluktur şeklinde tanımlanmıştır.

1924 tarihli Köy Kanunu'nun 12. maddesi köye ait işleri ikiye ayırmakta olup bunlardan birisi köylünün mecburi işleri (m.13), diğeri ise yapılması köylünün isteğine bağlı olan işler (m.14)'dir.

Köy Kanunu'nun 13. maddesinde köylünün mecburi işleri 37 madde halinde sıralanmıştır. Bu maddedeki çevre ile ilgili olan düzenlemeleri şu şekildedir; köyü temiz tutmak, köy sınırları içerisindeki su birikintilerini kurutmak, köye su getirmek, çeşme yapmak, köy meydanını ve su kenarlarını ağaçlandırmak, köyde her eve ve ortak alanlara tuvalet yapmak, kirli suların akıp gitmesi için kapalı akıntılar yapmak, köy korusunu korumak olarak sıralanabilir.

Köy Kanunu'nun 14. maddesinde de yapılması köylünün isteğine bağlı olan işler 32 madde halinde sıralanmıştır. Bu maddedeki çevre ile ilgili olan düzenlemeler ise şu şekildedir; yol kenarlarına ağaç dikmek, evlerde ahırları odalardan ayrı bir yere yapmak, çamaşırlık, hamam, pazar, çarşı yerleri yapmak, köy korusu olmayan yerlerde koru yetiştirmek olarak sıralanabilir.

Köyler, il özel idareleri ve belediyeler ile karşılaştırıldığında gelirleri ve yetkileri azdır. Bu sebepten dolayı çevre ile ilgili hizmet ve faaliyetlerin uygulanması zorlaşmaktadır. Ancak doğa köylerde henüz tam anlamıyla bozulmamış ve kendini yenileyebilme yeteneğini kaybetmemiş olduğundan dolayı ise köylerde doğayı bozulmadan koruma imkanı bulunmaktadır (Geray, 1998, s.63).

3. BÖLÜM

BİR YEREL YÖNETİM BİRİMİ OLARAK UŞAK BELEDİYESİ'NİN ÇEVRE İLE İLGİLİ FAALİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde Uşak ilinin, Uşak Belediyesinin mevcut durumu ve Uşak ilindeki çevre sorunları açıklanarak, Uşak Belediyesi'nin çevre sorunlarına yönelik yürüttüğü faaliyetler ve çevreyi korumaya yönelik politikaları üzerinde durulacaktır.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Bu tez çalışmasında, Türkiye'de yerel yönetimlerin çevre sorunlarının çözümüne yönelik uygulamalarının ve politikalarının ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu nedenle Uşak Belediyesi özelinde çevre sorunlarının çözümüne yönelik yürüttüğü faaliyetler ve politikaları ele alınacaktır. Bu amaçla öncelikle merkezi yönetimin Uşak Belediyesine çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunda verdiği görev, yetki ve sorumluluklar çerçevesinde uyguladığı faaliyetler değerlendirilecektir. Ayrıca çalışmada elde edilen veriler ışığında Uşak Belediyesinin çevre sorunlarına yönelik politika ve faaliyetleri incelenerek uygulamada belediyelerde yaşanan sorunların belirlenmesi ve çözüm önerileri geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Alan araştırmasına dayalı bu çalışmada, yöntem literatüre dayalı olup, çevre sorunlarına ilişkin belediye verileri ele alınmış ve yetkili kişilerle de röportaj yapılmıştır. Literatür kapsamında farklı kaynaklardan; belediyenin faaliyet raporları, performans programı, stratejik planı, dergileri, internet sitesi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının internet sitesi, çevresel durum raporları ve çevre konusunda yayınlanmış farklı çalışmalar kullanılarak gerekli veriler toplanmıştır. Ayrıca Uşak Belediyesi ve Uşak Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünde görev yapan idareci ve mühendislerden gerekli konularda faydalanılmıştır.

Çevre kavramı çok geniş bir alanı kapsadığından dolayı bu çalışmada ağırlıklı olarak çevre sorunları; atıklar, hava kirliliği, su kirliliği, gürültü kirliliği vb. üzerinde durulmuştur.

3.2. UŞAK İLİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

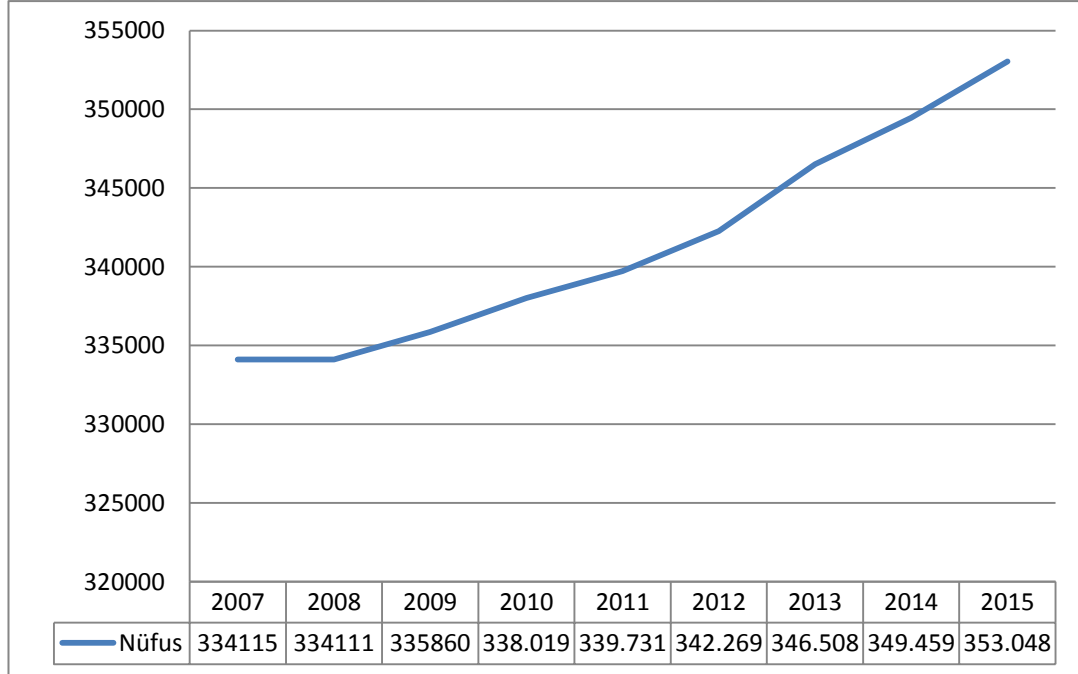
Uşak yöresi M.Ö. 4000 yıllarından itibaren yerleşim bölgesi olarak kullanılmakta olup, bilinen en eski adı Temenothyrae'dir. M.Ö. Hitit Krallığı, Frigya ve Lidyalıların egemenliği altında kalmıştır. Dünyada ilk kez parayı kullanan Lidyalılar, Uşak'ın batısında hüküm sürmüşlerdir. Lidyalılar döneminde Ege bölgesini yakın doğuya bağlayan tarihi kral yolu Uşak'tan geçmiştir. M.Ö. 6. yüzyılda bölge Anadolu Pers İmparatorluğuna bağlanmıştır. M.Ö. 4. yüzyılda Büyük İskender'in Pers İmparatorluğunu yıkmasıyla bölge sırasıyla Makedonya Devleti, Bergama Krallığı, Roma İmparatorluğu ve daha sonra M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğunun ikiye bölünmesiyle 700 yıl Bizans egemenliği altında kalmıştır. 1071 Malazgirt Savaşından sonra, Anadolu'nun fethiyle görevlendirilen 1. Süleyman Şah, Uşak'ı Selçuklu hâkimiyetine katmıştır. Selçuklu İmparatorluğunun yıkılmasından sonra Germiyanogulları, Osmanogulları Beylikleri bölgede hüküm sürmüş ve 1429'da Osmanlı Devletine katılmıştır. Kütahya iline bağlı bir ilçe iken 15 Temmuz 1953 yılında çıkarılan 6129 Sayılı Kanun ile il statüsüne kavuşmuştur (Kültür Turizm, agis, 2016).

Uşak yüzyıllar boyunca farklı medeniyetlere beşiklik etmiş, antik kentleri, paha biçilmez Karun Hazinelele ile Ege ve İç Anadolu geçiş güzergâhında coğrafi konumu gereği tarihi İpek ve Kral Yolu güzergâhında bulunan şirin bir ildir. Uşak ilinin en önemli özelliklerinden birisi ilkler kenti olmasıdır. 16. yy'da Türk halıcılığının merkezi konumunda olan Uşak, Halıları ile Fransa ve İngiltere gibi dünya ülkelerine ihraç etmiş, halıcılık ve kilimcilik sanayinin temelini oluşturmuştur. 1867 yılında tren yoluna, 20.yy'ın başında da elektriğe kavuşmuştur. 1905 yılında ilk iplik fabrikası kurulmuş, 1913 yılında da yapılan sanayi sayımında iplik ve dokumacılık alanında ülke genelinde üretim yapan 13 kuruluşun 3'ü Uşak'ta olduğu görülmüştür. Osmanlı bankasının ilk açılan şubelerinden biri Uşak'ta açılmış ve 1926 yılında da ülkemizin ilk şeker fabrikası Uşak'ta kurulmuştur. Ayrıca Türkiye'de ilk elektriği kullanan şehirdir. Tekstil ağırlıklı Birinci Organize Sanayi Bölgesi, Deri (karma)

Organize Sanayi Bölgesi ve küçük sanayi siteleri ile Uşak bir sanayi şehri konumundadır. Uşak özellikle tekstil ve deri başta olmak üzere seramik, gıda, halı üretimi, iplik, ve bunlar dışında kalan diğer sektörlerdeki faaliyetleriyle ülke ekonomisine önemli katkılar yapmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015, s.6).

Uşak ili Ege bölgesinde Orta Anadolu'yu ve Batıyı birbirine bağlayan İç Batı Anadolu bölümünde Gördes-Uşak Platosu üzerinde bulunmaktadır. Doğuda Afyon, kuzeyde Kütahya, güneyde Denizli ve batıda Manisa illeri bulunmaktadır. 5.341 km² alana sahip olan Uşak yüzölçümü itibariyle iller sıralamasında plaka numarası gibi 64. sıradadır. Ülke yüzölçümünün % 0.7 lik kısmını oluşturmaktadır. Uşak ilinde merkez ilçeye birlikte 6 ilçe, 18 belde ve 242 köy vardır. Uşak karayoluyla; İzmir'e 211km, İstanbul'a 491km ve Ankara'ya 368 km uzaklıktadır (Uşak Belediyesi, agis, 2015). 2015 yılı itibariyle Uşak ili Banaz, Eşme, Karahallı, Ulubey, Sivaslı ilçeleri ile birlikte toplam 353.048 nüfusa sahiptir (Tük, agis, 2016).

Şekil 1.Yıllara Göre Uşak İli Nüfusu

Kaynak: tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18616, Erişim Tarihi:11.02.2016

3.3. UŞAK BELEDİYESİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

Uşak Belediyesi, 15 Temmuz 1953 tarihinde 8458 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan Uşak'ın il statüsüne geçmesiyle, Uşak İli Merkez Belediyesi olarak faaliyetlerine başlamıştır (Wikipedia, agis, 2016).

Uşak Belediyesi'nin görev ve sorumlulukları 13.07.2005 tarih ve 25874 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. maddesinde belirlenmiştir. Ayrıca 15. maddesinde ise yetki ve imtiyazları da düzenlenmiştir.

Uşak Belediyesi 30 Mart 2014 tarihinde yapılan Mahalli İdareler Genel Seçimleri sonucunda Belediye Başkanı Nurullah Cahan, 3 başkan yardımcısı, 31 meclis üyesi ve 24 müdürlükten oluşan teşkilat yapısı ile hizmetlerini sürdürmektedir (Uşak Belediyesi, agis, 2016). Uşak Belediyesi'nde 2015 yılı itibariyle 298 memur, 222 işçi ve 29 sözleşmeli personel olmak üzere toplam 549 personel bulunmaktadır (Uşak Belediyesi, 2015 Yılı Faaliyet Raporu, s.20).

31 Mayıs 2009 tarih ve 27244 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Belediye ve Bağlı Kuruluşları ile Mahalli İdare Birlikleri Norm Kadro İlke ve Standartlarına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik hükümleri gereğince Uşak Belediyesi tarafından kurulması zorunlu olan birimler; Özel Kalem Müdürlüğü, Yazı İşleri Müdürlüğü, Fen İşleri Müdürlüğü, Mali Hizmetler Müdürlüğü, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, Temizlik İşleri Müdürlüğü, İtfaiye Müdürlüğü, Zabıta Müdürlüğü, Hukuk İşleri Müdürlüğü, Teftiş Kurulu Müdürlüğü, Veteriner İşleri Müdürlüğüdür (Uşak Belediyesi, 2015 Yılı Faaliyet Raporu, s.20).

İlgili yönetmelik hükümlerine göre Uşak Belediyesine 13 adet müdürlük seçme hakkı tanınmıştır. Uşak Belediyesinin kentsel hizmetlerin sunumundaki önem ve öncelikler dikkate alınarak kurulan müdürlükler şunlardır: İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğü, İşletme ve İştirakler Müdürlüğü, Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü, Park ve Bahçeler Müdürlüğü, Bilgi İşlem Müdürlüğü, Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü, Etüt Proje Müdürlüğü, Mezarlıklar Müdürlüğü, Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü, Muhtarlık İşleri Müdürlüğü, Spor İşleri Müdürlüğü, Su ve Kanalizasyon İşleri Müdürlüğüdür (Uşak Belediyesi, 2015 Yılı Faaliyet Raporu, s.4).

5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun 9. Maddesi gereğince kamu idareleri; kalkınma planları, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe yönelik misyon ve vizyonlarını oluşturur ve stratejik planlarını hazırlarlar. Uşak Belediyesi 'de bu madde gereğince misyonunu, vizyonunu ve stratejik planını hazırlamıştır. Bunları şöyle açıklayabiliriz:

3.3.1. Uşak Belediyesi'nin Misyonu

Uşak Belediyesinin Misyonu; belde halkının huzur, rahat, ve güven ortamı içerisinde yaşamalarını sağlamak amacıyla, kanunların verdiği görevler kapsamında, T. C. Devleti ve Hükümet politikaları ışığında, yaşanılabilir bir çevre ortamı içerisinde, halkının mahalli müşterek nitelik taşıyan barınma, dinlenme, eğlenme, ticaret, seyahat, eğitim ve kültür ihtiyaçlarını dikkate alarak, Uşak ilinin gelişme trendini ve belde halkının yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla, en iyi ve en kaliteli bir sosyal belediyeçilik hizmeti sunmaktır (Uşak Belediyesi, 2015-2019 Stratejik Planı, s.27).

3.3.2. Uşak Belediyesi'nin Vizyonu

Uşak Belediyesinin Vizyonu; sosyal belediyeçilik kavramı yerleşmiş, kentsel altyapısını tamamlamış, yaşanılabilir çevre yönetimini oluşturmuş, bilişim, iletişim, ve yönetimde simge haline gelmiş, karar alma ve uygulamada uyumlu ve koordineli; katılımcı, şeffaf, adaletin üstünlüğü ilkesine sıkı sıkıya bağlı, verimli, yerinde ve yerinden yöneten, Karun'un hazinelerine sahip, güçlü, öncü ve örnek bir şehir olmaktır (Uşak Belediyesi, 2015-2019 Stratejik Planı, s.27).

3.3.3. Uşak Belediyesi'nin Stratejik Planı

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 41. maddesi gereğince nüfusu 50.000'in üstünde olan belediyeler, geleceğe yönelik misyon, vizyon ve politikalar oluşturmak, hedefler belirlemek, performanslarını ölçmek ve bu sürecin durum değerlendirmesini yapmak amacıyla stratejik plan hazırlamaktadırlar.

Stratejik planlama, kuruluşun bulunduğu konumdan arzu ettiği konuma ulaşmak için izleyeceği yolu göstermektedir. Uzun vadeli, geleceğe yönelik bir bakış açısı içermektedir. Kuruluşun hedeflerini, amaçlarını ve bunlara ulaşmayı sağlayacak yöntemlerin belirlenmesini sağlar. Kuruluş bütçesinin stratejik planda ortaya konulan amaç ve hedefleri kapsayacak şekilde hazırlanmasına, hesap verme sorumluluğuna ve kaynak tahsisinin önceliklere dayandırılmasına kılavuzluk eder. Stratejik plan beş yıllık dönemi kapsayacak şekilde hazırlanarak Belediye Meclisince kabul edildikten sonra İçişleri Bakanlığına sunulur (Uşak Belediyesi, 2015-2019 stratejik planı).

Uşak Belediyesi'ne bağlı başlıca sorumluluk alanı çevre olan Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü'nün stratejik planına burada yer verilmiştir. Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü'nün 2015-2019 yıllarını kapsayan stratejik planı şöyledir (Uşak Belediyesi, 2015-2019 Stratejik Planı, s.62-63):

Uşak Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü 2015-2019 stratejik planında; Halkın temiz bir çevre ve temiz bir kentte, sağlıklı koşullar içerisinde yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli tedbirlerin alınmasını ve uygulanmasını, halkın çevre ile ilgili şikâyetlerinin çözülmesini ve sürdürülebilir, yenilebilir katılımcı yönetim sistemi oluşturmayı amaçlamaktadır.

Uşak Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü belirlenen bu amaçlara ulaşmak için bir takım hedefler ortaya koymuştur. Bu hedefler aşağıda sıralanmıştır;

- ✓ Temiz toplum ilkesinin yerleştirilmesi için halkı bilinçlendirme çalışmalarının yürütülmesi,
- ✓ Çevre Kanunu ve ilgili yönetmelikler gereğince denetimler yapılarak, çevrenin korunması ve çevre sorunlarının çözülmesi,
- ✓ Karaağaç Mahallesinde bulunan vahşi çöp döküm alanının rehabilitasyon çalışmalarının tamamlanması sağlanacaktır.

Bu hedeflere ulaşabilmek için şu stratejik faaliyetler geliştirilmiştir;

- ✓ Çevre kirliliğinin önlenmesi amacıyla kirlenmeye sebep olan kişi, kurum veya kuruluşlar tespit edilerek yasal mevzuatlar çerçevesinde gerekli yaptırımlar uygulanarak olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve standartların uygunluğu sağlanacaktır.

- ✓ Çevre kirliliğine sebep olan her türlü atığın çevre ve insan sağlığına zarar vermeden yasal mevzuatlar çerçevesinde toplanması, taşınması, geri dönüşümü veya bertaraf edilmesi sağlanacaktır.
- ✓ Çevre kirliliği ile ilgili gelen şikayetler incelenerek, yasal mevzuatlar çerçevesinde değerlendirilecektir.
- ✓ Gürültü kirliliğine neden olan her türlü faaliyet Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği çerçevesinde değerlendirilerek, gürültü kirliliği kontrol altına alınacaktır.
- ✓ Vatandaşların çevre ve kent temizliği konusunda bilgilendirilmesi, sağlıklı ve temiz toplum anlayışının geliştirilmesi amacıyla yılda en az bir kez 5.000 adet / kampanya eğitici ve bilgilendirici yayınların basılarak dağıtılması sağlanacaktır.
- ✓ Atık piller ve bitkisel atık yağların çevreye verdiği zararlar ve bertaraf yöntemleri konusunda öğrencilerin bilinçlendirilmesi için okullarda eğitim seminerleri düzenlenecektir.
- ✓ Ambalaj atıklarının çevreye verdiği zararlar ve geri dönüşümünün önemine ilişkin öğrencilere bilinçlendirme çalışmaları yapılacaktır.
- ✓ Ambalaj atıklarının çöplerden ayrı toplanması kapsamında Kemalöz ve Cumhuriyet Mahallelerinde başlatılan projenin 5 yıl içerisinde şehrin tamamında uygulanması sağlanacaktır.
- ✓ İlde oluşan inşaat, hafriyat ve moloz atıkları için uygun alan temin edilerek, inşaat, hafriyat atıklarının Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği'ne uygun alanlarda depolanması sağlanacaktır. Bu sayede farklı alanlara rastgele yapılan dökümlerin önlenmesi sağlanacaktır.
- ✓ Karaağaç Mahallesiinde bulunan vahşi çöp döküm sahasında kalan çöp kütlelerinin üzerinde kil tabakası oluşturularak geçirimsiz hale getirilerek, üzerine bitkisel toprak serilecek ve peyzaja hazır hale getirilecektir.

Uşak Belediyesinin bir çevre politikası bulunmamaktadır. Uşak Belediyesi'nin 2015-2019 stratejik planı incelendiğinde ise Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü ya da diğer müdürlükler tarafından çevre politikalarının oluşturulması ile ilgili herhangi bir çalışmanın yürütülmediği görülmektedir. Ancak Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü tarafından kültür politikalarının oluşturulmasının hedeflendiği görülmektedir.

3.4. UŞAK İLİNİN ÖNCELİKLİ ÇEVRE SORUNLARI

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yayınlanan çevre durum raporlarına göre Uşak ilindeki çevre sorunları öncelik sırasına göre şu şekilde sıralanabilir:

Tablo 1. Uşak İli 2012, 2013, 2014 Yılları Öncelikli Çevre Sorunları

İl	Hava Kirliliği	Su Kirliliği	Toprak Kirliliği	Atıklar	Gürültü Kirliliği	Erozyon	Doğal Çevrenin Tahribatı
Uşak	2	3	4	1	5	6	7

Kaynak : T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012, 2013, 2014 Yılları Çevre Durum Raporu.

Uşak ilinin bir sanayi şehri olması pek çok önemli çevre sorununu da beraberinde getirmiştir. Evsel atıkların düzensiz olarak depolanması ve sanayiden kaynaklanan atıkların bertaraf yönündeki sıkıntılar katı atık sorununu Uşak ilinde karşılaşılan çevre sorunları arasında ilk sıraya taşımıştır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013, s.117).

Uşak hava kirliliği açısından birinci derecede kirli iller arasında yer almaktadır. Hava kirliliği başlıca ısınma, sanayi ve trafik kaynaklıdır. Hava kirliliğinin en büyük nedeni topografik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Uşak ilinin çevresi açık ve dalgalı düzlükler görünümündedir. İklimi karasal iklim ile akdeniz iklimi arasında geçiş özelliği taşımaktadır. Kış mevsiminin soğuk geçmesinden dolayı ısınma amaçlı daha fazla yakıt kullanımına yol açmakta ve kış mevsiminde hava kirliliğinin artmasına neden olmaktadır. Doğalgaz kullanımı sanayi de 2003 yılından sonra, konutlar da ise ısınma amaçlı olarak 2005 yılından sonra kullanılmaya başlanmıştır. Şehirlerarası Afyon İzmir karayolunun il yerleşim merkezinin içerisinden geçmesi ve araç trafiğinin yoğun olması nedeniyle motorlu taşıtlardan kaynaklanan egzoz emisyonları da hava kirliliğinde etkili olmaktadır. Uşak ilinde sanayinin yoğun olması ve şehir merkezinde kalması emisyonların kontrolsüzce atmosfere bırakılması, sanayide ve konutlarda kalitesiz kömürlerin kullanılması, yakıcıların eğitimsiz olması, kazan ve baca temizliklerinin ihmal edilmesi, düşük standartta kalorifer kazanları ve sobaların kullanılması hava

kirliliğinde önemli rol oynamaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014, s.110).

Tablo 2.Uşak İlinde Hava Kirliliğinin Önlenmesinde Karşılaşılan Güçlükler

Karşılaşılan Güçlükler	Önem Sırası
Yeterli Denetim Yapılamaması	2
Ateşçilerin Eğitimsiz ve Bilinçsiz Olması	3
Halkın alım gücünün düşük olmasından dolayı kalitesiz yakıt kullanılması	1
Kaliteli Yakıt Teminindeki Zorluklar	5
Kurumsal ve Yasal Eksiklikler	6
Toplumda Bilinç Eksikliği	4
Meteorolojik Faktörler	8
Topografik Faktörler	7

Kaynak : T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Uşak İli 2014 Yılı Çevre Durum Raporu

Uşak ilinin üçüncü öncelikli çevre sorunu su kirliliğidir. Uşak ili Büyük Menderes ve Gediz Havzası içerisinde yer almaktadır. Uşak ilinden Banaz Çayı, Dokuzsele Deresi, Hamam Çayı ve Gediz Nehri su kütleleri geçmektedir. Büyük Menderes Nehri Uşak ili içerisindeki Banaz Çayı, Dokuzsele Deresi ve Hamam Çayı su kütleleri ile beslenmektedir. Dokuzsele deresine atıksu arıtma tesisleri bulunan ağırlıklı olarak tekstil, deri sanayiden oluşan Karma Organize Sanayi Bölgesi ve bölgede bulunan küçük işletmelerin endüstriyel atıksuları (AAT'leri mevcut) deşarj edilmektedir. Ayrıca bunun dışında da evsel ve tarımsal kaynaklı kirliliğe de maruz kalmaktadır. Banaz Çayı genellikle yerleşim yerlerinden kaynaklanan evsel, tarımsal ve hidromorfolojik kaynaklı baskıya maruz kalmaktadır. Hamam Çayı gıda sektöründe faaliyet gösteren 3 adet işletmenin (tümünün AAT'leri mevcut) endüstriyel atık suları ile evsel, tarımsal ve hidromorfolojik baskıya maruz kalmaktadır. Gediz Nehri ise atık su arıtma tesisi mevcut olan Uşak Organize Sanayi Bölgesinin atıksuları ile evsel, tarımsal ve hidromorfolojik baskıya da maruz kalmaktadır. Uşak ilinde kayıtlı işletmelerin tümünün atıksu arıtma tesisleri mevcuttur. Ancak işletmecilerin çevre yatırımlarına olumsuz bakışları, projelerin

hazırlanma aşamasında yanlış öngörüler, işletmelerde nitelikli personel eksikliği ve projeksiyon hesapları endüstriyel nitelikli kirliliğin en temel nedenleridir. Uşak ilinde nüfusu 100.000'in üzerinde olan tek belediye Uşak Belediye'sinin evsel atık su arıtma tesisi mevcuttur. Uşak ilindeki bütün belediyeler çerçevesinde çevre duyarlılığındaki ciddi eksiklikler, planlamaların zamanında ve detaylı yapılmaması, alt yapı konusundaki uzman kadro eksikliği, yatırımların planlama aşamasında kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyon ve paylaşım eksikliği evsel nitelikli kirliliğin en temel faktörleridir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014, s.111).

Tablo 3.Uşak İlinde Su Kirliliğinin Önlenmesinde Karşılaşılan Güçlükler

Karşılaşılan Güçlükler	Önem Sırası
Yeterli Denetim Yapılmaması	6
Mali imkansızlıklar nedeniyle arıtma tesislerinin kurulamaması	7
Kurumsal ve Yasal Eksiklikler	5
Toplumda Bilinç Eksikliği	1
Diğer-Mevcut Arıtma Tesislerinin Düzenli Çalıştırılmaması	4
Diğer-Mevcut Arıtma Tesislerinin Uzun Vadeli Planlanmamış Olması-Projeksiyon Hataları	2
Diğer – Personel Eksikliği	3

Kaynak : T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Uşak İli 2014 Yılı Çevre Durum Raporu.

3.5. UŞAK BELEDİYESİ'NİN ÇEVRE SORUNLARINA YÖNELİK YÜRÜTTÜĞÜ ÇALIŞMALAR

Belediye Kanunu'nun 56.maddesi gereğince belediyelerde 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 41. maddesinde belirtilen şekilde; stratejik plan ve performans programına göre yürütülen faaliyetlerin, belirlenmiş performans ölçütlerine göre gerçekleşme durumunu, ortaya çıkan sapmaların nedenlerini ve belediye borçlarının durumunu açıklamak amacıyla her yıl faaliyet raporu

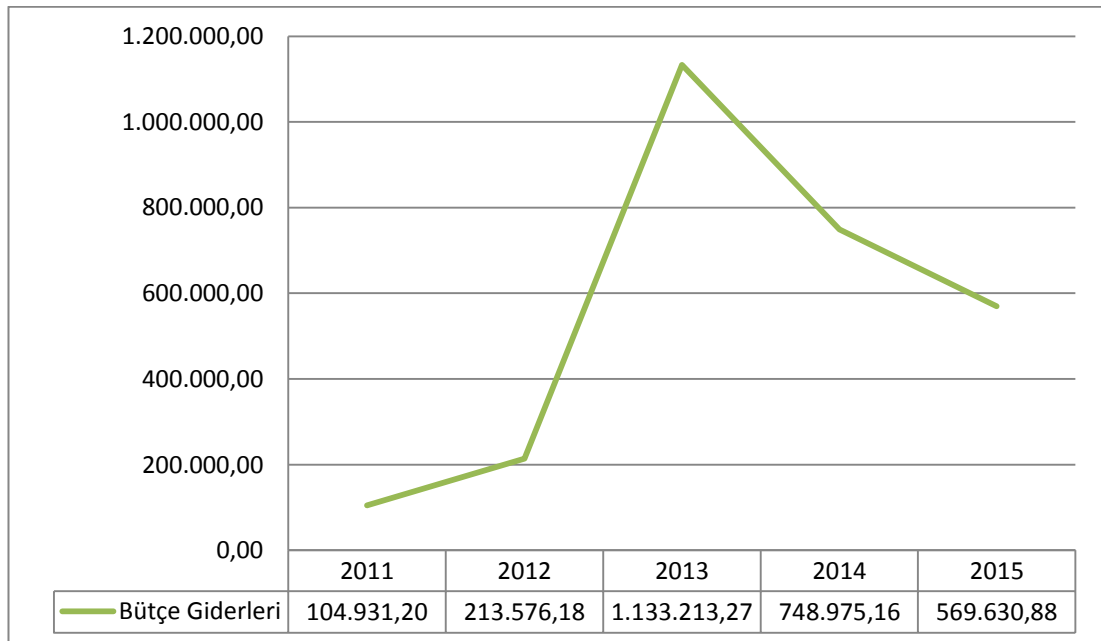
hazırlanmaktadır (5393 Sayılı Belediye Kanunu). Uşak Belediyesinin çevre ile ilgili yürüttüğü faaliyetler bu raporlarda yer almaktadır.

Uşak Belediyesi'nin çevrenin korunması ve geliştirilmesi ile ilgili faaliyetleri doğrudan Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü 58 sayılı Meclis Kararı ile 03.02.2010 tarihinde kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır (Uşak Belediyesi, 2010 Yılı Faaliyet Raporu, s. 255).

Uşak Belediyesi'nin çevre ile ilgili faaliyetleri dolaylı bir şekilde ise, Temizlik İşleri Müdürlüğü, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, Park ve Bahçeler Müdürlüğü, Fen İşleri Müdürlüğü ve belediyeye bağlı diğer müdürlükler aracılığıyla yürütülmektedir.

Uşak Belediyesine bağlı Temizlik İşleri Müdürlüğü'nün çevre ile ilgili en önemli görevi belediye sınırları içerisinde temizlik hizmetlerinin yürütülmesini sağlamaktır. İmar ve Şehircilik Müdürlüğü'nün görevi; Belediye sınırları içerisinde her türlü (toplu yerleşim alanları) planlama işleri, kentsel dönüşüm, gecekondular bölgelerinde ıslah imar planları yapmaktır. Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nün görevi park ve yeşil alanları artırmak ve geliştirmektir. Fen İşleri Müdürlüğü'nün görevi ise meydan, cadde ve yollar yapmaktır (Uşak Belediyesi, 2014 Faaliyet Raporu, s. 6-9).

Şekil 2. Yıllara Göre Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü Bütçe Giderleri

Kaynak : Uşak Belediyesi, 2010 - 2015 Yılları Arası Faaliyet Raporları.

Uşak Belediyesine bağlı Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü 04.01.2016 tarihli belediye meclis kararı ile kapatılma kararı alınmıştır. Kapatılan Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğünün görev ve yetkileri Uşak Belediyesine bağlı Temizlik İşleri Müdürlüğüne devredilmiştir. Ayrıca uzman personel eksikliği gibi nedenlerden dolayı kapatılan Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğünün yürüttüğü ısınmadan kaynaklanan hava kirliliği ve gürültü kirliliğini önlemeye yönelik görev ve yetkilerinin Uşak Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüne devredilebilmesi için Çevre ve Şehircilik Bakanlığına görüş sorulmuştur (Uşak Belediyesi Başkan Yard., 2016).

Uşak Belediyesine bağlı olan Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü çevre ile ilgili faaliyetlerini 5393 sayılı Belediye Kanunu, 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 2872 sayılı Çevre Kanunu, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği, Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği, Bitkisel Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği, Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği, Ömrünü tamamlamış Lastiklerin Kontrolü Yönetmeliği, Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliklerinin Belediyelere verdiği görev ve sorumluluklar çerçevesinde yürütmüştür (Uşak Belediyesi, 2014 Yılı Faaliyet Raporu, s.484). Uşak Belediyesi tarafından çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik ayrıca hazırlanmış bir çevre politikası bulunmamaktadır. Uşak Belediyesi'nin 2015-2019 stratejik planı incelendiğinde Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü tarafından kültür politikalarının oluşturulması hedeflenmektedir. Ancak Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü ya da diğer müdürlükler tarafından çevre politikalarının oluşturulması ile ilgili herhangi bir çalışma görülmemektedir (Uşak Belediyesi, 2015-2019 Stratejik Planı, s.36).

Temel sorumluluk alanı çevreyi, çevre sağlığını korumak ve geliştirmek olan Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü'nün görev ve sorumlulukları şunlardır (Uşak Belediyesi, 2014 Faaliyet Raporu, s.17) ;

- ✓ 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 1593 Sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 2872 Sayılı Çevre Kanunu ve ilgili yönetmelikler doğrultusunda görev yapmak,
- ✓ Çevre koruma ve kontrolü ile ilgili alınması ve uygulanması gereken tedbirleri almak, ilgili mevzuatlar çerçevesinde belediyelere verilen görevleri yerine getirmek,

- ✓ Çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi amacıyla şartlara en uygun teknolojik tesislerin kurulmasını sağlamak ve tesislerin vasıflarını tespit etmek,
- ✓ Atıkların ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde kaynağında ayrılması, toplanması, taşınması, bertaraf edilmesi ve geri dönüşümünün sağlanması ile ilgili çalışmaların yürütülmesini sağlamak ve kontrollerini yürütmek,
- ✓ Gürültü kirliliğine ilişkin şikayetleri değerlendirmek ve gürültü kirliliğini önlemeye yönelik çalışmalar yürütmek,
- ✓ Kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri ile çevre konusunda işbirliği ve koordinasyonu sağlamak,
- ✓ Kuruluşlarının ve vatandaşların çevre ile ilgili dilek ve şikâyetlerini almak, değerlendirmek ve gerekli yasal işlemleri yerine getirmek,
- ✓ Çevre yatırımları ve uygulamalarına etkinlik kazandırmak amacıyla eğitim faaliyetlerini izlemek ve değerlendirmek,
- ✓ Çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmak, eğitim faaliyetleri düzenlemek, plan ve projeler hazırlamak,
- ✓ Çevrenin korunması ve geliştirilmesi ile ilgili sempozyum, seminer, fuar düzenlemek,
- ✓ Toplumda çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik vatandaşları eğitime ve bilgilendirme çalışmaları yapmak, etkinlikler düzenlemek, çevre ile ilgili yürütülen faaliyetlere katkı sağlamak,
- ✓ Faaliyet alanı ile ilgili yıllık faaliyet raporu, stratejik plan ve performans programı hazırlamak.

Uşak Belediyesi 5393 sayılı Belediye Kanununun verdiği görev, yetki ve sorumluluklara dayanarak belediye sınırları içerisindeki çevrenin korunup geliştirilmesi amacıyla bir takım çalışmalar yürütmektedir. Uşak Belediyesi tarafından çevrenin korunup geliştirilmesine yönelik yürütülen faaliyetler şunlardır;

3.5.1. Katı Atıkların Düzenli Depolanması ve Bertarafına Yönelik Çalışmalar

Belediyelere sürdürülebilir kalkınma ilkesi kapsamında çevre ve insan sağlığının korunması amacıyla atık yönetimi hususunda önemli görev ve sorumluluklar verilmiştir. 5393 sayılı Belediye Kanunu ile belediyelere sürdürülebilir

kalkınma ilkesi çerçevesinde katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması geri kazanılması, ortadan kaldırılması ve depolanması ile ilgili bütün hizmetleri yapmak ve yaptırmak görevleri verilmiştir (5393 Sayılı Belediye Kanunu).

Uşak'ta 2013 yılına kadar belediye sınırları içerisinde toplanan evsel katı atıklar, şehir merkezine 4 km uzaklıkta bulunan karaağaç mahallesi vahşi çöp alanında gelişi güzel bir şekilde depolanmıştır. Atıkların düzensiz olarak depolanması sonucu sızıntı suları yeraltı sularına karışmış, kötü kokular çevreye yayılmış ve rüzgarın etkisiyle çevreye yayılan atıklar görsel kirlilik oluşturmaya başlamıştır. Özellikle yaz aylarında depolama alanında metan gazı çıkışına bağlı olarak yanma olayları meydana gelmiş bu durum ise hava, su ve toprak kirliliğine neden olmuştur (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2011, s.150).

Bu olaylar konunun önemini gündeme getirerek ilgili projelerin yapılmasını sağlamıştır. Uşak Belediye Başkanlığı, 5 ilçe ve 18 belde belediyesinin katılımıyla Uşak İli Sürdürülebilir Çevre Yönetimi Belediyeler Birliği kurulmuştur. Bu çerçevede Uşak İli Sürdürülebilir Çevre Yönetimi Belediyeler Birliği tarafından Ovademirler Köyünde 2010 yılında Uşak Katı Atık Düzenli Depolama Tesisinin ihalesi yapılmıştır. Daha sonra birliğin adı Uşak Çevre Birliği olarak değiştirilmiştir. Tesis depolama lotu, elektrik enerjisi üretim tesisi, ambalaj atıklarını ayrıştırma ünitesi, atık pil geçici depolama alanından oluşan entegre bir tesis niteliğinde olup, 2013 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Tesisin uygulamaya geçmesiyle birlikte Uşak ve Bölme Belediyelerinin evsel katı atıkları ile sanayi tesislerinin ve Organize Sanayi Bölgelerinin evsel çöpleri ile ikinci sınıf katı atıkları tesise iletilmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014, s.36).

Tesisin faaliyete geçmesiyle Uşak Belediyesi tarafından karaağaç mahallesinde bulunan atıklar, tasfiye edilerek katı atık düzenli depolama tesisine aktarılmıştır. Çöp alanının boşaltılmasıyla karaağaç mahallesinde bulunan vahşi çöp depolama alanında rehabilitasyon çalışmaları başlatılmıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014, s.36).

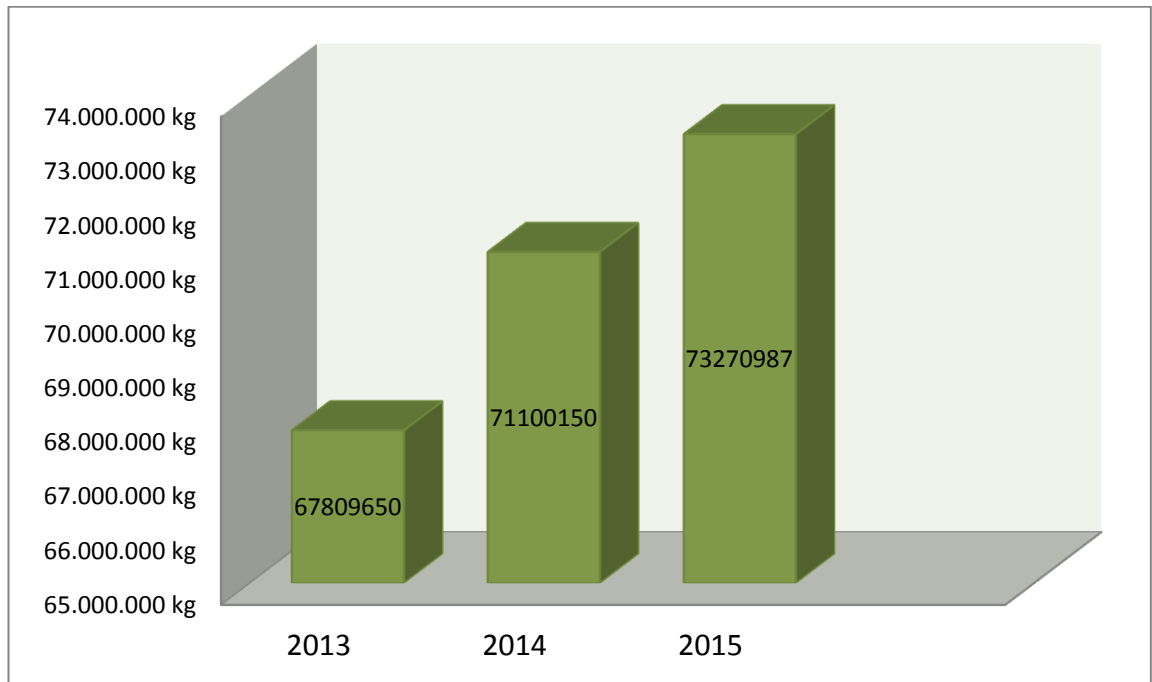
Karaağaç Mahallesi 553.534,40 m² vahşi çöp döküm alanına yönelik rehabilitasyon çalışmaları kapsamında;

- ✓ Eski döküm sahalarına ibrelili ve yapraklı olmak üzere 7.360 adet fidan dikilmiştir.

- ✓ Alana 1050 adet leylandi fidanı ve 10.000 adet lavanta bitkisi ve ağaç sökme makinesi aracılığıyla 75 adet çam ağacı dikilmiştir.
- ✓ Alanın 100.000 m²'lik kısmına 20.000 m³ bitkisel toprak serilerek peyzaja hazır hale getirilmiştir.
- ✓ Alanda oluşan gazların sıkışarak patlamasını önlemek ve bu gazların drenajının sağlanması amacıyla 8 metre ile 40 metre arasında değişen derinliklerde sondajla toplam 20 adet gaz bacası açılmıştır.
- ✓ Yer altı sularının kirlenmesini önlemek amacıyla sahanın üzeri 50 cm kil tabakası ile kaplanmıştır. Toplamda ise 20.000 m³ kil serimi gerçekleştirilmiştir.
- ✓ Park ve Bahçeler Müdürlüğü ile işbirliği içerisinde çalışılarak alan piknik ve rekreasyon alanı olarak düzenlenmiştir (Uşak Belediyesi, 2014 Faaliyet Raporu, s.453).

Uşak Katı Atık Düzenli Depolama Tesisine gönderilen düzenli depolama yöntemi ile bertaraf edilen atık miktarları şu şekildedir:

Şekil 3.Yıllara Göre Uşak Belediyesi K.A.D.D.T. toplam katı atık miktarı (kg)

Kaynak : Uşak Belediyesi, 2013, 2014, 2015 Yılları Faaliyet Raporları.

Buna göre çalışmamızın uygulama boyutunu oluşturan ve 2013 yılında faaliyet geçen katı atık düzenli depolama tesisinde; 2013 yılında 67.809.650 kg, 2014 yılında 71.100.150 kg, 2015 yılında ise 73.270.987 kg katı atık düzenli depolama yöntemi ile çevreye verebileceği zararlar minimize edilmiştir. 2014 yılında bertaraf edilen katı atık miktarı 2013 yılına göre yaklaşık %5 oranında, 2015 yılında bertaraf edilen katı atık miktarı ise 2014 yılına göre yaklaşık %3 oranında artmıştır.

3.5.2. Ambalaj Atıklarının Kaynağında Ayrı Toplanmasına Yönelik Çalışmalar

Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği ile kaynağında ayrı toplama görevi çöp toplama hizmetine paralel olarak belediyelere verilmiştir. Yönetmeliğe göre; apartman, okullar, site yönetimleri, hastaneler, üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları, sağlık kuruluşları, oteller, lokantalar, büfeler, marketler, şehirlerarası otobüs terminalleri, organize sanayi bölgeleri, havayolu terminalleri, demiryolu istasyonları, limanlar, spor kompleksi, stadyumlar, sanayi siteleri, serbest bölge yönetimleri, satış noktaları, fabrikalar, iş ve alışveriş merkezleri gibi ambalaj atığının olduğu benzeri yerlerde yönetimler, ambalaj atıklarını diğer atıklardan ayrı olarak toplamak ve bu yönetmelikte tanımlanan toplama sistemine verilmek üzere hazır etmekle yükümlüdürler. Uşak Belediyesi 2011 yılında imzaladığı protokol ile yönetmeliğe uygun olarak pilot bölgelerde kaynağından ayrı toplama çalışmalarına başlamıştır (Uşak Belediyesi, 2011 Faaliyet Raporu, s.213).

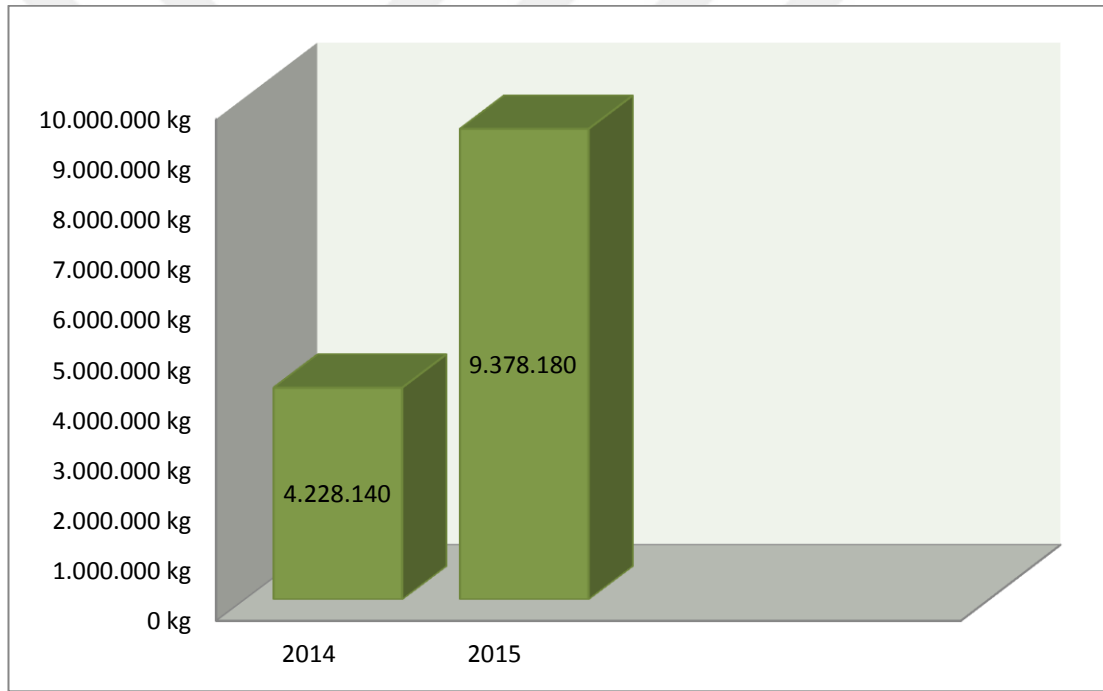
Uşak belediyesi ile lisanslı firma Günay İnşaat Geri Dönüşüm Taş. Tes. Mad. San. Ve Tic. Ltd. Şti. arasında ambalaj atıklarını toplamak amacıyla imzalanan protokol kapsamında, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca 31.03.2014 tarihinde onaylanan Atık Yönetim Planı çerçevesinde ambalaj atıklarının kaynağında ayrı toplanmasına yönelik çalışmalar 2014 yılında başlatılmıştır (Uşak Belediyesi, 2014 Faaliyet Raporu, 489).

2014 yılında Cumhuriyet, Fatih ve Kemalöz Mahallelerindeki konutlarda, broşür dağıtılarak mahalle sakinleri proje hakkında bilgilendirilmiştir. Tüm kamu kurum ve kuruluşları ile sitelere iç mekan geri dönüşüm kutuları, konutlara ise geri dönüşüm poşetleri dağıtılmıştır. 2014 yılı kasım ayında ise Ünalın Mahallesinde

bilgilendirme çalışmaları yapılarak ambalaj atıklarının kaynağından ayrı toplama çalışmaları yapılmıştır (Uşak Belediyesi, 2014 Faaliyet Raporu, s.490).

2015 yılında Kemalöz, Cumhuriyet, Fatih ve Ünalın mahallelerinde ambalaj atıklarının kaynağından ayrı toplanmasına yönelik çalışmalar devam etmiştir. Tüm kamu kurum ve kuruluşları ve sitelere iç mekan geri dönüşüm kutuları, konutlara ise mavi ambalaj atığı geri dönüşüm poşetleri dağıtılmıştır. Ayrıca İsmet Paşa Caddesi'ne de geri dönüşüm kutuları yerleştirilmiştir. Böylelikle ambalaj atıklarının kaynağından ayrı toplanması sağlanmaktadır (Uşak Belediyesi, 2015 Faaliyet Raporu, s.306).

Şekil 4.Yıllara Göre Uşak Belediyesi Ambalaj Atıkları Kaynakta Ayrı Toplama Miktarları (kg)

Kaynak : Uşak Belediyesi, 2014, 2015 Yılları Faaliyet Raporları.

Buna göre çalışmamızın uygulama boyutunu oluşturan ve Uşak Belediyesi tarafından 2014 yılında uygulamaya konulan ambalaj atıklarının kaynağından ayrı toplanmasına yönelik olarak; 2014 yılında 4.228.140 kg, 2015 yılında ise 9.378.180 kg ambalaj atığı toplanarak çevreye verebileceği zararlar minimize edilmiş ve yeniden ekonomiye kazandırılmıştır. 2015 yılında toplanan ambalaj atığı miktarı 2014 yılına göre yaklaşık % 122 oranında artmıştır.

3.5.3. Bitkisel Atık Yağların Toplanmasına Yönelik Çalışmalar

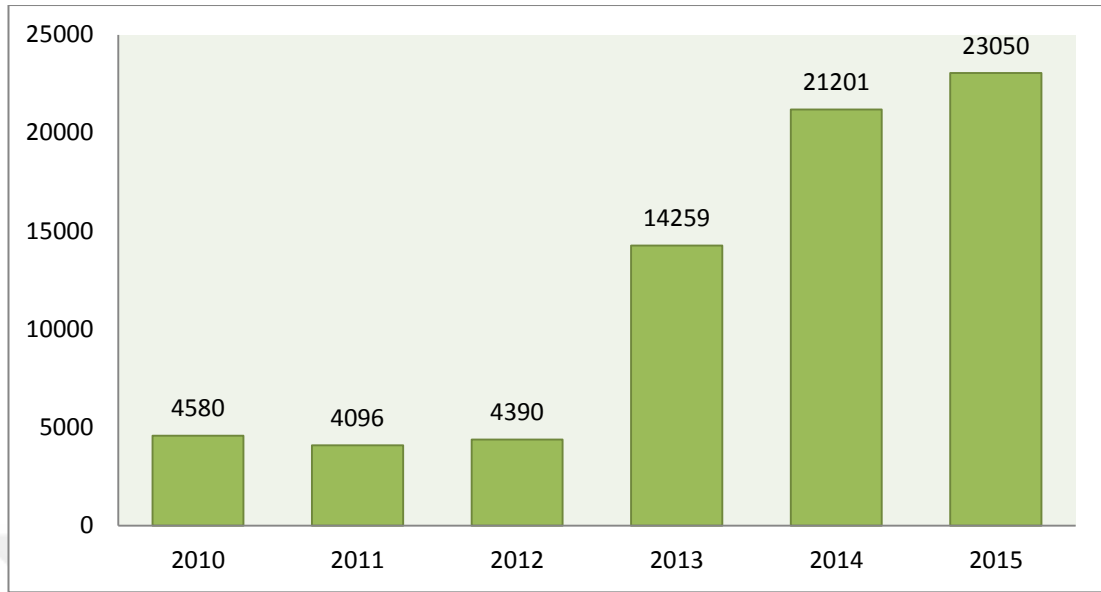
19.04.2005 tarih ve 25791 sayılı resmi gazetede yayımlanan Bitkisel Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği gereğince ve 03.11.2008 tarihinde Çevre ve Orman Bakanlığında bitkisel atık yağ üreticilerinin denetlenmesi ve bitkisel atık yağ üreticilerine idari yaptırım uygulanması konusunda alınan yetki devri ile 2010 yılında Uşak Belediyesi ile lisanslı firmalardan Alternatif Enerji ve Biyodizel Üreticileri Birliği Derneği (Albiyobir) arasında protokol imzalanmıştır (Uşak Belediyesi, 2011 Faaliyet Raporu, s.211).

Kanalizasyon sistemlerine ve doğaya zararlı olan atık yağlar lokanta, yemek fabrikaları, restaurant ve fastfood gibi işletmelerden Albiyobir tarafından toplanmıştır (Uşak Belediyesi, 2010 Yılı Faaliyet Raporu, s.257). Ayrıca Bitkisel atık yağ konusunda işletmelerde yapılan denetimlere paralel olarak evlerde, okullarda ve toplu yaşam alanlarında bilgilendirme çalışmaları yapılmıştır (Uşak Belediyesi, 2011 Faaliyet Raporu, s.211).

Uşak Belediyesi ile lisanslı firmalardan Deha Bitkisel Atık Yağ Toplama Geri Kazanım Biodizel Üretim San. Tic. A.Ş. arasında bitkisel atık yağların toplanması amacıyla 2013 yılı Mart ayında yeni bir protokol imzalanmıştır (Uşak Belediyesi, 2013 Faaliyet Raporu, s.459).

Protokol kapsamında 19 mahalle muhtarlığı ve il merkezindeki okullara atık yağ toplama bidonları bırakılarak evlerde oluşan kızartmalık atık yağların toplanması sağlanmıştır. Şehir merkezinde faaliyet gösteren restaurant, lokanta, yemek fabrikaları, kafeler vb. işletmelerden 15 günlük periyotlarda lisanslı firma aracılığıyla yönetmeliğe uygun olarak bitkisel atık yağlar toplanmıştır (Uşak Belediyesi, 2014 Faaliyet Raporu, s.493). Böylelikle atık yağların doğaya vereceği zararlar minimize edilmekte ve ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

Şekil 5.Yıllara Göre Uşak Belediyesi Bitkisel Atık Yağ Toplama Miktarları (kg)

Kaynak : Uşak Belediyesi, 2010 - 2015 Yılları Arası Faaliyet Raporları.

Buna göre çalışmamızın uygulama boyutunu oluşturan ve Uşak Belediyesi tarafından 2010 yılında uygulamaya konulan bitkisel atık yağların toplanmasına yönelik olarak; 2010 yılında 4.580 kg, 2011 yılında 4.096 kg, 2012 yılında 4.390 kg, 2013 yılında 14.259 kg, 2014 yılında 21.201 kg, 2015 yılında ise 23.050 kg bitkisel atık yağ toplanarak çevreye verebileceği zararlar minimize edilmiş ve yeniden ekonomiye kazandırılmıştır. Toplanan bitkisel atık yağlar yıllara göre incelendiğinde 2013, 2014 ve 2015 yıllarında önemli ölçüde artış gösterdiği görülmektedir.

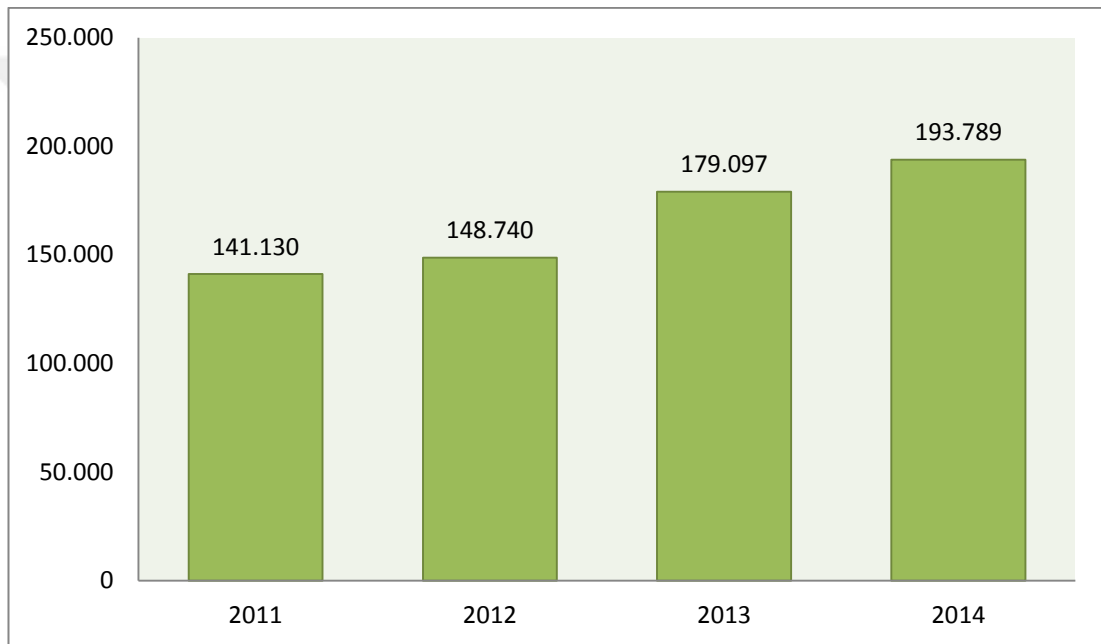
3.5.4. Atık Madeni Yağların Toplanmasına Yönelik Çalışmalar

Uşak Belediyesi ile PETDER arasında il sınırları içerisinde insan ve çevre sağlığını tehdit eden atık motor yağlarının yaratacağı kirliliğin engellenmesi için 5 Mayıs 2011 tarihinde bir protokol imzalanmıştır. Bu protokolle belediye sınırları içerisinde atık motor yağı üreten kaynakların belirlenmesi, atık motor yağlarının çevre ve insan sağlığı açısından oluşturduğu riskler ile ilgili olarak toplumun bilinçlendirilmesine yönelik ortak çalışmalar yürütülmesi, atık motor yağlarının PETDER lisanslı araçları ile bedelsiz olarak toplanıp geri kazanım veya bertarafının sağlanmasını amaçlamaktadır (Uşak Belediyesi, 2011 Faaliyet Raporu, s.211).

Ayrıca PETDER'in 1 varil 1 ağaç projesi kapsamında, belediyeden toplanan her bir varil atık motor yağı için bir fidan dikilmesi planlanmıştır. Proje kapsamında Atatürk Orman Çiftliğine ait Çakırlar Çiftliğinde bulunan araziye 15 bin adet fidan dikimi yapılmıştır (Uşak Belediyesi, 2011 Faaliyet Raporu, s.211).

Uşak Belediyesi faaliyet raporlarında 2014, 2015 yıllarına ait toplanan atık madeni yağların miktarları belirtilmemiştir. Bundan dolayı atık madeni yağ miktarları Uşak Belediyesinin atık motor yağlarının toplanması konusunda protokol imzaladığı PETDER'in 2014 yılı faaliyet raporundan alınmıştır.

Şekil 6.Yıllara Göre Uşak Belediyesi Atık Madeni Yağ Toplama Miktarları (kg)

Kaynak : PETDER 2014 Yılı Faaliyet Raporu.

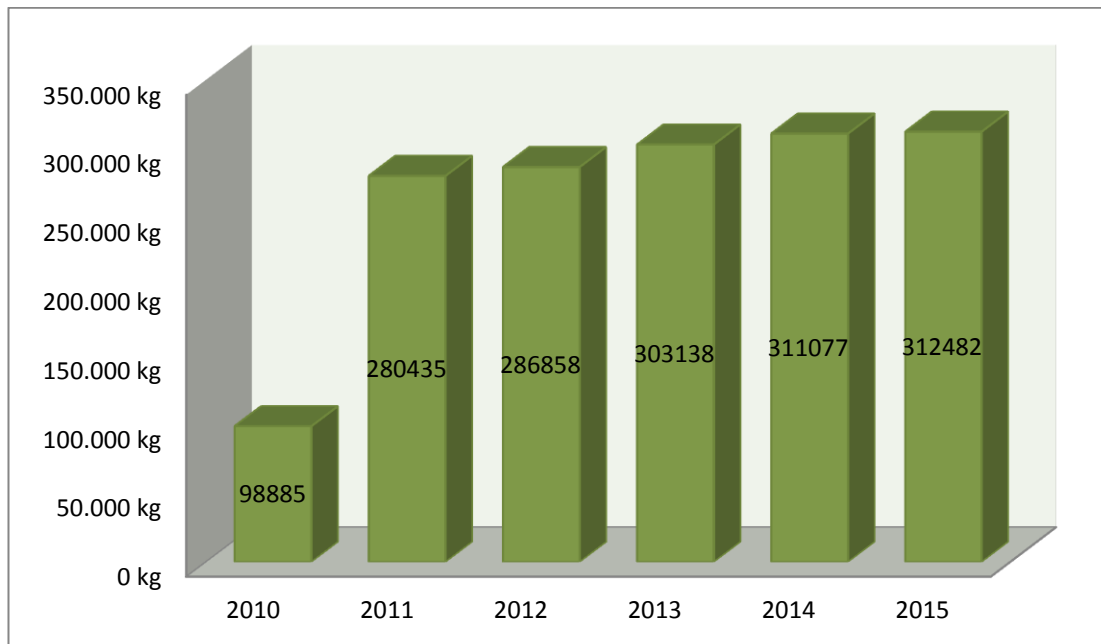
Buna göre çalışmamızın uygulama boyutunu oluşturan ve Uşak Belediyesi tarafından 2011 yılında uygulamaya konulan atık madeni yağların toplanmasına yönelik olarak; 2011 yılında 141.130 kg, 2012 yılında 148.740 kg, 2013 yılında 179.097 kg, 2014 yılında ise 193.789 kg atık madeni yağ toplanarak çevreye verebileceği zararlar minimize edilmiş ve yeniden ekonomiye kazandırılmıştır. Toplanan atık madeni yağlar yıllara incelendiğinde 2012, 2013, 2014 yıllarında artış gösterdiği görülmektedir.

3.5.5. Tıbbi Atıkların Toplanması Yönelik Çalışmalar

Uşak ilinde oluşan tıbbi atıklar 2010 yılına kadar temizlik ihalesi kapsamında yüklenici firma tarafından toplanarak vahşi depolama alanında depolanmıştır. Ancak 29.06.2010 tarih ve 2010/458 sayılı Encümen Kararı ve 22.07.2005 tarih ve 25883 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği gereğince Uşak ilinde tıbbi atıkların bertaraf tesisi bulunmadığından dolayı Uşak Belediyesi ile Miroğlu Temizlik İnş. Yemek Gıda Nak. Pet. Ve Pet. Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti. arasında 14.07.2010 tarihinde çalışma protokolü imzalanmıştır. Protokol ile adı geçen firmaya yetki devri yapılmış olup, firma tarafından 01.08.2010 tarihinden itibaren tıbbi atıklar toplanmaya başlanmıştır. Tıbbi atıklar Miroğlu Temizlik İnş. Yemek Gıda Nak. Pet. Ve Pet. Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti tarafından toplanarak Afyonkarahisar’da bulunan tesiste sterilize edilmektedir (Uşak Belediyesi, 2010 Faaliyet Raporu, s.256).

Hidrolik sistemli hassas elektronik kantar mekanizması bulunan özel donanımlı tıbbi atık aracı ile il merkezinde bulunan hastaneler, özel hastaneler, diyaliz merkezleri, aile sağlığı merkezleri, özel klinikler, muayenehaneler, tıbbi atık üreten diğer sağlık kurum ve kuruluşlarında oluşan tıbbi atıklar toplanmaktadır (Uşak Belediyesi, 2013 Faaliyet Raporu, s.458).

Şekil 7.Yıllara Göre Uşak Belediyesi Tıbbi Atık Toplama Miktarları (kg)

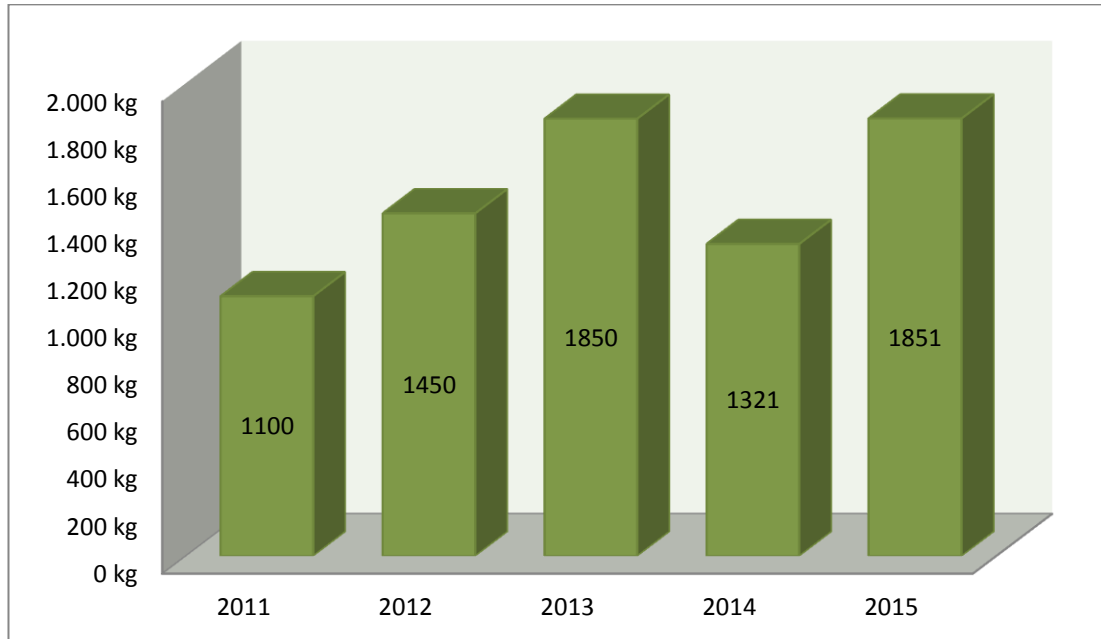
Kaynak : Uşak Belediyesi, 2010-2015 Yılları Arası Faaliyet Raporları.

Buna göre çalışmamızın uygulama boyutunu oluşturan ve Uşak Belediyesi tarafından 2010 yılında uygulamaya konulan tıbbi atıkların toplanmasına yönelik olarak; 2010 yılında 98.885 kg, 2011 yılında 280.435 kg, 2012 yılında 286.858 kg, 2013 yılında 303.138 kg, 2014 yılında 311.077 kg, 2015 yılında ise 312.482 kg tıbbi atık toplanarak çevreye verebileceği zararlar minimize edilmiştir. Toplanan tıbbi atıklar yıllara göre incelendiğinde devamlı bir artma eğiliminde olduğu görülmektedir.

3.5.6. Atık Pillerin Toplanmasına Yönelik Çalışmalar

31.08.2004 tarih ve 25569 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği gereğince Uşak Belediyesi ile Taşınabilir Pil Üreticileri ve İthalatçıları Derneği (TAP) ortaklaşa çalışma başlatmıştır. Bu çalışma kapsamında Uşak ilinde atık pil toplama projesi başlatılmış ve bu projede il merkezindeki kamu kuruluşları, hastaneler, ilköğretim okulları, liseler, muhtarlıklar, alışveriş merkezlerine atık pil toplama kutuları yerleştirilerek atık pillerin çöp yerine atık kutularında toplanması amaçlanmaktadır (Uşak Belediyesi, 2012 Faaliyet Raporu, s.328).

Şekil 8. Yıllara Göre Uşak Belediyesi Atık Pil Toplama Miktarları (kg)

Kaynak : Uşak Belediyesi, 2011 - 2015 Yılları Arası Faaliyet Raporları.

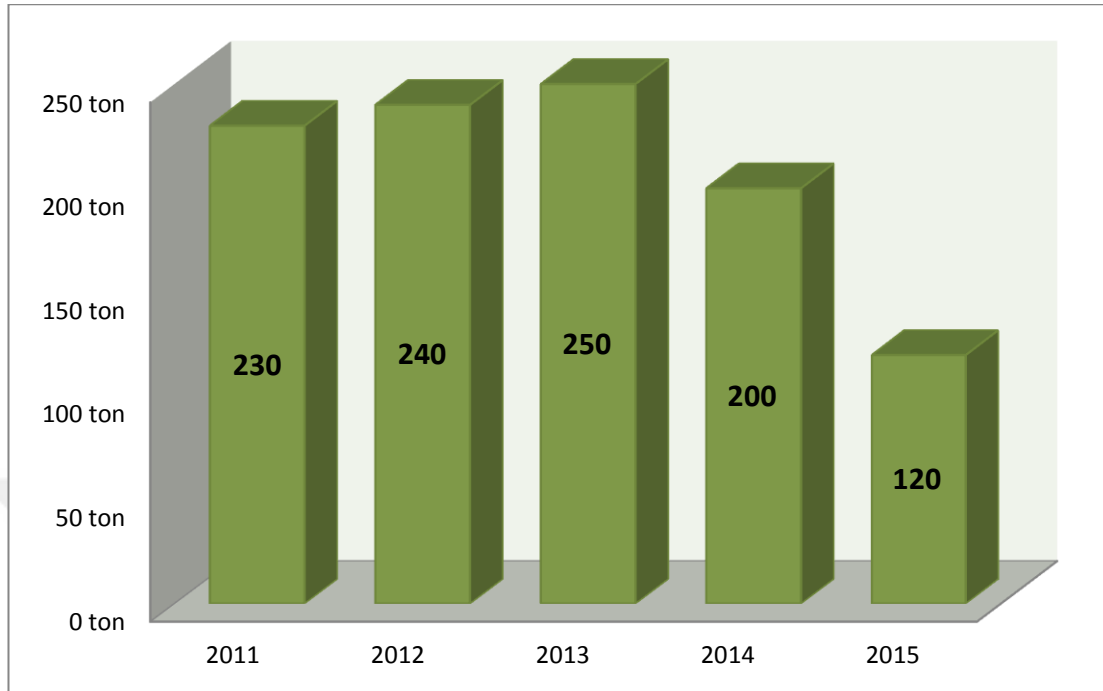
Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü ve Taşınabilir Pil Üreticileri ve İthalatçıları Derneği (TAP) işbirliği ile düzenlenen okullar arası ödüllü atık pil toplama kampanyası kapsamında farklı yıllarda en fazla pil toplayarak çevre kirliliğinin önlenmesine katkıda bulunup dereceye giren okul ve öğrencilerine hediyeler verilerek çevre kirliliğinin önlenmesinde öğrenciler teşvik edilmiştir (Uşak Belediyesi, 2015 Faaliyet Raporu, s.306).

Çalışmamızın uygulama boyutunu oluşturan ve Uşak Belediyesi tarafından uygulamaya konulan atık pillerin toplanmasına yönelik olarak; 2011 yılında 1100 kg, 2012 yılında 1450 kg, 2013 yılında 1850 kg, 2014 yılında 1321 kg, 2015 yılında ise 1851 kg atık pil toplanarak çevreye verebileceği zararlar minimize edilmiştir. Toplanan atık piller yıllara göre incelendiğinde genellikle yıllara göre artma eğilimi göstermektedir.

3.5.7. Ömrünü Tamamlamış Lastiklerin Toplanmasına Yönelik Çalışmalar

Ömrünü Tamamlamış Lastiklerin Kontrolü Yönetmeliği gereğince Uşak Belediyesi ile Katek Ağaoğlu Kauçuk Teknolojileri San. ve Tic. Ltd. Şti. arasında insan ve çevre sağlığını tehdit eden ömrünü tamamlamış lastiklerin yaratacağı kirliliğin engellenmesi amacıyla 23 Mart 2011 tarihinde protokol imzalanmıştır. Yapılan protokolle atık lastiklerin yakılması sonucu oluşacak hava kirliliğinin önlenmesi, atık lastik yığınlarında üreyen her türlü haşere ve sineklerin çoğalmasının engellenmesi, çöp depolama alanlarının atık lastikler sebebiyle hızlı bir şekilde dolmasının önüne geçilmesi ve atık lastiklerin geri dönüşümünün sağlanarak ülkemiz ekonomisine büyük katkılar sağlaması planlanmıştır. Ömrünü tamamlamış lastiklerin geri dönüşümü sayesinde çıkan ürünler çelik, otomotiv, petrol, enerji ve kauçuk sanayinde tekrar kullanılabilir (Uşak Belediyesi, 2011 Faaliyet Raporu, s.212).

Şekil 9.Yıllara Göre Uşak Belediyesi Ömrünü Tamamlamış Lastik Toplama Miktarları (ton)

Kaynak : Uşak Belediyesi, 2011 - 2015 Yılları Arası Faaliyet Raporları.

Buna göre çalışmamızın uygulama boyutunu oluşturan ve Uşak Belediyesi tarafından 2011 yılında uygulamaya konulan ömrünü tamamlamış lastiklerin toplanmasına yönelik olarak; 2011 yılında 230 ton, 2012 yılında 240 ton, 2013 yılında 250 ton, 2014 yılında 200 ton, 2015 yılında 120 ton ömrünü tamamlamış lastik toplanarak çevreye verebileceği zararlar minimize edilmiş ve yeniden ekonomiye kazandırılmıştır. Toplanan ömrünü tamamlamış lastikler yıllara göre incelendiğinde 2013 yılına kadar artma eğiliminde olduğu, 2013 yılından sonra ise azalma eğiliminde olduğu görülmektedir.

3.5.8. Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğini Önlemeye Yönelik Çalışmalar

Uşak ilinin bir sanayi şehri olması, sanayinin şehir merkezinde kalması, emisyonların kontrolsüzce atmosfere bırakılması, sanayide ve konutlarda kalitesiz yakıt kullanılması, yacıcıların eğitimsiz olması, kazan ve baca temizliklerinin ihmal edilmesi Uşak'ta ortaya çıkan hava kirliliğinin başlıca nedenleri arasında yer

almaktadır. Ortaya çıkan hava kirliliğinin sonucunda ise yeşil alanlar tahribi meydana gelmekte ve insan sağlığı tehlikeye girmektedir. Hava kirliliğini azaltmak amacıyla Uşak Belediyesi tarafından denetimlere çıkılarak ısınmadan kaynaklanan hava kirliliği en aza indirgenmeye çalışılmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2011, s.26).

2010 yılında Uşak Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğüne bağlı Çevre Denetim Ekibi tarafından 35 apartman ve sitede denetim yapılmıştır. İl Mahalli Çevre Kurulu Kararları gereğince, 25 apartman ve siteye kalorifer yakma kurallarına uymadığından, ikaz ve uyarılar yapılarak tutanak tanzim edilmiştir. Kömür satış noktalarında yapılan denetimlerde, Uşak ilinde satışı yasak olan kömürlerin satışını yapan bir kömür satış noktası kapatılarak mühürlenmiş olup, idari para cezası yaptırımı uygulanmıştır (Uşak Belediyesi, 2010 Faaliyet Raporu, s.255).

2011 yılında Uşak Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğüne bağlı Çevre Denetim Ekibi tarafından 172 apartman, site ve kömür satış noktası denetimi yapılmıştır. 135 apartman ve siteye kalorifer yakma talimatlarına uymadığından ikaz ve uyarılar yapılarak tutanak tanzim edilmiştir. 37 adet kömür satış noktası ve deposunda yapılan denetimlerde işletmelerin işyeri açma ve çalıştırma ruhsatları, dağıtıcı kayıt belgesi, katı yakıt satıcısı kayıt belgesi, kömürün uygunluk izin belgesi, kömürün satış izin belgelerinin kontrolleri yapılmıştır. 30 adet kalorifer yakıcısına kabahatler kanununa göre cezai işlem uygulanmıştır (Uşak Belediyesi, 2011 Faaliyet Raporu, s.210).

2012 yılında Uşak Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğüne bağlı Çevre Denetim Ekibi tarafından 210 apartman ve siteye, 75 adet kömür satış noktasına denetimler yapılmıştır. Isınmadan kaynaklı hava kirliliği denetimleri kapsamında yakıcının ateşçi ehliyet belgesi, kullanılan yakıtın uygunluğu, kalorifer kazanlarının temizliği ve yakıcıların yakma kuralları ile yakma saatlerine uyulup uyulmadığı yönünde kontroller yapılmıştır. Kömür satış noktalarında yapılan denetimlerde; işletmelerin işyeri açma ve çalıştırma ruhsatları, dağıtıcı kayıt belgesi, kömürün satış izin belgesi, kömürün uygunluk izin belgesi, katı yakıt satıcısı kayıt belgesinin olup olmadığına ilişkin kontroller yapılmıştır. Yapılan denetimlerde 23 adet idari para cezası yaptırımı uygulanmıştır (Uşak Belediyesi, 2012 Faaliyet Raporu, s.326).

2013 yılında Uşak Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğüne bağlı Çevre Denetim Ekibi tarafından 244 adet apartman ve siteye, 75 adet kömür satış noktasına denetimler yapılmıştır. Isınmadan kaynaklı hava kirliliği denetimleri kapsamında yakıcının ateşçi ehliyet belgesi, kullanılan yakıtın uygunluğu, kalorifer kazanlarının temizliği ve yakıcıların yakma kuralları ile yakma saatlerine uyulup uyulmadığı yönünde kontroller yapılmıştır. Kömür satış noktalarında yapılan denetimlerde; işletmelerin işyeri açma ve çalıştırma ruhsatları, dağıtıcı kayıt belgesi, kömürün satış izin belgesi, kömürün uygunluk izin belgesi, katı yakıt satıcısı kayıt belgesinin olup olmadığına ilişkin kontroller yapılmıştır. Yapılan denetimlerde 17 adet idari para cezası yaptırım uygulanmıştır (Uşak Belediyesi, 2013 Faaliyet Raporu, s.456).

Ayrıca hava kirliliği şikâyetlerinin yoğunluğu dikkate alınarak ekmek, pide fırınları ile unlu mamuller imalathaneleri vb. işletmelerin bacalarına filtre takılması zorunluluğu getirilmiştir.

Tablo 4. 2013 Yılı Filtre Takan İşletme Sayıları

İşletme	Sayısı	Takılan Filtre Sayısı	İşlemi Devam Eden
Ekmek ve Unlu Mamul İmalathanesi	23	19	4
Pide Fırını	83	30	53
TOPLAM	106	49	57

Kaynak : Uşak Belediyesi, 2013 Yılı Faaliyet Raporu

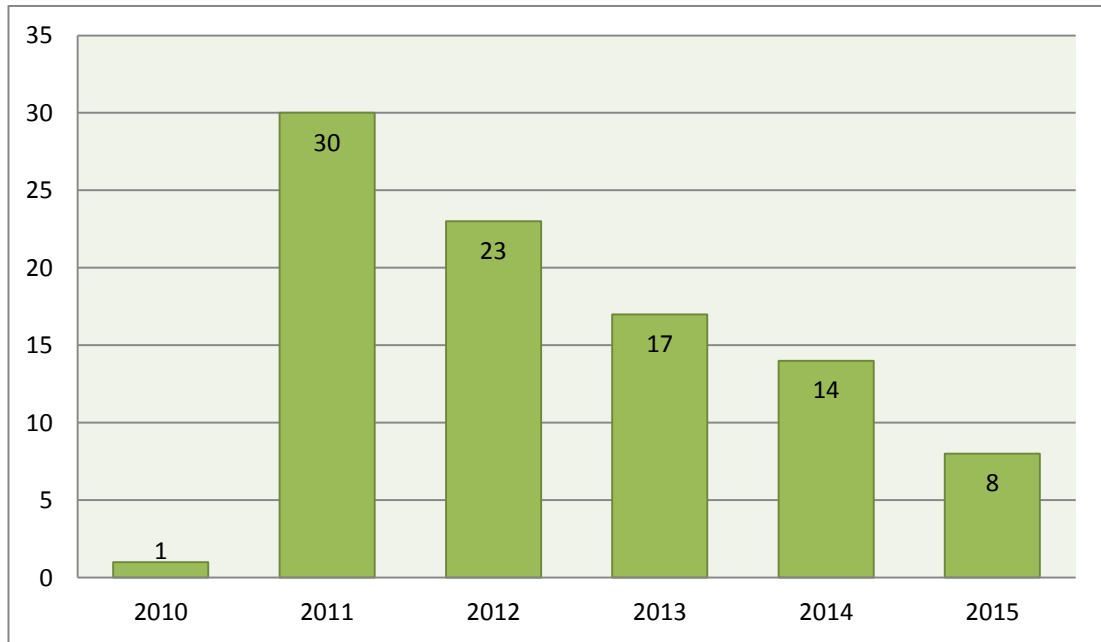
2014 yılında Uşak Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğüne bağlı Çevre Denetim Ekibi tarafından yapılan hava kirliliği denetimlerinde; bacasından aşırı duman çıktığı tespit edilen binalarda yakıcının ateşçi ehliyet belgesi ve kullanılan yakıt kontrol edilmiştir. Ayrıca kalorifer kazanlarının temizliğinin düzenli olarak yapılıp yapılmadığı, yakıcıların yakma kurallarına ve yakma saatlerine uyup uymadığı yönünde kontroller yapılmıştır. İl Mahalli Çevre Kurulunun kararına istinaden Uşak ilinde on dairenin üzerinde ve katı yakıtla ısınan 198 apartmana baca filtresi taktirmalarına ilişkin tebligatlar yapılmıştır. 85 apartman filtre taktirmış ve 31

apartman doğal gaz geçişi kararı almıştır (Uşak Belediyesi, 2014 Faaliyet Raporu, s.488).

2015 yılında Uşak Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğüne bağlı Çevre Denetim Ekibi tarafından yapılan hava kirliliği denetimlerinde merkezi sistemle ısınan binalarda, kullanılan yakıt ve yakıcıların ateşçi ehliyet belgesi kontrol edilmiştir. Ayrıca kalorifer kazanlarının temizliğinin düzenli olarak yapıp yapılmadığı, yakıcıların yakma kurallarına ve yakma saatlerine uyup uymadığı yönünde kontroller yapılmıştır. İl Mahalli Çevre Kurulunun kararına istinaden Uşak ilinde on dairenin üzerinde ve katı yakıtla ısınan apartmanların baca filtresi taktırmalarına ilişkin tebligatlar yapılmıştır. 148 apartman filtre taktırmıştır. Ayrıca 46 apartman doğalgaza geçmiştir (Uşak Belediyesi, 2015 Faaliyet Raporu, s.306).

2014 ve 2015 faaliyet raporlarında idari yaptırım sayısı, baca, kazan ve kömür satış noktası denetimi sayısı hakkında herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü ile yapılan görüşmelerde son yıllarda denetimlerin azaldığı bilgisi verilmiştir. Ayrıca 2014 ve 2015 idari yaptırım sayısı çevre koruma ve kontrol biriminden alınmıştır (Uşak Belediyesi, Çevre Koruma ve Kontrol Birimi, 2016).

Şekil 10.Yıllara Göre Uşak Belediyesi Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğini Önlemeye Yönelik İdari Yaptırım Sayısı

Kaynak 1 : Uşak Belediyesi, 2010 - 2015 Yılları Arası Faaliyet Raporları.

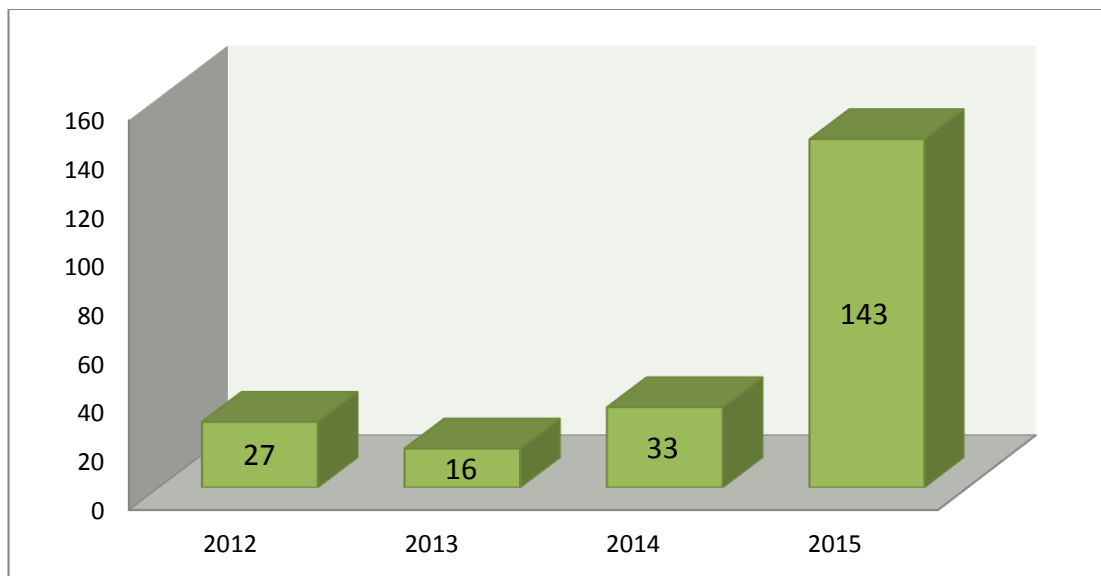
Kaynak 2 : Uşak Belediyesi, Çevre Koruma ve Kontrol Birimi.

3.5.9. Gürültü Kirliliğini Önlemeye Yönelik Çalışmalar

Uşak Belediyesi 2872 sayılı Çevre Kanununun 14.maddesi ve 04.06.2010 tarihinde 27601 sayı ile Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği tarafından verilen yetki çerçevesinde gürültü kirliliğini önlemeye yönelik çalışmalar yürütmektedir. Uşak belediyesi sınırları içinde gürültü kaynaklarına programlı ya da programsız olarak veya şikayetlere istinaden yönetmelikler kapsamında denetim yapılmakta ve ihlali durumunda idari yaptırım uygulanmaktadır. Kanun ve yönetmelik kapsamında yapılan denetimlerin daha sağlıklı yapılması için denetim yapan personellere A-1 Tipi Temel Eğitim ve Saha Ölçümleri Sertifikası ve A-2 Mühendislik Akustiği sertifikaları aldırılmıştır (Uşak Belediyesi, 2011 Faaliyet Raporu, s.208).

Stratejik Gürültü Haritaları ve Eylem Planları ile ilgili olarak; belediye sınırları ve mücavir alan içinde gürültü haritası hazırlanacak yerleşim alanlarını bakanlık merkez ve taşra teşkilatı ile koordinasyon ve işbirliği içinde belirlemekte belediye sınırlarını ve mücavir alan içindeki yerleşim alanlarının gürültü haritasının hazırlanmasında gerekli olan gürültü kaynakları dışındaki tüm veriler toplanmaya başlamıştır (Uşak Belediyesi, 2011 Faaliyet Raporu, s.209).Ancak Uşak Belediyesinden edindiğimiz bilgilere göre Uşak ilinin stratejik gürültü haritası henüz oluşturulmamıştır (Uşak Belediyesi Başkan Yard, 2016).

Şekil 11.Yıllara Göre Uşak Belediyesi Gürültü Şikayet Denetim Sayısı

Kaynak : Uşak Belediyesi, 2012-2015 Yılları Arası Faaliyet Raporları.

3.5.10. Çevre Bilinci Geliştirme Çalışmaları

Uşak Belediyesi bünyesinde kurulan Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü kurulduğu tarihten itibaren çevre bilincini geliştirmek için çalışmalara başlamıştır. Çevrenin korunması ve çevre bilinci oluşturmak amacıyla eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri periyodik aralıklarla her seviyede özellikle ilkökuller ve anaokuller seviyesinde yapılmıştır.

2011 yılında Çevre ve Koruma Müdürlüğünce atık pil yönetimi, pillerin toplanması depolanması bertarafı ve geri kazanımı konferansı, endüstriyel atık sular konusunda sanayicilere bilgilendirme toplantısı, ova demirler köyü katı atık düzenli depolama tesisi bilgilendirme toplantısı, gürültü kontrolü yönetmeliği hakkında bilgilendirme toplantısı, akse çamlığı ıslah projesi 1-2, atık pil toplama kampanyası, bitkisel atık yağların çevre ve insan sağlığına etkileri konulu çevre bilincini geliştirme çalışmaları yapılmıştır (Uşak Belediyesi, 2011 Faaliyet Raporu, s.214).

2012 yılında Çevre ve Koruma Müdürlüğünce atık pillerin zararları, ayrı toplanması ve bertarafına ilişkin ilköğretim okullarında bilinçlendirme çalışmaları yapılmıştır. Çevre hizmetlerinin tanıtılması kapsamında Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü ve okul idareleri koordinasyonu ile ilköğretim öğrencilerine Uşak Belediyesine ait atık su arıtma tesisi ve katı atık düzenli depolama tesisi tanıtılmıştır. Arıtma ve çöp bertaraf tesislerinin önemi ve çalışma şekilleri hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca Anadolu Üniversitesi Uşak Açıköğretim Fakültesi Doğa ve Çevre Kulübü öğrencilerine atık su arıtma tesisi ve Katı atık düzenli depolama tesisi hakkında bilgilendirme çalışmaları yapılmıştır (Uşak Belediyesi, 2012 Faaliyet Raporu, s.330).

2013 yılında çevre bilincinin artırılmasına yönelik ilköğretim 4. sınıf öğrencilerine yönelik çevre kirliliği, atıklar, bertaraf ve geri kazanım konularında okullarda eğitim faaliyetleri düzenlenmiştir. Ayrıca Uşak Belediyesi ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı işbirliği ile gerçekleştirilen “Temiz Türkiye’ın Çevre Çiçekleri Eğitim Projesi” kapsamında 42 ilkökuller toplam 2843 öğrenciye “Çevre Çiçekleri Tiyatro” gösterisi sunulmuştur (Uşak Belediyesi, 2013 Yılı Faaliyet Raporu, s.462).

2014 yılında çevre bilincinin artırılmasına yönelik ilköğretim 4. Sınıf öğrencilerine geri dönüşümün önemi, geri dönüşebilen atıkların neler olduğu ve geri dönüşümün faydaları hakkında 24 okulda seminerler düzenlenmiştir (Uşak Belediyesi, 2014 Faaliyet Raporu, s.494).

2015 yılında ilimizdeki okullarda eğitim gören öğrencilerin çevre bilincinin artırılmasına yönelik olarak periyodik aralıklarla eğitim çalışmaları yapılmıştır. Eğitimlerde atık piller, bitkisel atık yağlar ve ambalaj atıkları hakkında detaylı bilgiler verilerek, çevre kirliliğinin önlenmesi için yapılan çalışmalar anlatılmıştır. Ayrıca Çevre ve Şehircilik Bakanlığının talimatları ile temiz çevrem kampanyası kapsamında öğrencilere yönelik etkinlikler düzenlenmiştir. Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğüne çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik gerçekleştirilen atık pillerin ayrı toplanması ve bertarafının sağlanması kapsamında her okuldan bir öğretmenin katıldığı eğitim semineri düzenlenmiştir (Uşak Belediyesi, 2015 Faaliyet Raporu, s.310).

3.5.11. Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyalar

Elektrik ve elektronik teknolojisi günümüzde teknolojik gelişmelere bağlı olarak devamlı bir gelişme içerisinde. Ürünlerin yeni modellerinin piyasaya çıkmasıyla eski ürünlerin ömürleri kısalmaktadır. Bundan dolayı elektronik atık miktarı gün geçtikçe katlanarak artmakta ve buna bağlı olarak çevreye verilen zararda artmaktadır.

Elektronik eşyaların çevreye verdiği zararı azaltmak amacıyla 22.05.2012 tarih ve 28300 sayılı Resmi Gazete 'de Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyaların Kontrolü Yönetmeliği yayınlanmıştır. Bu yönetmelik ile atık elektrikli ve elektronik eşyaların konut ve işyerlerinden sağlıklı bir toplama sistemi ile toplanıp taşınması ve Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyalar Atık Getirme merkezinin kurulması, yerel yönetimler için zorunluluk haline gelmiştir. Yönetmelik büyük ev eşyaları, telekomünikasyon ve bilişim ekipmanları, aydınlatma ekipmanları, oyuncaklar, eğlence ve spor aletleri, küçük ev aletleri, tüketici ekipmanları ve diğer elektrikli ve elektronik eşyaları kapsamaktadır. Uşak Belediyesi tarafından bu kapsamda herhangi bir çalışma yürütülmemektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015, s.43).

Tablo 5. Getirme Merkezi Oluşturma ve AEEE Toplama Başlangıç Yılları

Belediye Nüfusu	Getirme Merkezi Oluşturma ve AEEE Toplama Başlangıç Yılları
400.000'den fazla	1/5/2013
200.000-400.000 arası	1/1/2014
100.000-200.000 arası	1/1/2015
50.000-100.000 arası	1/1/2016
10.000-50.000 arası	1/1/2017
10.000'den az	1/1/2018

Kaynak : 22.05.2012 tarih ve 28300 sayılı Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyaların Kontrolü Yönetmeliği

3.5.12. Şikayet ve Taleplerin Değerlendirilmesi

2010, 2011 ve 2012 yıllarında Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğüne oracle sistemi ve resepsiyon servisinden gelen çevre kirliliklerine ilişkin şikayet ve talepler, değerlendirilerek şikayet sahibine bilgi verilmiştir (Uşak Belediyesi, 2012 Yılı Faaliyet Raporu, s.329). İlgili yıllarda faaliyet raporlarında toplam şikayet sayısı ve çevre kirliliğinin türlerine ilişkin bilgi verilmemiştir

2013 yılında Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğüne çeşitli çevre kirlilikleri ile ilgili resepsiyon servisinden ve oracle sisteminden 110 tane şikayet ulaşmıştır. Şikâyetlerin tamamı denetim ekipleri tarafından değerlendirilerek en kısa sürede şikâyet sahibine bilgi verilmiştir (Uşak Belediyesi, 2013 Faaliyet Raporu, s.461). Faaliyet raporunda çevre kirliliğinin türlerine ilişkin herhangi bir bilgi verilmemiştir.

2014 yılında Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğüne 96 tane resmi şikayet dilekçesi ulaşmış olup bunların 27 tanesi hava kirliliği, 33 tanesi gürültü kirliliği, 8 tanesi çöp ev şikayeti ve 28 tanesi diğer çevre sorunları ile ilgilidir. Ayrıca telefonla ve sözlü olarak gelen şikâyetlerde değerlendirmeye alınmıştır. Çevre Kanunu ve ilgili yönetmelik hükümlerine istinaden gerekli işlemler yapılmıştır (Uşak Belediyesi, 2014 Faaliyet Raporu, s.494).

2015 yılında Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğüne 237 tane resmi şikayet dilekçesi ulaşılmış bulunmakta olup bunların 36 tanesi hava kirliliği, 143 tanesi gürültü kirliliği, 17 tanesi çöp ev şikayeti ve 41 tanesi diğer çevre sorunları ile ilgilidir. Ayrıca telefonla ve sözlü olarak gelen şikâyetlerde değerlendirmeye alınmıştır. Çevre Kanunu ve ilgili yönetmelik hükümlerine istinaden gerekli işlemler yapılmıştır (Uşak Belediyesi, 2015 Faaliyet Raporu, s.310).

3.5.13. Evsel Atık Su Arıtma Tesisi

Uşak ili Merkez ilçesi Yavu köyü Tuzlaaltı mevkiinde, kanalizasyon şebekesi vasıtasıyla toplanan atık suların arıtılmasını ve Dokuzsele çayına deşarjını sağlayan 20.000 m³/gün kapasiteli evsel atık su arıtma tesisi 2006 tarihinde işletmeye alınmıştır. Uşak Belediyesi tarafından işletilmektedir. Tesisteki mevcut laboratuvarında, Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği kapsamında giriş çıkış suyunda analizler yapılmaktadır. İşletme ve bakım talimatları doğrultusunda mekanik ekipmanların periyodik bakımları yapılmakta ve tüm ünite ve ekipmanların bakım ve tamir kayıtlarını tutulmaktadır. (Uşak Belediyesi, 2009 Yılı Faaliyet Raporu)

Giriş ve dağıtım yapıları 80.000 m³/gün, biyolojik arıtma üniteleri ortalama 20.000 m³/gün, maksimum 30.000 m³/gün kapasiteli olarak projelendirilen evsel atık su arıtma tesisinde azot, fosfor giderimi de sağlanmakta olup, çıkış suyunun dezenfeksiyonu UV ışınları ile gerçekleştirilmektedir. Tesise cazibe ile iletilemeyen ve direkt alıcı ortama verilerek kirlilik yaratan evsel atıksuların arıtma tesisine gönderilebilmesi için şehir genelinde üç noktada terfi merkezleri kurularak, Ocak 2011 tarihi itibariyle devreye alınmıştır. Karaağaç Bölgesi terfi merkezinden 4000 m³/gün, bölme bölgesi terfi merkezinden ise 10.365 m³/gün atıksu tesise pompalanmaktadır. Bu durumda tesise giren günlük atıksu debisi 35.000 m³ seviyesine ulaşmıştır. Dolayısıyla kapasite aşılmış durumdadır (Uşak Belediyesi, Faaliyet Raporu 2012).

Uşak Belediyesi Evsel Atıksu Arıtma Tesisinde kirlilik yükü ve debi açısından tesis kapasitesi ile ilgili sorun yaşanmakta olup, kapasite artırımı ile ilgili çalışmalar başlatılmıştır. İlave 40.000 m³/gün'lük yeni bir tesis yapılması planlanmaktadır. Yeni tesisin proje onay aşaması tamamlanmış, kapasite artırımı için ÇED olumlu belgesi alınmıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015, s.29).

Uşak Belediyesi tarafından finansal açıdan yardım sağlanması için Çevre ve Şehircilik Bakanlığına başvuruda bulunulmuş olup, Çevre ve Şehircilik Bakanlığından hibe desteği beklenmektedir (Uşak Belediyesi Başkan Yard, 2016).

3.5.14. Yeraltı Konteynırı Projesi

Uşak Belediyesi tarafından 2014 yılında yeraltı konteynırı projesi uygulamaya konulmuştur. Yer altı Konteynır sistemi ile; modern ve temiz bir yapıda güzel görünüm sağlanması, koku akıntı konteynır dışına dökülme probleminin ortadan kalkması, sinek, böcek, fare vb. zararlıların üremesinin engellenmesi, kolay, hızlı ve gürültüsüz yükleme yapılabilmesi amaçlanmaktadır (Uşak Belediyesi, 2014 Faaliyet Raporu, s.429).

3.5.15. Poşetli Çöp Toplama Sistemi

Uşak Belediyesi sınırları içerisinde bulunan pilot bölge olarak belirlenen Mehmet Akif Ersoy mahallesinde 2014 yılında poşetli çöp toplama sistemi uygulaması başlamıştır. Poşetli çöp toplama sistemi; cadde ve sokakların bidon ve konteynırlardan arındırılarak, önceden belirlenen ve mahallede yaşayan insanlara duyurulan saatlerde çöplerin poşetler içerisinde dışarıya çıkarılarak kapı önünden belediyeye ait temizlik araçları ile toplanması sistemidir. Poşetli çöp toplama sistemi ile bidonların ve konteynırların yarattığı görüntü ve sıhhi kirlilikten kurtulup daha temiz bir çevre oluşturmak amaçlanmıştır. Poşetli çöp toplama sistemi uygulaması 12 sokaktan 62 sokağa çıkarılmıştır. Sistem ilerleyen günlerde diğer mahallelere uygulanması düşünülmektedir (Uşak Belediyesi, 2015 Faaliyet Raporu, s.259).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanayileşme, hızlı nüfus artışı, şehirlere göçün artması, üretim ve tüketimin artması, teknolojinin hızla gelişmesi ve plansız şehirleşmenin etkileri birer çevre sorununa dönüşerek ülkemizdeki şehirleri ve insan sağlığını tehdit eder hale gelmiştir. Belirli bir bölgede ortaya çıkan çevre sorunları bir kartopu gibi büyüyerek, bir çığa yani küresel boyutta felaketlere neden olabilmektedir. Bu açıdan çevre sorunlarının çözümüne yerel boyutta başlamak sorunun büyük boyutlara dönüşmeden çözülmesi noktasında elzemdir. Bu sebeple çevre sorunlarının çözümünde yerel yönetimlerin sorumluluğu önem arz etmektedir.

Bu tez çalışmasında, Türkiye’de yerel yönetimlerin çevre sorunlarının çözümüne yönelik uygulamaları, Uşak Belediyesi örneği ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma alanı olarak seçilen Uşak ilinin, yenilikçi, gelişen bir şehir olması ve Ege bölgesinde bulunduğu konum açısından önemli bir yere sahiptir. Uşak ilinde kentsel gelişmelerden dolayı bir takım çevre sorunlarının var olduğu görülmektedir. Çalışmada elde edilen bulgular ışığında, Uşak Belediyesi’nin çevre konusundaki çalışmaları incelenerek uygulamada belediyelerde yaşanan sorunların tespit edilmesi ve çözüm önerileri getirilmesi amaçlanmıştır. Yapılan bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular önerilerle birlikte şu şekilde sıralanabilir:

Çevre sorunlarının büyük bir çoğunluğu insanların yaşadıkları, etkileşim içerisinde buldukları, faaliyetlerini yürüttüğü, yerel yönetimlerin sınırları içerisinde meydana gelmektedir. Bir bölgede ortaya çıkan çevre sorunlarını, o sorunlarla her gün karşı karşıya kalan, bölgesel koşulları iyi tanıyan ve merkezi yönetime göre daha yakın olan yerel yönetimler daha iyi bilebilmektedir. Yerel özellik taşıyan çevre sorunlarının merkezi yönetim tarafından belirlenen politikalar ile her zaman çözülmesi mümkün değildir. Bu açıdan yerel yönetimler hizmet ettikleri yerin sosyal, kültürel, bölgesel ve çevresel özelliklerine ilişkin araştırma ve planlar yaparak çevre politikaları oluşturmalı ve uygulamaya geçirmelidir.

Bu kapsamda belediyelerde çevrenin korunması ve geliştirilmesi ile ilgili bir birim kurularak, bu birim üzerinden faaliyetlerinin yürütülmesi ve politikalarının oluşturulması sağlanmalıdır. Ayrıca belediyelerin oluşturduğu çevre politikaları,

ulusal çevre politikaları ile uyumlu ve eşgüdümlü olmalıdır (Şengül, 1997, s.27). Uşak Belediyesi örneğinde çevrenin korunması ve geliştirilmesi ile ilgili faaliyetlerini sürdürürken kapatılan Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü bu kapsamda tekrar açılmalıdır. Ayrıca Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü tarafından bölgenin sosyal, kültürel ve çevresel özelliklerine ilişkin araştırma ve planlar yapılarak Uşak ilinin çevre politikası oluşturulmalıdır.

Uşak ilinde yıllardır kentsel çevre sorunlarının en önemlisini atıklar oluşturmuştur. Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi ve diğer projeler kaynak yetersizliğinden dolayı yıllarca hayata geçirilememiştir. Uşak ilinin 50 yılı aşkın sorunu olan belediye sınırları içerisinde toplanan evsel katı atıklar, şehir merkezine yakın mevkide bulunan karaağaç mahallesi vahşi çöp depolama alanında gelişmiş güzel bir şekilde depolanmıştır. Atıkların düzensiz bir şekilde depolanması sonucu toprak kirliliği, hava kirliliği, su kirliliği vb. birçok çevre sorunları ortaya çıkmıştır.

Uşak belediyesi ve bölge belediyelerinin katılımıyla Uşak Çevre Birliği (Uşak İli Sürdürülebilir Çevre Yönetimi Belediyeler Birliği) kurularak maddi sıkıntılar önemli boyutta aşılmış ve 2013 yılında modern bir tesis olarak Uşak Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi faaliyete geçmiştir. Bu tesiste elektrik üretimi yapılması ve ambalaj atıklarını diğer atıklardan ayırması açısından oldukça modern bir tesistir. Uşak Belediyesi örneğinde olduğu gibi Türkiye’de mali açıdan yeterli kaynak bulamayan belediyeler bölgedeki belediyeler ile birlikte çevre birliği kurmalı ve bölgesel çevre sorunlarının çözümüne katkı sağlamalıdır.

Uşakta ortaya çıkan hava kirliliği genellikle ısınma, sanayi ve trafik kaynaklıdır. Uşakta yaşanan hava kirliliğinin başlıca nedenleri; kalitesiz yakıt kullanımı, yeterli denetim yapılmaması, ateşçilerin eğitimsiz ve bilinçsiz olmasıdır. Uşak Belediyesi tarafından çevrenin korunması ve geliştirilmesi amacıyla denetimler yapıldığı görülmektedir. Ancak denetimlerde son yıllara doğru bir azalma olduğu gözlenmektedir. Bu konuda Uşak Belediyesi tarafından hava kirliliği ile mücadelede konusunda apartman, site, kömür satış noktalarına vb. yerlerin denetimlerine özen gösterilmelidir. Hava kirliliğinin önlenmesi için alternatif enerji kaynakları (güneş, jeotermal, doğalgaz vb.) teşvik edilmelidir. Sanayi kaynaklı hava kirliliğini önlemek için; şehir içindeki sanayi tesisi ve imalathanelerin şehir dışına taşınması sağlanmalıdır. Trafikten kaynaklanan hava kirliliğini önlemek için; toplu ulaşım

araçlarının kullanımı özendirilmeli, tırların ve diğer transit geçen motorlu araçların şehrin içine girmemesi için şehrin etrafına inşa edilen çevre yolu bir an önce kullanıma açılmalıdır. Ayrıca şehir içinde trafiği hafifletmek için bisiklet yolları oluşturulmalı ve kullanımı teşvik edilmelidir.

Hava kirliliğinin önlenmesi amacıyla Uşak ilinin nefes almasını sağlayan yeşil alanlar artırılmalıdır. Bu kapsamda Uşak Orman İşletme Müdürlüğü ile koordineli bir şekilde çalışma yürütülerek belli bölgeler ağaç dikme alanı olarak belirlenmeli, üniversitelerin, okulların veya diğer kamu kurum ve kuruluşların bu alanlara belirli dönemlerde ağaç dikme etkinliği (hatıra ormanı) yapması teşvik edilmelidir.

Uşak'ta su kirliliği, atıklar, hava kirliliği ve diğer çevre sorunlarının önemli sebeplerinden birisini çevre bilinci eksikliğinin oluşturduğu görülmektedir. Çevrenin korunması ve geliştirilmesi amacıyla yürütülen faaliyetlerin ve politikaların etkin bir şekilde yürütülmesi halkın desteği ve katılımına bağlıdır. Bu açıdan vatandaşların çevrenin devamlılığının sağlanması hususunda üstüne düşen görevlerin bilincine varmaları sağlanmalıdır. Çevresel bir bilincin oluşmasında belediyelerin yapacağı kampanyalar, seminerler, aktiviteler, eğitici broşürler son derece etkilidir. Uşak Belediyesi tarafından halkın bilgilendirilmesi çalışmaları kapsamında; okullar ile işbirliği yapılarak eğitim seminerleri, konferanslar düzenlenmekte, kampanyalar yürütülmekte, afiş, broşür, ilan, dergiler dağıtılmakta ve belediyenin web sitesinden gerekli duyurular yapılmaktadır. Ancak bu çalışmalarının artırılarak yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu açıdan Uşak Belediyesi tarafından halkın etkin bir şekilde katılımı sağlanması amacıyla; duyuru araçlarının artırılması, ödüllü yarışmaların artırılması, yazılı ve işitsel reklamlarda çevrenin ön plana çıkarılması, internet sitesinin çevre ile ilgili kavramlara daha kolay ulaşılır ve daha çekici bir hale getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca çevre bilincinin geliştirilmesi konusunda sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, diğer kamu kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyon sağlanmalı, bu kapsamda ortak çalışmalar yürütülmelidir.

Uşak ilinde gürültü kirliliğinin artışta olduğu gözlemlenmektedir. İlin stratejik gürültü haritası oluşturulmalı, gürültü haritası doğrultusunda gürültü önleyici eylem planları hazırlanarak uygulanmalıdır. Ayrıca eğlence yerlerinin konut, eğitim ve sağlık alanlarından uzak olması sağlanmalıdır.

Uşak ilinde atık elektrikli ve elektronik eşyaların toplanması konusunda herhangi bir çalışma yürütülmemektedir. Atık elektrikli ve elektronik eşyaların toplanması konusunda AEEE yönetim planı hazırlanmalı ve bu konudaki çalışmaların yürütülmesi sağlanmalıdır. Bu kapsamda lisanslı firmalar ile sözleşmeler yapılmalıdır.

Uşak Belediyesinde çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik uygulamalar yürütülürken mali açıdan sıkıntılar yaşandığı görülmektedir. Bu konuda belediyeler kaynak oluşturma yeteneklerini geliştirmelidir. Öncelikli olarak var olan kaynaklarının etkin bir şekilde kullanımını sağlamalıdır. Daha sonra AB sürecinde AB fonlarını, AB ve diğer finans kurumlarının bu yöndeki imkânlarını kullanma noktasında çalışmalar yürütülmelidir. Ayrıca üniversitelerle, bakanlıklarla, kamu ve özel sektör ile işbirliği yapılarak araştırma geliştirme kapsamında projeler üretilmeli, söz konusu projeler ile hibe desteği (mali yardım) fırsatları değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak Uşak Belediyesi örneğinde görüldüğü gibi kentlerde çevreyi kirleten maddelerin nicelik ve nitelik bakımında her geçen gün arttığı gözlenmektedir. Belediyeler sundukları hizmetler ile çevreye karşı sorunların çözüm merkezi konumundadır. Ancak belediyelerde çevre konusunda bir takım eksikliklerin devam ettiği gözlenmektedir. Bu açıdan çevre konusunda merkezi yönetim tarafından belediyelerin idari, finansal, teknik, uzman personel vb. sorunlarının çözülmesi gerekmektedir. Merkezi yönetim tarafından belediyelerin çevreyi koruma, geliştirme ve yatırım yapmaları teşvik edilmelidir. Bu kapsamda belediyelerin çevreye yönelik yürüttüğü faaliyetler her yıl değerlendirilerek Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından en çevreci belediye ödülleri verilmeli, çevrenin korunması ve geliştirilmesi ile ilgili çalışmalar konusunda belediyeler özendirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abdulahkimoğulları, E., Sezer, Ö., ve Akpınar , M. (2011). Küresel ulusal ve yerel düzeyde bir insan hakkı olarak çevre hakkının gelişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S:14, s.61-88.
- Akdur, R. (2005). AB ve Türkiye'de çevre koruma politikaları Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyumu. Ankara: Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Dizisi, No:23.
- Akın, G. (2009). *Ekoloji-çevrebilim ve çevre sorunları*. Ankara: Tiydem Yayıncılık.
- Akkoyunlu Ertan, K. (1998). Çevre etiği. *Amme İdaresi Dergisi*, C:31, S:1, s.125-139.
- Aksu, G. (2014). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda çevreye ilişkin düzenlemelerin politik kaynakları. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:5, S:2, s.2-13.
- Akyüz, E. (2015). Çevre sorunları ve insan hakları ilişkisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S:15, s.427-436.
- Alkan, A., Serdar, S., ve Fidan , D. (2008). Kirlilik ve Karadeniz. *Sümae Yunus Araştırma Bülteni*, s.6-7.
- Arat, Z. (2000). Çevre ile ilgili hukuksal düzenlemeler. Türkiye'de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu (s.:166-176). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Aydın, A. H. (2013). *Kamu yönetimine giriş (2. baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aydınlı, H. İ. (2004). *Sosyo-ekonomik dönüşüm sürecinde belediyeler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydoğdu, İ. B. (2014). Yerel ve bölgesel düzeyde çevre kirliliği sorunları: *Elazığ ili örneği*. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, C:1, S:1, s.133-148.
- Bal, D. A. (2009). Çevre ile ilgili yeni yaklaşımlar. M. Aydoğdu ve K. Gezer (Ed.), *Çevre Bilimi (4.baskı)* (s. 183-208). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Balın, B. E. (2011). *Çevre politikası (İktisadi Bir Yaklaşım)*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Bayazıt Hayta, A. (2006). Çevre kirliliğinin önlenmesinde ailenin yeri ve önemi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, C:7, S:2, s.359-376*.
- Baykal, H. ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen dünyada çevre sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:5, S:9, s.1-17*.
- Baykal, T. (2010). Türkiye'de çevre yönetim sisteminin yerel örgütlenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:7, S:13, s.476-492*.
- Bozkurt, Y. (2010). *Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'de çevre politikalarının dönüşümü (1. baskı)*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Bozkurt, Y. (2013). *Çevre sorunları ve politikaları (3. baskı)*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Brenner, N. ve Schmid, C. (2014). *The 'Urban Age' in Question. International Journal of Urban and Regional Research, C:38, S:3, s.731-755*.
- Budak, S. (2000). *Avrupa Birliği ve Türk çevre politikası (1. baskı)*. İstanbul: Buke Yayınları.
- Çakır Sümer, G. (2014). Hava kirliliği kontrolü: Türkiye'de hava kirliliğini önlemeye yönelik yasal düzenlemelerin ve örgütlenmelerin incelenmesi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, S:13, s.37-56*.
- Çepel, N. (1992). *Doğa, çevre, ekoloji ve insanlığın ekolojik sorunları (1. baskı)*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Çoban, A. ve Kılıç, S. (2009). Türkiye'de yerel yönetimlerin çevreye yönelik politikaları: Konya Selçuklu Belediyesi SELKAP örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:22, s.118-130*.
- Çokadar, H., Türkoğlu, A. ve Gezer, K. (2009). Çevre sorunları. M. Aydoğdu ve K. Gezer (Ed.), *Çevre Bilimi (4.baskı)* (s. 85-96). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çokgezen, J. (2007). Avrupa Birliği çevre politikası ve Türkiye. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C:23, S:2, s.91-115*.

- Dağdemir, Ö. (2012). *Çevre sorunlarına ekonomik yaklaşımlar ve optimal politika arayışları (2. baskı)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Des Jardins, J. R. (2006). *Çevre etiği, çevre felsefesine giriş*, (çev. Ruşen Keleş) Ankara: İmge Kitabevi.
- Dinç, M. ve Özkaya, A. (2009). Ekosistem. M. Aydoğdu ve K. Gezer (Ed.), *Çevre Bilimi (4.baskı)* (s. 35-70). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ekmeztoglou, T., Balodimos, A. ve Budak, S. (2001). Türk çevre mevzuatının Avrupa Birliği çevre müktesebatına uyumu. H. Cansevdi (Ed.), *Avrupa Birliği'nin Çevre Politikası ve Türkiye'nin Uyumu* (s. 116-190). İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.
- Erdoğan, G. (2009). Çevre politikalarının ulusal ve uluslararası hukuk açısından değerlendirilmesi ve çevre sorunları. *İzmir Barosu Dergisi*, S:2, s.1-46.
- Erim, R. (2000). Çevre ile ilgili hukuksal düzenlemeler. Türkiye'de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu (s. 177-193). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Ertürk, H. (2012). *Çevre bilimleri (4. baskı)*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Eryılmaz, B. (2011). *Kamu yönetimi (3.baskı)*. Ankara: Okutman Yayıncılık.
- Es, M. (2010). Çevreye etik yaklaşım. U. Yıldırım (Ed.), *Çevre Sorunları Üzerine Güncel Yazılar* (s. 183-210). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Fitzmaurice, M. ve Marshall, J. (2007). The human right to a clean environment-phantom or reality? The European Court of Human Rights and English Courts Perspective on Balancing Rights in Environmental Cases. *Nordic Journal of International Law*, s.103-151.
- Geray, C. (1998). Yerel yönetimler ve çevre. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C:7, S:3, s.57-64.
- Gökçe, O. ve Bayrakçı, E. (2007). *Yerel yönetimler maliyesi ders notları*. Konya: Dizgi Ofset.

- Gökdayı, İ. (1997). *Çevrenin geleceği yaklaşımlar ve politikalar*. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı.
- Görmez, K. (1997). *Çevre sorunları ve Türkiye (2. baskı)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Görmez, K. (2007). Toprak veri tabanı metodoloji gereksinimi ve sürdürülebilir gelişme için önemi. A. Mengi (Ed.), *Çevre ve Politika : Başka Bir Dünya Özlemi* (s. 239-246). Ankara: İmge Kitabevi.
- Görmez, K. (2010). *Çevre sorunları (2. baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Göymen, K. (1997). *Türkiye'de kent yönetimi*. İstanbul: Boyut Yayınevi.
- Gül, H., Kiriş, H. M., Negiz, N. ve Gökdayı, İ. (2014). *Türkiye'de yerel yönetimler ve yerel siyaset (1. baskı)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Güler , Ç. ve Çobanoğlu, Z. (1997). *Toprak kirliliği*. Ankara: Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi No:40.
- Güney, E. (2004). *Türkiye çevre sorunları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Haftacı, V. ve Soylu, K. (2007). Çevre kirlenmesi ve çevre koruma bağlamında çevre muhasebesinin önemi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, S:33, s.102-120.
- Hobikoğlu, E. H. (2007). Türkiye'de çevre politikaları ve sürdürülebilir kalkınma ilişkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, S:2, s.71-91.
- İçişleri Bakanlığı. (2009). 2008 yılı mahalli idareler genel faaliyet raporu. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayını.
- Kaboğlu, İ. (1993). *Çevre hakkı (3. baskı)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Karabıçak, M. ve Armağan, R. (2004). Çevre sorunlarının ortaya çıkış süreci, çevre yönetiminin temelleri ve ekonomik etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi C.9, Sayı :2, s.203-228*.
- Karacan, A. R. (2012). *Çevre ekonomisi ve politikası (2.baskı)*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Karagöl, E. T. (2013). Onuncu kalkınma planı (2014-2018) Değerlendirmesi. *Seta Perspektif*, s.1-4.

- Karakoç, A. G. (2004). Çevre sorunlarına etik yaklaşım. M. C. Marın ve U. Yıldırım (Ed.), *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar* (s. 59-72). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Kasapoğlu, A. (2005). Çevre biliminde yeni yaklaşımlar. Y. Şimşekli (Ed.), *Çevre Bilimi (1. baskı)* (s. 139-146). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Kaypak , Ş. (2013). Çevre sorunlarının çözümünde küresel çevre politikalarının önemi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:31, s.17-34.*
- Kaypak, Ş. (2009). Çevre korunmasında sorumluluk hukukunun yeri. Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu (s. 309-346). Ankara: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- Kaypak, Ş. (2012). Çevre hukukunun ulusal ve uluslararası boyutları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:10, s.205-242.*
- Keleş, R. (2006). *Yerinden yönetim ve siyaset (5. baskı)*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Keleş, R. (2013). *100 soruda çevre, çevre sorunları ve çevre politikası (1. baskı)*. İzmir: Yakın Kitabevi.
- Keleş, R. ve Ertan, B. (2002). *Çevre hukukuna giriş (1. baskı)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (1993). *Çevrebilim*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (2002). *Çevrebilim (4. baskı)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R., Hamamcı, C. ve Çoban, A. (2012). *Çevre politikası (7. baskı)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kılıç, S. (2001). Uluslararası çevre hukukunun gelişimi üzerine bir inceleme. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C:2, S:2, s.131-149.*
- Kılıçoğlu, P. (2005). *Türkiye'nin çevre politikalarında sürdürülebilir gelişme*. Ankara: Turhan Kitabevi.

- Kızılboğa, R. ve Batal, S. (2012). Türkiye'de çevre sorunlarının çözümünde yerel yönetimlerin rolü ve önemi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C:9, S:20, s.191-212.
- Kocalar, A. O. (2014). Çevre ve çevre eğitimi üzerindeki yerel yönetim etkisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S:2/2, s.348-362.
- Koçak, Y. (2008). *Karşılaştırmalı yerel yönetimler*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Mamedov, N. (1996). Toplum ve doğanın karşılıklı etkileşimi: *Sosyal ekoloji*. *Ekoloji Çevre Dergisi*, S:21, s.13-15.
- Mengi, A. (1998). Çevre koruma yöneltileri, ilkeleri ve araçları. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C:7, S:3, s.65-71.
- Merdun, H. ve Çınar, Ö. (2013). Su kirliliği ve kontrolü. Ö. Çınar (Ed.), *Çevre Kirliliği ve Kontrolü (2. baskı)* (s. 2-31). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mutlu, A. (2006). Küresel kamusal mallar bağlamında sağlık hizmetleri ve çevre kirlenmesi: Üretim, Finansman ve Yönetim Sorunları. *Maliye Dergisi*, S:150, s.53-78.
- Mutlu, M. (2009). Doğal hayatı koruma. M. Aydoğdu ve K. Gezer (Ed.), *Çevre Bilimi (4.baskı)* (s. 125-144). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Orhan, G. (2014). *Türkiye'de yerel yönetimler ve çevre (1. baskı)*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Ökmen, M. ve Demir, F. (2010). Türkiye'de katılımcı çevresel etki değerlendirmesi ve Uşak ili örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S:27, s.265-276.
- Öktem, M. (2003). *Kent, çevre ve globalleşme (1. baskı)*. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.
- Özdilek, H. (2004). Hava, su ve toprak kirliliği. M. C. Marın ve U. Yıldırım (Ed.), *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar* (s. 75-102). İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.

- Özey, R. (2009). *Çevre sorunları (3. baskı)*. İstanbul : Aktif Yayınevi.
- Öztaş, C. ve Zengin, E. (2008). Yerel yönetimler ve çevre. İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Sosyal Siyaset Konferansları, 54. Kitap, s.181-200.
- Parlak, B. (2004). Çevre - ekoloji - çevrebilim: kavramsal bir tartışma. M. C. Marın, ve U. Yıldırım (Ed.), *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar* (s. 13-30). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Parlak, B. ve Sobacı, Z. (2005). Kuram ve uygulamalarda kamu yönetimi ulusal ve global perspektifler. Bursa: Alfa Akademi.
- Partidario, M. R. (1996). Strategic environmental assessment: key issues emerging from recent practice. *Environmental Impact Assessment Review*, s.31-55.
- Remoundou, K. ve Koundouri, P. (2009). Environmental effects on public health: an economic perspective. *International Journal of Environmental Research and Public Health* , s.2160-2178.
- Sarıkaya, H. Z. (2004). Avrupa birliği uyum sürecinde çevre politikaları ve uygulamaları. *Su Kirlenmesi Kontrolü Dergisi, C:14, S:1*, s.1-10.
- Semiz, Y. (2014). Anayasa mahkemesi'nin çevre hakkı perspektifi. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C:4, S:2*, s.9-46.
- Sezen, S. (2007). Yerel yönetimlerin anayasal çerçevesi. A. Sabuktay (Ed.), *Belediye Yönetimi* (s. 5-26). Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını.
- Şengül, M. (1997). Belediyeler ve çevresel etki değerlendirmesi: Etkin ve Yaygın ÇED İçin Bir Öneri. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, C:6, S:1*, s.21-30.
- Şengül, M. (1999). Yerel düzeyde çevre yönetimi ve belediyeler. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, C:8, S:3*, s.91-102.
- Şengül, M. (2001). Bir çevre yönetimi aracı olarak "çevre için eğitim". *Amme İdaresi Dergisi, C:34, S:4*, s.137-155.
- T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı. (2004). Çevre el kitabı. Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı Yayını.

- Talu, N. (2006). *Avrupa Birliği uyum sürecinde Türkiye'de çevre politikaları*. Ankara: Kardelen Ofset.
- Toprak, Z. (2012). *Çevre yönetimi ve politikası (3. baskı)*. İzmir: Albi Yayınları.
- Tortop, N., Aykaç, B., Yayman, H. ve Özer, M. A. (2014). *Mahalli idareler (3. baskı)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Turan, G. ve Gökalp, M. F. (1993). Ege bölgesinin hava kirliliğinin önlemede güneş enerjisi bina ısıtma sistemlerinden yararlanma. *Çevre Dergisi*, S:9, s.28-32.
- Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği. (1995). Yerel yönetimler, sorunlar ve çözümler. İstanbul: Yayın No:TÜSİAD-T/95-9/184.
- Türk, M. (2013). *Çevre bilinci yasal zorunluluktan sosyal sorumluluğa*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Türkiye Çevre Sorunları Vakfı. (1987). *Türkiye'nin çevre politikası nedir? Ne Olmalıdır?* Ankara: TÇSV Yayını.
- Türküm, A. S. (1998). Çağdaş toplumda çevre sorunları ve çevre bilinci. G. Can (Ed.), *Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan* (s. 165-181). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi .
- Ulucak, R. (2013). İktisat politikası olarak çevre politikaları ve araç seçimi. *Akademik Bakış Dergisi*, S:34, s.1-16.
- Ulusoy , A. ve Akdemir, T. (2013). *Mahalli idareler : teori - uygulama - maliye (8. baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ulusoy, A. ve Tekin , A. (2001). *Mahalli idareler* . Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Uşak, M. (2009). Çevre nedir ? M. Aydoğdu ve K. Gezer (Ed.), *Çevre Bilimi (4.baskı)* (s. 1-9). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Uşak Belediyesi. (2015). 2015 faaliyet raporu. Uşak: Uşak Belediyesi.
- Uşak Belediyesi Başkan Yard. Hakan ULUDAĞ (Görüşme Tarihi : 20.04.2016)

Uşak Belediyesi, Çevre ve Koruma Kontrol Birimi, Çevre Mühendisi Reyhan AYDIN (Görüşme Tarihi : 21.03.2016)

Ünlü, H. (1991). *Yerel yönetim ve çevre*. İstanbul: ILUA-EMME Yayınları.

Yalçındağ, S. (1997). Yerel yönetimlerde etkinlik. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C:6, S:1, s.3-15.

Yeter, E. (2006). İl özel idarelerinin çevre yönetimindeki yeri: Kastamonu Valiliği Örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C:15, S:3, s.63-78.

Yılmaz Turgut, N. (2012). *Çevre politikası ve hukuku (2. baskı)*. Ankara: İmaj Yayınevi.

Zengin, E. (2009). Yerel yönetimler ve çevre. *Journal of Qafqaz University*, S:26, s.116-123.

Zengin, E. ve Esedov, A. (2010). Çevre sorunlarının yerel özellikleri ve Üsküdar örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, S:59, s.149-178.

Zeytin, M. ve Kırılıoğlu, H. (2014). Çevre yönetim sistemi ve yerel yönetimler. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S:5, s.238-254.

Zylicz, T. (2010). Goals and principles of environmental policy. *International Review of Environmental and Resource Economics*, C:3, S:4, s.299-334.

İnternet Kaynakları

Büyükgüngör, H. (2006). “Çevre Kirliliği ve Çevre Yönetimi”, <http://www.toprakisveren.org.tr/2006-72-hanifebuyukgungor.pdf> adresinden 11 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

Duru, B. (2007). “Avrupa Birliği Çevre Politikası”, <http://kentcevre.politics.ankara.edu.tr/duruabcevre.pdf> adresinden 12 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

Güzel, A. (2001).“Sürdürülebilir Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Mali Sorumlulukları”,https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-10.pdf adresinden 10 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

Kerestecioğlu, M. (2005). “Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma”,
https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-9.pdf
adresinden 24 Kasım 2015 tarihinde alınmıştır.

Şeren, G. Y. ve Dedebeğ, E. (2013). “AB Uyum Sürecinde Türkiye’de Çevre Politikaları”,https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi0_7u1t9bKAhVDXCwKHQUTDDoQFggaMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ekonomikyaklasim.org%2Feyc2013%2F%3Fdownload%3DPaper%2520265.pdf&usg=AFQjCNHA6yDwGrysRRSe7qGyDAtsI7G6NA&bvm=bv.113034660,d.bGg adresinden 12 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

Çüçen, A. (2001). “Derin Ekoloji”, <http://blog.aku.edu.tr/ometin/files/2011/12/derinekojji.pdf> adresinden 10 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

Neyim, C. (2009). “Türkiye’de Eysel Nitelikli Katı Atıklar”,
https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-4.pdf
adresinden 19 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

Serter, G. (2006). “Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirmesinin Tarihsel Süreçteki Gelişimi”, http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/d8eb9f23fbd362d_ek.pdf adresinden 25 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

Pınarlı, V. ve Salihoğlu, G. (2007). “Çevresel Etki Değerlendirmesi Dersi (ÇED) Ders Notları”, http://gurays.home.uludag.edu.tr/images/CED_Dersi_Notlari.pdf adresinden 12 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

Woerdman, E., Arcuri, A., ve Clo, S. (2007). “Emissions Trading and the Polluter-Pays Principle:Do Polluters Pay Under Grandfathering? University of Groningen Faculty of Law Research Paper Series”,

http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1271843 adresinden 10 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

Martuzzi, M. ve Tickner, J. A. (2004). “The Precautionary Principle: Protecting Public Health, The Environment an The Future of Our Children”, http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/91173/E83079.pdf adresinden 8 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

OECD, (1998). “Biotechnology for Clean Industrial Products and Processes Towards Industrial Sustainability”, <http://www.oecd.org/science/biotech/1895218.pdf> adresinden 8 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

Gandhi, Ved. P. (1998). “The IMF And The Environment, External Relations Department, Publication Services International Monetary Fund, Washington, D.C. 20431”, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/exrp/environ/index.htm#2> adresinden 5 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

Brock, W. A. ve Taylor, M. S. (2004). “Economic Growth and The Environment: A Review of Theory and Empirics, Working Paper 10854”, <http://www.nber.org/papers/w10854.pdf> adresinden 5 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

Arabatzis E., Papadopoulou H., Manos B. ve Papadopoulou A. (2015). “The Implementation of The “Polluter Pays” Principle in The Fruit and Vegetable Canning Industry in The Prefecture of Imathia, Northern Greece”, http://www.tero.gr/library/Tero_paper_cost_estimation_of_pollution.pdf adresinden 2 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

İisd and Unep, (2005). “Environment and Trade, A Handbook, 2nd Edition, International Institute for Sustainable Development” http://www.unep.ch/etb/areas/pdf/envirotrade_handbook_2005.pdf adresinden 14 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

Wikipedia, “Uşak”, [https://tr.wikipedia.org/wiki/U%C5%9Fak_\(il\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/U%C5%9Fak_(il)) (Erişim Tarihi: 20.02.2016).

Wikipedia, “Devlet Planlama Teşkilatı”, https://tr.wikipedia.org/wiki/Devlet_Planlama_Te%C5%9Fkilat%C4%B1 (Erişim Tarihi:10.09.2015).

Petder, “Atık Motor Yağların Yönetimi 2014 Yılı Faaliyet Raporu”, <http://www.petder.org.tr/uploads/2015/06/b106b730d3ecbbe528cb3463956377f9.pdf> (Erişim Tarihi:10.04.2016).

Tüik, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21507> (Erişim Tarihi: 18.03.2016).

Unep, <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=97&ArticleID=1503&1=en> (Erişim Tarihi: 20.09.2015).

Tdk, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56c2504b663223.21802687 (Erişim Tarihi: 20.10.2015).

Uşak Belediyesi, <http://www.usak.bel.tr/sayfa/baskan-yardimcileri/> (15.04.2016).

Kültür Turizm, <http://www.usakkulturturizm.gov.tr/TR,75301/genel-bilgiler.html> (Erişim Tarihi: 28.02.2016).

Uşak Belediyesi, <http://www.usak.bel.tr/sayfa/fiziki-yapisi/> (Erişim Tarihi:28.12.2015)

Ctf, <http://www.ctf.edu.tr/sk/contact/%C3%87evre%20Sa%C4%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-Hava%20Kirlili%C4%9Fi.pdf> (Erişim Tarihi:10.12.2015).

Cevreonline, <http://cevreonline.com/cevre-kirliliginin-nedenleri/> (Erişim Tarihi:15.10.2015).

Cevreonline, <http://cevreonline.com/ced/> (Erişim Tarihi:15.01.2016).

Csb,,<http://www.csb.gov.tr/gm/cygm/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=266> (Erişim Tarihi: 18.10.2015).

Cevre, <http://www.cevre.org.tr/> (Erişim Tarihi: 18.04.2016).

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, (1963). “ Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) (1963-1967)”,
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/9/plan1.pdf>
adresinden 12 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, (1968). “İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)”,
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/8/plan2.pdf>
adresinden 12 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, (1972). “Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)”,
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/7/plan3.pdf>
adresinden 10 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, (1978). “Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)”,
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/6/plan4.pdf>
adresinden 14 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, (1984). “Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)”,
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/5/plan5.pdf>
adresinden 20 Eylül 2015 tarihinde alınmıştır.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, (1989). “Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)”,

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/4/plan6.pdf> adresinden 20 Eylöl 2015 tarihinde alınmıştır.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, (1995). “Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)”, <http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/2Ot9M+plan7.pdf> adresinden 1 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, (2000). “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)”, http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Sekizinci_Kalkinma_Planı.pdf adresinden 1 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, (2006). “Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)”, <http://www.metu.edu.tr/system/files/kalkinma.pdf> adresinden 1 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2013). “Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)”, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf> adresinden 1 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

Uşak Belediyesi, “2009 Faaliyet Raporu”, <http://www.usak.bel.tr/sayfa/faaliyet-raporlari/> adresinden 25 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

Uşak Belediyesi, “2010 Faaliyet Raporu”, <http://www.usak.bel.tr/sayfa/faaliyet-raporlari/> adresinden 25 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

Uşak Belediyesi, “2011 Faaliyet Raporu”, <http://www.usak.bel.tr/sayfa/faaliyet-raporlari/> adresinden 25 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

Uşak Belediyesi, “2012 Faaliyet Raporu”, <http://www.usak.bel.tr/sayfa/faaliyet-raporlari/> adresinden 25 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

Uşak Belediyesi, “2013 Faaliyet Raporu”, <http://www.usak.bel.tr/sayfa/faaliyet-raporlari/> adresinden 25 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

Uşak Belediyesi, “2014 Faaliyet Raporu”, <http://www.usak.bel.tr/sayfa/faaliyet-raporlari/> adresinden 25 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

Uşak Belediyesi, “2015-2019 Stratejik Planı”, <http://www.usak.bel.tr/sayfa/stratejik-plan/> adresinden 25 Ekim 2015 tarihinde alınmıştır.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2011). “Uşak İli 2011 Yılı Çevre Durum Raporu“, http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/usak_icdr2011.pdf adresinden 20.10.2015 tarihinde alınmıştır.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2013). “Uşak İli 2012 Yılı Çevre Durum Raporu”, http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/Usak_icdr2012.pdf adresinden 5 Kasım 2015 tarihinde alınmıştır.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2014). “Uşak İli 2013 Yılı Çevre Durum Raporu”, http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/Usak_icdr2013.pdf adresinden 5 Kasım 2015 tarihinde alınmıştır.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2015). “Uşak İli 2014 Yılı Çevre Durum Raporu”, http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/Usak_icdr2014.pdf adresinden 5 Kasım 2015 tarihinde alınmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.2709&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch> (Erişim Tarihi: 15.09.2015).

5393 Sayılı Belediye Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2015).

5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2015).

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2015).

442 Sayılı Köy Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>
(Erişim Tarihi: 15.09.2015).

2872 Sayılı Çevre Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2872.pdf>
(Erişim Tarihi: 15.09.2015).

2863 Sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2015).

2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2960.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2015).

3621 Sayılı Kıyı Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3621.pdf>
(Erişim Tarihi: 15.09.2015).

2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2873.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2015).

3194 Sayılı İmar Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194.pdf>
(Erişim Tarihi: 15.09.2015).

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1593.pdf>
(Erişim Tarihi: 15.09.2015).